

Bibliotek 2013

Folkbibliotek

Forskningsbibliotek

Sjukhusbibliotek

**National Library
of Sweden**

Denna publikation är en del av Sveriges officiella statistik (SOS). Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet.
Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:
Källa: Kungliga biblioteket, Bibliotek 2013.
Den särskilda SOS-logotypen får enligt lag inte användas vid vidarebearbetningar av statistiken.

This publication is a part of the official statistics of Sweden (SOS). It may be used freely and quoted.
When quoting, please state the source as follows:
Source: National Library of Sweden, Bibliotek 2013
Use of the particular SOS logotype is prohibited when further processing the statistics.

Omslagsbild: Svenska filminstitutets bibliotek. Foto: Elisabet Ahlqvist

Ansvarig utgivare: Kungliga biblioteket
Förfrågningar: Cecilia Ranemo, tel. +46 (0)10-709 36 39, e-post: biblioteksstatistik@kb.se
webb: <http://www.kb.se/> blogg: <http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/>

© Kungliga biblioteket 2014
Kungliga biblioteket, Box 5039, 102 41 Stockholm, Sweden
ISSN 2001-1814

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Summary in English	6
Fakta om statistiken	7
Trender	11
Folkbibliotek	16
Forskningsbibliotek	40
Sjukhusbibliotek	60
Glossary	67

Foto: Jens Gustavson

Sammanfattning

Den här rapporten redovisar uppgifter om 2013 års verksamhet vid landets folkbibliotek, universitets- och högskolebibliotek, nationalbibliotek, specialbibliotek, sjukhusbibliotek samt två övriga bibliotek. Gemensamt för de tillfrågade biblioteken är att de är offentligt finansierade och öppna för alla medborgare.

Samtliga detaljresultat presenteras i separata xls-filer som finns på KB:s webb. I år har det möjliggjorts att folk- och forskningsbiblioteken kan få en egen verksamhetsrapport som visar utveckling över tid.

Antalet bemannade biblioteksserviceställen fortsätter att minska. År 2013 fanns 1 502 bemannade offentliga bibliotek, borträknat skolbiblioteken. Det är en total minskning med 74 stycken sedan 2010. Antalet rapporterade obemannade övriga utlåningsställen som folkbiblioteken har, där vidare låneregistrering inte sker, fortsätter dock att öka.

Användandet av e-medier fortsätter att öka på bekostnad av de tryckta medierna. På forskningsbiblioteken är nu användningen av e-medier helt dominerande jämfört med de tryckta. Under 2013 gjordes 73 miljoner nedladdningar från forskningsbibliotekens elektroniska samlingar vilket är betydande på bara ett år.

På folkbiblioteken har e-boksutlåningen ökat med 43 procent på bara ett år, men lånen av fysiska medier är alltså helt dominerande på folkbiblioteken även om den sjunkit med en miljon lån sedan 2012. En bidragande orsak kan vara att 18 folkbiblioteksfilialer har stängts på ett år. Sedan 2009 har folkbiblioteken mist 92 filialer.

Samtidigt har den sammanlagda fysiska utlåningen från biblioteken samlat minskat med drygt en halv

miljon lån så har den totala rapporterade användningen av alla bibliotekens samlingar; lokala lån, nedladdningar och fjärrutlån, har dock ökat. Totalt sett har också fjärrlånehanteringen minskat i Sverige sedan flera år vilket är kopplat till den ökade användningen av e-medier.

Kostnaderna för personal och medier på alla de svarande biblioteken uppgick till 4,4 miljarder kronor under 2013. Detta motsvarar cirka 450 kronor per invånare. Antalet årsverken på alla biblioteken uppgick till 7 061 vilket är en liten minskning jämfört med föregående år som kan förklaras av minskningen av bemannade bibliotek.

Antalet registrerade fysiska besök på biblioteken fortsätter att minska samtidigt som besök via webb ökar. Sammanlagt noteras återigen minskning med närmare två miljoner fysiska besök på ett år på alla de mätta bibliotekstyperna.

Folkbiblioteken anordnade 113 tusen publika aktivitetstillfällen 2013, vilket är en ökning. Totalt sett är 62 procent av aktiviteterna riktade till barn och unga. Vanligen rör det sig om olika former av läsfrämjande aktiviteter.

Folkbibliotekens, forskningsbibliotekens och sjukhusbibliotekens personal undervisar användarna i informationssökning. Totalt sett deltog 164 tusen i formella lärarledda undervisningstillfällen på forskningsbiblioteken, vilket är en ökning. På folkbiblioteken anordnades närmare 14 tusen biblioteksvisningar och data/internetkurser och på sjukhusbiblioteken deltog 25 tusen vid aktivitetstillfällen. Biblioteken är därmed på fler än ett sätt mycket viktiga för Sverige som informationssamhälle.

Summary

This report presents findings which summarize the year of activity for 2013 in Sweden's public libraries, university and higher education libraries, the national library, special libraries, hospital libraries as well as two additional libraries. Each library included in the study receives public funding and is open to all citizens.

The report starts with a summary chapter. Individual data sets of the findings broken down into separate xls-files, [is made available on KB's website](#).

The number of manned points of library service continues to decrease. In 2013, there were 1 502 libraries with personnel, not including school libraries. This shows an overall reduction of 74 since 2010. The number of reported unmanned additional lending service points run by public libraries, where loans otherwise are not registered, has continued however to increase.

The use of e-media continues to increase at the expense of printed media. At research libraries, the use of e-media has completely dominated in comparison to print. In 2013, there were close to 73 million downloads from the electronic collections of research libraries. E-book lending at public libraries has increased by 43 percent in one year, but the loan of physical media is all the more dominating at public libraries, even if it indeed has dipped by nearly a million loans since 2012. One contributing factor may be the fact that 18 public libraries have closed in one year.

The total amount of local physical loans has decreased by approximately one half million loans.

In total, inter-library lending has decreased in Sweden.

The cost for personnel and media at all libraries participating in the study was upwards of 4.4 billion for 2013. That is about 450 sek per inhabitant. The number of full-time equivalents at all libraries was approximately 7 061, which is a

small decrease compared to previous years and may be attributed to the decline of manned libraries.

The number of registered physical visits at libraries continues to decrease. All in all, a reduction of almost two million visits for the year is noted.

Public libraries arranged 113 thousand activities open to the general public in 2013, which is an increase. Overall, 62 percent of such activities are geared towards children and youths. Most common are different forms of reading promotion campaigns.

Public, research, and hospital libraries' personnel provide instruction for their users in information retrieval. In total, 164 thousand participated in formalized, teacher-led educational sessions at research libraries. At public libraries, close to 14 thousand library tours and computer/internet courses were arranged.

Libraries are thereby, in more ways than one, very important for the information society of the future.

In all 414 library organizations answered a webbased questionnaire. The data is a part of the Swedish official library statistics.

Questions about the surveys and results can be made without charge to biblioteksstatistik@kb.se.

Malmö stadsbibliotek, foto: Elisabet Ahlström

Fakta om biblioteksstatistiken

Inledning

Folkbiblioteks-, forskningsbiblioteks- och sjukhusbiblioteksstatistiken är tre statistikprodukter som ingår i Sveriges officiella statistik. Kungliga biblioteket (KB) är statistikansvarig myndighet för dessa sedan 2011. Den här rapporten redovisar i tre olika delkapitel 2013 års verksamhet för dessa tre bibliotekstyper. Sist i rapporten finns en kortare sammanställning av vissa riksresultat för dessa tre. De tillfrågade biblioteken har det gemensamt att de alla är offentligt finansierade och öppna för allmänheten.

Ny bibliotekslag

I början av 2014 trädde en ny bibliotekslag i kraft (SFS 2013:801). I den nya lagen beskrivs de

biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt.

Biblioteken ska prioritera personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska också ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska.

Reglerna i bibliotekslagen gäller för alla offentligt finansierade bibliotek.

Olika bibliotekstyper

Dessutom finns det särskilda regler i lagen som gäller för folkbiblioteken. Varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov. Folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.

Folkbiblioteken ska också särskilt främja läsning och tillgång till litteratur och de ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.

Traditionellt sett har inte folkbiblioteken i första hand ett bevarande uppdrag, det kan många gånger vara lika viktigt för dem att kunna erbjuda det senaste som producerats.

Forskningsbiblioteken består av universitets- och högskolebibliotek samt specialbiblioteken och nationalbiblioteket. Enligt bibliotekslagen ska det finnas högskolebibliotek vid alla högskolor och dessa ska svara för biblioteksservice som anknyter till den typ av utbildning och forskning som bedrivs vid respektive högskola. Nationalbiblioteket (KB) är ett också ett humanistiskt och samhällsvetenskapligt forskningsbibliotek.

Specialbibliotekens uppgifter är av skilda slag. Många gånger har de ett uppdrag att tillhandahålla och bevara alla medier inom ett speciellt område.

Sjukhusbiblioteken har i flera fall ett tudelat uppdrag. De ska tillhandahålla uppdaterad medicinsk speciallitteratur till studenter och personal vid sjukhuset, samtidigt som de ska tillfredsställa informationsbehoven för patienterna.

Vissa sjukhusbibliotek har dock endast ett av dessa två uppdrag.

Forskningsbiblioteken och sjukhusbiblioteken bidrar till och effektiviserar informationsförsörjningen till högre utbildning och forskning. Dessa bibliotek har en central roll i forskningens infrastruktur.

Det officiella biblioteksstatistikuppdraget inbegriper också landets alla skolbibliotek och sådan statistik publicerades senast i juni 2013 nästa insamling är planerad till 2015.

Ny statistiklag

Biblioteksstatistiken är en del av Sveriges officiella statistik. Totalt sett finns drygt 350 olika produkter inom den officiella statistiken varav biblioteksstatistiken är fyra. Officiell statistik regleras av Lagen om den officiella statistiken. 2014 trädde en ny statistiklag i kraft. Ändringarna handlar huvudsakligen om att de olika kvalitetskriterierna nu är inskrivna i lagen:

- 3 a §** Officiell statistik ska vara objektiv och allmänt tillgänglig. Den officiella statistiken ska utvecklas, framställas och spridas på grundval av enhetliga standarder och harmoniserade metoder. Följande kvalitetskriterier ska då tillämpas:
- 1. relevans:** mått på i hur hög grad statistiken tillgodoser användarnas nuvarande och potentiella behov,
 - 2. noggrannhet:** grad av överensstämmelse mellan skattningarna och de okända sanna värdena,
 - 3. aktualitet:** perioden mellan den tidpunkt då de statistiska uppgifterna finns tillgängliga och den händelse eller företeelse som de beskriver,
 - 4. punktlighet:** den tid som förflyter mellan det datum då den statistikansvariga myndigheten gör uppgifterna tillgängliga och det datum då de ska lämnas,
 - 5. tillgänglighet och tydlighet:** hur användarna kan få tillgång till, använda och tolka uppgifter,
 - 6. jämförbarhet:** mätning av effekten av skillnader i de statistiska begrepp, mätverktyg och mätförfaranden som använts, när statistik från

olika geografiska områden eller sektorsområden eller från olika tidsperioder jämförs, samt

7. samstämmighet: mått på i vilken utsträckning uppgifterna med tillförlitlighet kan kombineras på olika sätt och för olika ändamål. Lag (2013:945).

Ny internationell standard

Under 2013 antogs också en ny internationell standard för biblioteksstatistik, ISO 2789. Det är tänkt att den svenska biblioteksstatistiken succesivt ska anpassas till den nya standarden för att det i framtiden ska bli lättare att göra internationella jämförelser. De variabler som ingår i denna undersökning följer i de flesta fall den gamla versionen av standarden.

Det fortsatta arbetet med en förändring av statistiken kommer att möjligaste mån följa de nya versionerna av de nya internationella standarderna, ISO 2789 och ISO 11620. KB har representerat Sverige i arbetet med de nya standarderna.

Insamling, bearbetning och rapport, referenstid

Insamlingarna av 2013 års biblioteksstatistik gjordes via KB:s webbenkätssystem. Sammanställningen av tabeller och rapport gjordes av personal på KB. Insamlingsperioden pågick i fem månader.

Referenstiderna för uppgifterna om personal är 2013-03-31 för folkbibliotek och 1 mars för forskningsbiblioteken. Samtliga bibliotekstyper har referenstiden 2013-12-31 för bestånd. Andra uppgifter gäller för kalenderåret 2013.

Tre olika typer av enkäter användes, en för respektive bibliotekstyp. En första uppmaning att besvara undersökningen utgick till samtliga bibliotek i början av januari 2014. Uppgifterna som efterfrågades gällde verksamheten under 2013.

Denna slutliga publicering av statistiken föregicks av en preliminär publicering av folkbiblioteksstatistiken 19 mars 2014. Det förekommer att

rättningar av enstaka värden har gjorts mellan preliminär och slutlig publicering.

Det kan också förekomma att bibliotek velat ändra resultat som de lämnat vid tidigare statistikinsamlingar varför summor i tabeller och diagram för föregående år kan ha ändrats.

Folkbiblioteken

Totalt sett besvarade samtliga folkbibliotek i landets 290 kommuner enkäten.

Folkbiblioteksstatistiken besvaras och sammanställs per kommun, oavsett hur många biblioteksfilialer som finns i respektive kommun. Ett mindre internbortfall av svar på enstaka frågor förekommer, men endast i ringa omfattning.

Det förekommer att folkbiblioteken inom vissa län eller regioner på olika sätt samarbetar med varandra och delar resurser, ibland även med skolbibliotek, forskningsbibliotek eller sjukhusbibliotek. Detta påverkar ibland möjligheterna att lämna detaljerad statistik för vissa variabler uppdelat per kommun.

Forskningsbiblioteken

Totalt sett tillfrågades 74 forskningsbibliotek, 38 högskolebibliotek, nationalbiblioteket och 35 specialbibliotek. Linnéuniversitetet samredovisar biblioteken i Kalmar och Växjö. Riksarkivet samredovisar med Krigsarkivet.

Antalet svarande forskningsbibliotek är 71 i årets undersökning. Det förekommer också ett visst internbortfall av svar på vissa frågor, men en stor del av internbortfallet är förklarat. Det kan gälla att efterfrågade medietyper inte finns på biblioteket, att biblioteket inte har kunnat erhålla uppgifter om ekonomi och datatrafik i tid för enkätinlämnandet eller att det inte funnits personalresurser för att handräkna vissa medier som inte är inlagda i biblioteksdatasystemen. Saknade delsvår på centrala variabler är ersatta med föregående års värde.

Sjukhusbiblioteken

Totalt sett besvarade sjukhusbiblioteken uppgifter om sin verksamhet i 52 enkäter, vissa landsting valde att besvara hela länets sjukhusbiblioteks-

uppgifter i en och samma enkät. Urvalet avser sjukhusbiblioteksverksamhet på totalt 70 olika adresser och de svar som kom in gällde för 65 sjukhusbibliotek. De fem sjukhusbibliotek som inte besvarat undersökningen ingår med 2012 års värde på centrala variabler för att möjliggöra länssammanställningar. Sjukhusbiblioteksenkäten besvarades också av Myndigheten för tillgängliga medier, MTM (f.d. TPB) och Sjömansinstitutets bibliotek.

Presentation, tabeller

Eftersom årets rapport egentligen redovisar tre undersökningar och tabellmaterialet är omfattande, innehåller inte den skrivna delen av rapporteringen mer än huvudresultaten av undersökningarna.

För mer detaljerade resultat uppdelat på respektive bibliotek, kommun eller län hänvisas till det tabellmaterial som återfinns på KB:s webbplats www.kb.se. Där finns totalt några hundra sidor tabeller i xls-format, om de skrivs ut i A4-format. Dataformatet möjliggör egna beräkningar av de efterfrågade variablerna. Hänvisning finns oftast till respektive tabell i den skrivna delen av rapporten.

Folkbibliotekens tabeller har numrering FI–FI9 samt en fil med nyckeltalssammanställningar. Forskningsbiblioteken har två tabelluppsättningar; utveckling 2002–2013 heter NHSI–8 och 2013 års tabeller heter FBI–FB9. Sjukhusbibliotekens tabeller heter SI–SI0.

Delar av det statistiska grundmaterialet till folkbiblioteksstatistiken finns också tillgängligt i Sveriges statistiska databaser på Statistiska centralbyråns webbplats, www.scb.se. Där kan man själv göra tabeller, tidsserier, diagram och kartgrafik samt exportera filer till olika dataformat från år 2000 till 2012.

Förfrågningar angående rapporten och resultaten kan göras till KB, skicka e-post till biblioteksstatistik@kb.se.

Biblioteksstatistik som öppna data

Under 2014 arbetar KB med att biblioteksstatistiken i framtiden ska kunna bli mer jämförbar mellan de olika bibliotekstyperna och genom tillägg av vilka bibliotek som tillfrågas, bli helt representativ för alla de offentligt finansierade biblioteken i Sverige.

Samtidigt läggs tidigare års statistikvärden ut som öppna data på www.kb.se. Mer information om detta löpande utvecklingsarbete kommer succesivt på <http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se>. Målet är att få en riksstatistik för offentligt finansierade bibliotek för att lättare kunna följa den samlade utvecklingen inom bibliotekssektorn.

Nytt för i år är att tabellfilerna för folkbiblioteken och forskningsbiblioteken kompletterats med en funktion som gör att användarna kan få en verksamhetsrapport per bibliotek, kommun eller län med uppgifter om utvecklingen över tid. Det finns också möjlighet att skriva ut diagram för enskilda folk- och forskningsbibliotek.

<http://www.kb.se/bibliotek/Statistik-kvalitet/biblioteksstatistik/Bibliotek-2013/>

Funktionen är tänkt att underlätta för de enskilda bibliotek och kommuner som måste ha verksamhetsunderlag till att följa upp sin verksamhet eller för att skriva biblioteksplaner för verksamheten.

Knivsta folkbibliotek, foto: Elisabet Ahlqvist

Trender

Inledning

De tre undersökningarna som redovisas i denna rapport, folkbibliotek, forskningsbibliotek och sjukhusbibliotek har tillkommit vid olika tidpunkter och innehåller alla lite olika definitioner och mätpunkter.

För att ändå göra sig på ett försök att visa vad som händer med de offentligt finansierade biblioteken samlat på riks nivå görs här en enklare sammanställning av de tre. I de följande kapitlen redovisas de olika bibliotekstypernas delresultat var och en för sig.

Ett visst bortfall av svar gör att de redovisade värdena i detta kapitel är underskattade för alla bibliotekstyper utom folkbiblioteken.

Organisation

De fyra bibliotekstyperna har tillsammans 1 502 bemannade enheter inklusive bokbussarna som är öppna för allmänheten. Dessutom tillkommer bokbushållplatser och obemannade serviceställen i kommunerna. **Trenden är att antalet bemannade serviceställen minskat under en lång rad år och på de senaste åren minskat dramatiskt.** Allt fler bibliotek samarbetar också med varandra eller ingår i en och samma organisation, varför det totala antalet biblioteksorganisationer i Sverige också blir färre.

Det är inte alltid klarlagt exakt hur många serviceställen som de olika biblioteksorganisationerna har. Det finns inget samlat register där det framgår hur exakt många adresser som det finns offentligt finansierade bibliotek på i Sverige.

Det är också känt att det tidigare funnits en viss dubbelräkning mellan sjukhusbiblioteksstatistiken och folkbiblioteksstatistiken avseende serviceställen.

Personal och ekonomi

Antalet årsverken som utförs på de offentligt finansierade biblioteken har minskat något, vilket delvis förklaras av att antalet bemannade serviceställen minskat.

De flesta resultat indikerar att de i första hand är funktionerna bibliotekarier och dokumentalister som behålls när personalen minskas.

Andelen kvinnor som arbetar på biblioteken är fortsatt hög, många gånger är mer än 80 procent av de anställda kvinnor. Det finns inget som indikerar att det skulle finnas en ökning av avsatta årsverken för barn och unga trots att dessa är en prioriterad grupp för flera av bibliotekstyperna.

Kostnaderna för medier och personal är de kostnadstyper som kan jämföras mellan de olika bibliotekstyperna på ett någorlunda rättvisande sätt. Sammanlagt uppgår dessa kostnader till 4,36 miljarder kronor.

För de allra flesta bibliotek är det kostnaderna för personalen som är dominerande. I andra hand kostnaderna för nyförvärv av medier.

Många bibliotek har svårt att lämna uppgift om sina lokalkostnader varför en kostnadsutveckling för

bibliotekslokaler inte kan ses även om antalet bemannade serviceställen minskar. Trenden är att allt fler mindre bibliotek slås ihop, speciellt myndighets- och specialbibliotek, samt sjukhusbibliotek och forskningsbibliotek.

Lån

Det är i viss mån möjligt att jämföra den lokala utlåningen bibliotekstyperna emellan. Hänsyn får dock tas till att sjukhusbiblioteken inte registrerar alla sina enskilda utlån och att det saknas vissa uppgifter om nedladdade e-medier både på folk- och sjukhusbiblioteken. Alla tryckta böcker registreras inte heller på folkbiblioteken eftersom många böcker cirkuleras bland kommuninvånarna utan att vidare låneregistrering sker. Den absoluta majoriteten av den lokala fysiska utlåningen sker dock på folkbiblioteken.

Forskningsbiblioteken dominerar dock den totala användningen genom att så många nedladdningar av e-medier sker där och samtliga nedladdningar registreras också i statistiken. I tabellen på nästa sida ingår inte att det togs fram 73 miljoner dokument ur de elektroniska samlingarna och 24 miljoner sökningar i bibliografiska databaser på forskningsbiblioteken eftersom forskningsbiblioteken inte betraktar dessa som regelrätta lån.

Trenden är att den fysiska utlåningen minskar på alla bibliotekstyper men att användningen av de elektroniska medierna ökar dramatiskt.

Tabell 1: Antal serviceställen, olika bibliotekstyper 2010–2013 som har öppet för allmänheten.
Table 1: Number of service points for different library types 2010–2013.

	2010	2011	2012	2013
Folkbibliotek	1 214	1 212	1 186	1 168
Folkbiblioteksbokbussar	81	80	82	80
Högskolebibliotek	140	140	138	134
Nationalbibliotek	4	4	3	3
Specialbibliotek	57	55	53	45
Sjukhusbibliotek	78	77	73	70
Övriga bibliotek	2	2	2	2
Summa	1 576	1 570	1 537	1 502

Tabell 2: Personal vid olika typer av bibliotek 2010–2013. Antal årsverken. Med korrigering för stängda bibliotek.

Table 2: Staff at different library types 2010–2013. FTE

	2010	2011	2012	2013
Folkbibliotek	4 589	4 665	4 664	4 628
Högskolebibliotek	1 590	1 629	1 657	1 635
Nationalbibliotek	357	363	333	324
Specialbibliotek	192	210	203	194
Sjukhusbibliotek	226 skattat	221	215	202
Övriga bibliotek	64	64	63 skattat	78
Summa	7 018	7 152	7 135	7 061

Tabell 3: Kostnader för medier och personal 2010–2013. Tusental

Table 3: Staff and media costs 2010–2013 thousands SEK.

	Tusental kronor 2010	Tusental kronor 2011	Tusental kronor 2012	Tusental kronor 2013
Folkbibliotek	2 351 042	2 391 676	2 454 036	2 527 802
Högskolebibliotek	1 263 517	1 315 590	1 336 549	1 349 384
Nationalbibliotek	182 403	186 494	187 945	194 834
Specialbibliotek	109 796	110 854	115 406	114 406
Sjukhusbibliotek	110 647*	120 144	137 583	119 510
Övriga bibliotek	93 157**	104 916	50 847	54 302
Summa	4 110 562	4 229 674	4 282 366	4 360 238

* underskattat värde ** kompletterat värde

Tabell 4: Lokala lån 2010–2013.

Table 4: Local loans 2010–2013.

	Lokala utlån 2010	Lokala utlån 2011	Lokala utlån 2012	Lokala utlån 2013
Folkbibliotek	68 422 014	68 509 271	67 384 284	66 964 673
Högskolebibliotek	9 290 632**	8 717 373**	8 645 172**	7 896 862**
Nationalbibliotek	102 634	95 716	93 379	95 012
Specialbibliotek	203 616	218 369	186 467	183 252
Sjukhusbibliotek	1 006 614*	1 069 297 *	1 252 139*	1 739 832*
Övriga bibliotek	54 603*	40 545	482 725	557 601
Summa	79 080 113	78 650 571	78 044 166	77 437 232

*osäkert värde ** tillkommer användning av elektroniska medier

Tabell 5: Fysiskt bestånd på biblioteken 2010–2013.

Table 5: Physical stock at the libraries 2010–2013.

	Fysiskt bestånd 2010	Fysiskt bestånd 2011	Fysiskt bestånd 2012	Fysiskt bestånd 2013
Folkbibliotek	39 900 417	39 562 088	39 376 047	38 568 561
Högskolebibliotek	24 164 138*	27 271 168*	26 840 843*	29 639 241*
Nationalbibliotek	16 387 047	16 522 413	16 675 210	16 812 161
Specialbibliotek	9 014 933*	8 632 243*	7 817 758*	8 232 685*
Sjukhusbibliotek	-	669 950*	713 194*	657 869*
Övriga bibliotek	-	155 936	146 335	140 021
Summa		92 813 798	91 569 387	94 050 538

* underskattat värde pga. bortfall av svar

Tabell 6: Fysiska besök på biblioteken 2010–2013.

Table 6: Physical visits at the libraries 2010–2013.

	Fysiska besök 2010	Fysiska besök 2011	Fysiska besök 2012	Fysiska besök 2013
Folkbibliotek	67 333 060	67 481 816	65 961 061	65 071 822
Högskolebibliotek	17 787 485	16 769 180*	16 238 941*	15 068 218*
Nationalbibliotek	163 500	164 700	132 000	131 400
Specialbibliotek	141 269*	216 188*	138 193*	143 844*
Sjukhusbibliotek	832 615*	833 101*	697 056*	662 436*
Övriga bibliotek	940*	1000*	1000*	1000*
Summa	86 258 869	85 465 985	83 168 251	81 078 720

* underskattat värde pga. bortfall av svar

Trenden är att antalet fjärrlån minskar

kontinuerligt. Anledningen är troligen främst den ökade användningen av e-medier på forskningsbiblioteken och e-medier kan inte fjärrlånas. Folkbiblioteken väljer också oftare att köpa in egna medier istället för att fjärrlåna.

Besök

Åtta av tio fysiska besök på biblioteken görs på folkbiblioteken och vad som händer med besöken på biblioteken samlat domineras därför av vad som händer på folkbiblioteken.

De andra bibliotekstyperna erbjuder mer av sina samlingar via internet än vad folkbiblioteket gör och dess användare behöver inte alla gånger göra ett fysiskt besök för att få tag i det de söker. Det visar också deras användningsstatistik för deras webbplatser.

Trenden är att de fysiska besöken minskar i takt med att de bemannade servicesställena minskar och användningen av e-medier ökar.

Bestånd

Det fysiska beståndet minskar på de bibliotekstyper som inte har som främsta uppgift att bevara medier inför framtiden samtidigt som antalet servicesstellen minskar. Olika svårigheter för vissa forskningsbibliotek att räkna okatalogiserat material och seriella publikationer gör att beståndsberäkningarna varierar något olika

år. Digitalisering av fysiska medier påverkar också beståndsuppgifter eftersom utgallring ofta görs i samma omfattning som digitaliseringen görs.

Bestånd och utlån för personer med läsnedsättning

Personer med läsnedsättning är en prioriterad grupp för de offentligt finansierade biblioteken, därför ställs varje år följande fråga till alla bibliotekstyper:

”Hur stort var beståndet och utlåningen av anpassade medier för personer med läsnedsättning 2012?”

Det förekommer bortfall av svarande bibliotek. Andelen svarande varierade mellan de olika bibliotekstyperna. Det framgår klart att många av högskolebiblioteken lånade ut anpassade medier som de erhåller från MTM, men många av dem har inget eget bestånd. MTM har nu digitaliserat hela sitt talboksbestånd och användarna kan göra så kallade egenredladdningar via webben. I och med det ökade användningen av MTM:s bestånd dramatiskt, se uppgifter om MTM i senare kapitel.

Trenden är att det är en ökad användning av anpassade medier för personer med läsnedsättning totalt sett vilket möjliggjorts genom att de anpassade medierna som kan nås via webben är mer lättillgängliga än vad de tidigare varit.

Samtidigt visas att de anpassade medierna som finns i fysiskt format inte ökar i bestånd i samma takt. Det är värt att notera att utlåningen är högre än beståndet.

Tabell 7: Bestånd av anpassade medier för personer med läsnedsättning vid offentligt finansierade bibliotek 2010–2013. Antal.

Table 7: Stock and loans of appropriate media for people with reading disabilities 2010–2013.

	Bestånd 2010	Bestånd 2011	Bestånd 2012	Bestånd 2013
Folkbibliotek*	1 257 452	1 363 103	1 232 044	1 292 118
Högskolebibliotek*	5 870	8 803	10 539	3 533*
Nationalbibliotek*	-	-	-	-
Specialbibliotek*	135	135	-	-
Sjukhusbibliotek *	2 882	9 000	9 833	9 541
Summa	1 266 339	1 381 041	1 252 416	1 305 192

*) Underskattat värde pga. bortfall

Tabell 8: Utlån av anpassade medier för personer med läsnedsättning vid offentligt finansierade bibliotek 2010–2013. Antal.

Table 8: Stock and loans of appropriate media for people with reading disabilities 2010–2013.

	Utlån 2010	Utlån 2011	Utlån 2012	Utlån 2013
Folkbibliotek*	2 189 273	2 072 554	1 904 000	2 100 663
Högskolebibliotek*	13 705	22 655	23 847	23 053*
Nationalbibliotek*	-	-	-	-
Specialbibliotek*	30	30	-	-
Sjukhusbibliotek *	1 338	12 782	8 803	4 338*
Summa	2 204 346	2 108 021	1 936 650	2 128 054

*) Underskattat värde pga. bortfall

Haninge kulturhus, biblioteket, foto: Vera Almström

Folkbibliotek

Inledning

I detta kapitel redovisas huvudresultaten av den webbenkät som de kommunala folkbiblioteken besvarade. Redovisningen är uppdelad i olika huvudfrågeområden såsom uppgifter om personal, ekonomi, bestånd och utlåning, öppettider och aktiviteter. Förutom de uppgifter som redovisas i detta kapitel finns uppgifter på riks-, läns- och kommunnivå samt nyckeltal att tillgå i xls-format på KB:s webbplats www.kb.se.

Nytt för året är också att det enkelt går att få en treårsrapport, per län eller per kommun som går att skriva ut utan vidare inställningar, se filen tabellfilen med folkbibliotekens alla resultat.

Folkbibliotekens organisation

	Antal bemannade servicesällsten
2013	1 168
2012	1 186
2011	1 212
2010	1 214
2009	1 260

Den kommunala biblioteksverksamheten bedrivs vid kommunala huvudbibliotek och filialbibliotek samt på bokbussar och övriga utlåningsställen. Med filialbibliotek avses en fast fristående avdelning med ett till största delen fast mediebestånd, fast anställd personal och regelbundna öppettider. Till bokbussar räknas

uteslutande bokbussar vars främsta funktion är utlåning inne i fordonets biblioteksutrymme, det vill säga som bokbuss räknas inte transportfordon, som till exempel "bokbilar" eller liknande. Övriga utlåningsställen omfattar bland annat bokstationer och utlåningsställen på till exempel servicehus, förskolor, övriga kommunala institutioner som inte är bemannade av folkbibliotekets personal.

Enligt bibliotekslagen ska varje kommun ha ett folkbibliotek. I lite större kommuner återfinns flera olika adresser med folkbiblioteksverksamhet. Vanligen har kommunerna ett huvudbibliotek och flera filialer. År 2012 uppgav 282 av de 290 kommunerna (2012: 283, 2011: 283, 2010: 285) att de hade ett huvudbibliotek och åtta kommuner att de har frångått den organisationsmodellen, de har bara fristående folkbiblioteksenheter. Samtidigt har antalet filialer minskat något.

Totalt sett fanns 1 168 bemannade servicesällen på folkbiblioteken i Sverige, det vill säga huvudbibliotek och filialer. Sedan 2009 har antalet bemannade servicesällen minskat med 7 procent.

Av diagram 1 framgår utvecklingen över tid samt en prognos till år 2020. Om utvecklingen fortsätter i samma takt som idag kommer det att finnas folkbibliotek på cirka 1 000 adresser i Sverige 2020, vilket kan jämföras med 1 539 år 1995.

Övriga utlåningsställen

Övriga utlåningsställen där vidare låneregistrering inte sker	
2013	2 587
2012	2 192
2011	2 126
2010	2 000

Utlån till verksamheter där vidare låneregistrering inte sker	
2013	5 207 851 *
2012	5 146 277 *
2011	4 724 421 *
2010	4 485 566 *

När folkbiblioteksfilialer stängs ned hittar folkbibliotekens personal andra vägar att nå ut till användarna. Samlingsnamnet för dessa vägar i biblioteksstatistiken är "övriga utlåningsställen där vidare låneregistrering inte sker". Ofta är det frågan om ett mindre antal böcker som tillhandahålls till användarna utan att dessa behöver registrera sitt lån.

De så kallade övriga utlåningsställena där vidare låneregistrering inte sker är i de flesta fall kommunala institutioner där det finns kommuninvånare som på ett enkelt sätt inte själva kan ta sig till ett bemannat folkbibliotek för att låna medier. Vanligen är det frågan om att olika kommunala servicehus och förskolor får sig tillsänt eller själva hämtar ett mindre bestånd av tryckta böcker som de har i sina egna lokaler under en längre tid. Folkbiblioteken ordnar så kallade bokkassar där det ligger ett tiotal barnböcker och dessa bokkassar kan hämtas och lämnas på förskolan av föräldrarna utan att deras lån registreras. Bokkassarna brukar vara i cirkulation under ungefär ett halvår och byts sedan ut till andra böcker av folkbiblioteket.

På servicehus och andra kommunala boendeformer finns det ofta en "bokscurra" eller några hyllor med böcker som de boende själva kan hämta och lämna utan att deras lån registreras. Det finns därför ingen särskild kännedom om en bok lånas ut många gånger eller om den inte lånas ut alls.

I takt med att allt fler filialer läggs ned runt om i Sveriges kommuner så försöker också folkbiblioteken administrera böcker till de användare som normalt sett inte har någon svårighet att besöka biblioteket men som nu kommit att få lång resväg till närmaste bemannade servicesälle. Folkbibliotekets personal placerar ut medier på bensinmackor, mataffärer, simhallar eller på kommunala centrala institutioner. Det förekommer också att medierna förmedlas till landstingens inrättningar såsom vårdcentraler, barnavårdscentraler, väntrum på sjukhus och Folkvandvården. Vad som också blivit allt vanligare är att folkbibliotekens medier förmedlas på bygdegårdar, församlingshus, asylmottagningar och häkten. Det förekommer också att hemvårdens personal har ett litet bestånd av folkbibliotekens medier som de kan ta med sig hem till vårdtagare.

Det är vanligt att kommunerna försöker att lösa kravet om att alla elever ska ha tillgång till skolbibliotek genom att folkbiblioteken försörjer skolor med medier utan att verksamheten på skolan kan räknas som ett integrerat skolbibliotek. De lån som eleverna gör på skolan registreras inte och därför räknas detta som ett övrigt utlåningsställe. Naturligtvis får då eleverna endast tillgång till ett mindre antal medier än vad som normalt sett skulle kunna räknas som en fullgod skolbiblioteksverksamhet. Ibland kan det vara frågan om att det är lärare som gör så kallade institutionslån för att kunna försörja eleverna med ett mindre bestånd av skön- eller facklitteratur inom sitt utbildningsområde men att detta görs kontinuerligt så att det i praktiken är frågan om ett övrigt utlåningsställe. I flera kommuner har nu också folkbibliotekets personal fått i uppgift att också verka ute på skolorna, ibland endast för att distribuera och byta ut medier men i andra fall också för att ha en viss skolbibliotekariefunktion på skolan några timmar per vecka. Folkbibliotekets personal arbetar ambulerande. Ibland är detta reglerat i avtal mellan skolan och folkbiblioteket, men oftast inte.

Den kommunala biblioteksverksamheten hör ofta till flera olika kommunala förvaltningar i och med att folkbiblioteken samarbetar med skolbiblioteken. Det förekommer också att folkbiblioteksfilialer som upphört att vara bemannade av folkbibliotekets personal fortsatt drivs av föreningar eller organisationer men försörjs med medier från folkbibliotekets bestånd.

Det faktum att folkbibliotekens resurser kommit att bli alltmer utspridda på verksamheter som har olika huvudmän och även ibland frivilliga insatser försvårar den traditionella insamlingen av folkbiblioteksstatistiken. Till exempel kan det vara svårt att avgöra vilka delar av folkbiblioteksverksamheten som borde räknas till skolbiblioteksverksamhet, antal utlån som görs i kommunen kanske är lika många som förut men de registreras inte på de övriga utlåningsställena som kommit att ersätta bemannade filialer och det är svårt att sammanställa rätt beståndsuppgifter eftersom vissa skolbibliotek delar

bibliotekskatalogsystem med folkbiblioteket även om de inte är integrerade.

Hur bör några bokhyllor med folkbibliotekets medier som står i en skola där det inte finns någon skolbibliotekspersonal räknas? Bör det räknas till folkbibliotekets bestånd men inte som ett skolbibliotek? Eller, bör det inte räknas alls förutom som ett övrigt utlåningsställe där vidare låneregistrering inte sker?

KB håller detta år på med att göra en översyn över hur den nationella biblioteksstatistiken för offentligt finansierade bibliotek kan förbättras så att statistiken bättre speglar den verklighet som finns inom det kommunala biblioteksområdet. Vem och hur ska räkna en bokbuss som fungerar som skolbibliotek på förmiddagen och folkbibliotek på eftermiddagen? Hur fångar vi bäst uppgifter om användningen av det kommunala biblioteksbeståndet när det är utspritt på många ställen i kommunen?

I samband med årets statistikinsamling noterades särskilt de textkommentarer som de svarande lämnade kring hur de har organiserat verksamheten på andra sätt. Här är några exempel på övriga utlåningsställena runt om i Sverige som tillhandahåller medier från folkbiblioteken:

Allaktivitetshus, anstalter, apotek, Arbetsförmedlingen, arbetsplatser, asylmottagning, badhus, bildningscenter, bokdepositioner på äldreboenden, sjukhem, servicehus, gruppboendestäder, bokpåsar, boksnurror, bokstationer, BVC, byaföreningar, byalag, bygdegårdar, dagbarnvårdare, dagcenter, dagcentraler, dagmammas, depålåntagare, familjecentral, familjedaghem, Folkets hus, fritidsgård, fritidsverksamhet, förbandsbibliotek, föreningsdrivna bibliotek, församlingshem, förskolor, grundskolebibliotek, gruppboenden, helgkassar, hemvården, häktet, högläsare, klasslån, kriminalvårdsanstalt, kulturskolan, kyrkor, lantbrevbäringen, lanthandel, läkarmottagningar, minibibliotek, MVC, näringslivskontor, pensionärsorganisationer, personalrum, polisarrest, sagopåsar, simhall, självbetjäningssenheter, skolor, läslustprojekt med bokkassar, sommarutlåningsställe, stadsdelskontor, tandvården, trygghetsboenden,

träffpunkter, turistbyrå, ungdomsmottagningen, utlämning på matvaruaffärer, väntrum, öppna förskolor.

Integrering med skolbibliotek

Integrerade skolbibliotek	
2013	476
2012	490
2011	509
2010	523
2009	540

Många folkbibliotek är samtidigt integrerade skolbibliotek. Ett bibliotek på en adress har två olika funktioner. Totalt sett är nu 41 procent av alla serviceställen på folkbiblioteken samtidigt också skolbibliotek.

För att utgöra ett integrerat bibliotek krävs att beslut om detta tagits på politisk nivå. Det räcker inte med att de två bibliotekstyperna har ett lösare samarbete inom kommunen för att räknas som integrerade i folkbiblioteksstatistiken som den är definierad idag.

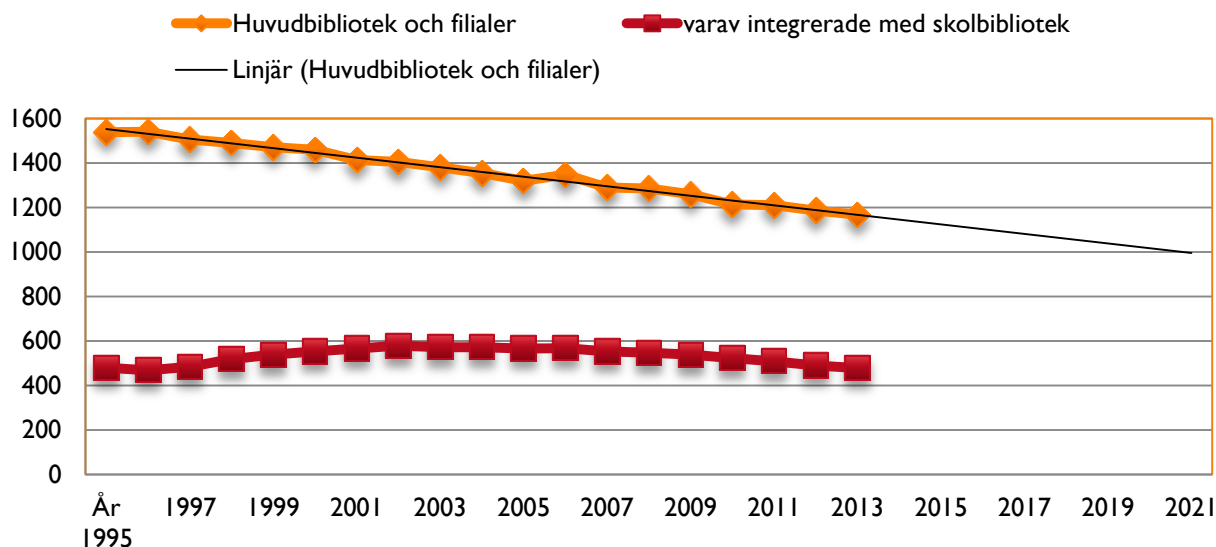
Antalet integrerade skolbibliotek har under en rad år minskat i takt med att folkbibliotekens filialer läggs ned. Men vad som egentligen händer är inte

alltid att antalet skolbibliotek därigenom minskar, i vissa kommuner blir de folkbiblioteksfilialer där folkbiblioteksverksamheten stänger renodlade skolbibliotek istället. Kravet i både bibliotekslagen och skollagen om att alla elever ska ha tillgång till skolbibliotek gör att vissa kommuner drar ned på folkbiblioteksverksamheten till förmån för en utökning av skolbiblioteksverksamheten.

Det är lättare att räkna hur många skolenheter som har tillgång till skolbiblioteksservice än det är att räkna hur många faktiska skolbibliotek det finns i Sverige. Flera kommuner har lagt om sin totala biblioteksverksamhet i slimmade organisationer där folkbibliotekets personal även tillhandahåller medier till skolbibliotek och verkar där som skolbibliotekarier viss tid av sin arbetstid utan att det tagits ett formellt politiskt beslut om att skolbiblioteksverksamheten och folkbiblioteksverksamheten ska integreras. I vissa kommuner förekommer det också att allt bestånd av medier, oavsett om det hör till ett kommunalt skolbibliotek eller folkbiblioteket ingår i samma bibliotekssystem. Det blir då svårigheter att skilja ut verksamhet som renodlat hör till folkbiblioteksstatistiken ifrån skolbiblioteksstatistiken som sammanställs vid andra tillfällen.

Diagram 1: Totalt antal folkbiblioteksenheter, huvudbibliotek och filialer, samt antal som är integrerade med skolbibliotek 1995–2013 samt prognos till 2020.

Figure 1: Number of public libraries including branch libraries and, of which, integrated with school libraries 1995–2013.

Detaljresultat per kommun och län presenteras i tabell F1 på www.kb.se.

Tabell 9: Totalt antal folkbibliotek, huvudbibliotek och filialer, samt antal som är integrerade med skolbibliotek 1995–2013.

Table 9: Number of public libraries including branch libraries and, of which, integrated with school libraries 1995–2013.

År	Totalt huvud-bibliotek och filialer	varav totalt integrerade med skolbibliotek	Huvudbibliotek	Filialer
1995	1 539	480	288	1 251
1996	1 541	469	288	1 253
1997	1 507	485	288	1 219
1998	1 491	519	289	1 202
1999	1 472	539	289	1 183
2000	1 460	554	289	1 171
2001	1 414	566	289	1 125
2002	1 405	579	289	1 116
2003	1 381	573	290	1 091
2004	1 355	573	290	1 065
2005	1 321	566	290	1 031
2006	1 348	568	290	1 058
2007	1 291	554	290*	1 001
2008	1 286	548	290*	996
2009	1 260	540	290*	970
2010	1 214	523	285	929
2011	1 212	509	283	929
2012	1 187	490	283	904
2013	1 168	479	282	886

* = Några kommuner redovisade även dessa år att de inte hade något huvudbibliotek men statistiken redovisades som att de hade det.

Bokbussar

	Antal bokbussar	Bokbuss-hållplatser
2013	80	6 324
2012	82	6 791
2011	80	6 862
2010	81	6 736

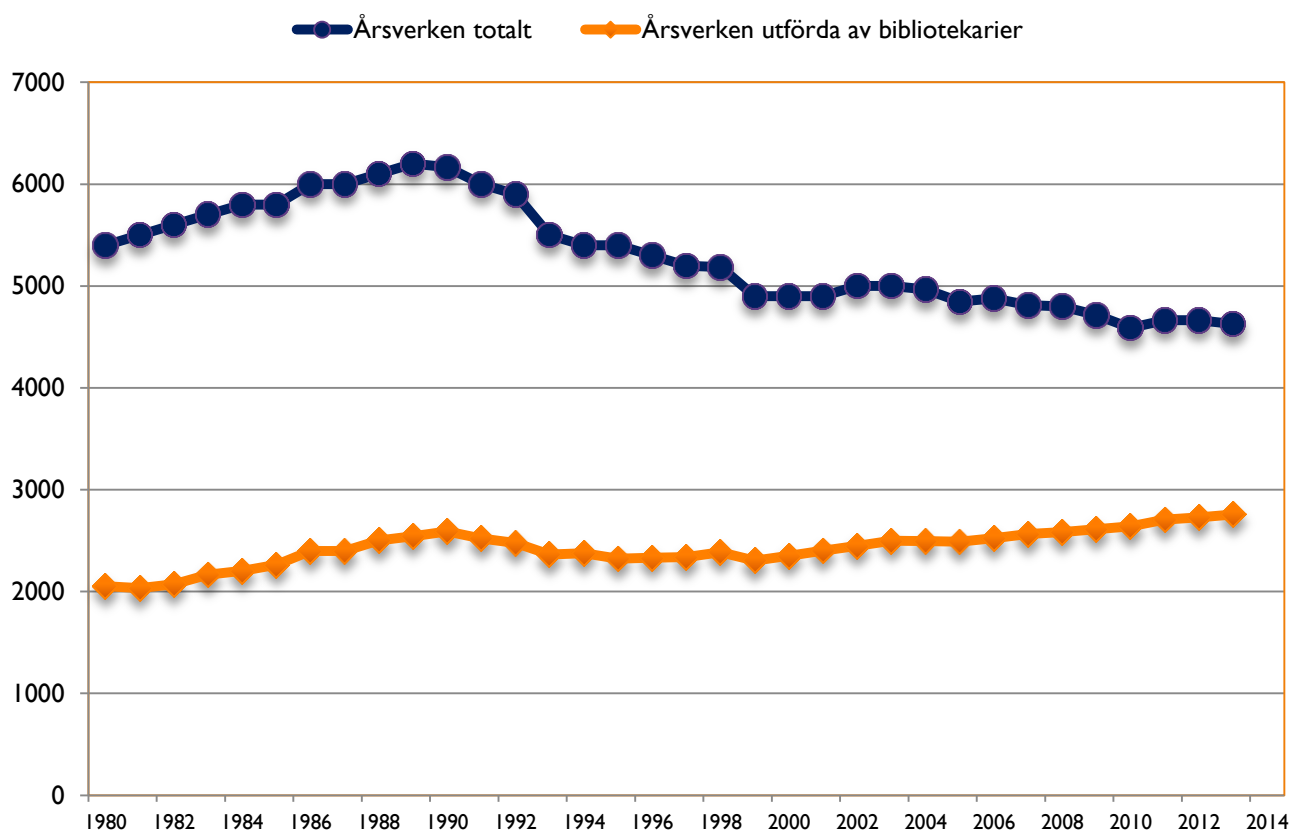
Förutom de 1 168 biblioteksenheterna fanns det även tillgång till bokbuss i vissa av landets kommuner 2013. Totalt sett uppger folkbiblioteken i 80 kommuner att de har bokbuss som de själva administrerar och folkbiblioteken i 14 kommuner svarar att de genom samarbete har tillgång till en bokbuss som en annan kommun

administrerar. Totalt sett har således 94 kommuner tillgång till sammanlagt 80 bokbussar, vilket är en nedgång från föregående år. En kommun har svenska media i en bokbuss som hör till annat nordiskt land. Bokbussarna stannade vid totalt 6 791 olika fasta bokbusshållplatser.

I vissa kommuner fungerar också lantbrevbäringen som förmedlande av folkbibliotekets medier och det förekommer att folkbiblioteken har bokbilar som förmedlar förbeställda lån genom "boken kommer"-service.

Diagram 2: Antal utförda årsverken vid Sveriges folkbibliotek 1980–2013.

Figure 2: Number of FTEs, at municipal libraries 1980–2013 and of which are librarians.

Detaljresultat presenteras i tabell F2 samt F15 på www.kb.se.

Personalen på folkbiblioteken

I statistiken är bibliotekspersonalen uppdelad på bibliotekarier, som har akademisk examen inom biblioteks- och informationsvetenskap eller motsvarande, och övrig personal. Till övrig personal räknas bland annat kanslist, fritidspedagoger, vaktmästare samt chaufförer. Städpersonal medräknas inte i personalredovisningen eftersom det är så olika i olika kommuner vilken ekonomisk enhet som avlönar dessa. Personal som under året är helt tjänstlediga, långtidssjukskrivna eller motsvarande inkluderas inte heller, men däremot vikarier för dessa.

Antal anställda 1 mars

	Antal personer	Andel bibliotekarier
2013	5 484	56 %
2012	5 555	55 %
2011	5 553	45 %
2010	5 478	45 %
2009	5 680	52 %

Den 1 mars 2012 var 5 555 personer anställda vid folkbiblioteken i Sverige, 81 procent av alla var kvinnor och 56 procent var utbildade bibliotekarier. Andelen män som är anställda på biblioteken generellt sett i landet och på folkbiblioteken i synnerhet är fortsatt låg.

Årsverken under 2013

	Antal årsverken
2013	4 628
2012	4 664
2011	4 665
2010	4 589
2009	4 715

Totalt utfördes 4 628 årsverken vid folkbiblioteken under 2013, vilket inte är någon nämnvärd skillnad jämför med föregående år. I genomsnitt arbetar således varje anställd person vid folkbiblioteken 84 procent av en heltidstjänst.

I diagram 2 presenteras antalet utförda årsverken vid de kommunala folkbiblioteken mellan 1980 och 2013.

Olika kommuner satsar olika mycket på sina biblioteksverksamheter. Ett uttryck för detta är antal utförda årsverken vid folkbiblioteken per 1 000 invånare. Variationen mellan kommunerna emellan är stor, allt från 0,11 årsverken per 1 000 invånare till 0,75. I medeltal finns det "en halv" folkbiblioteksanställd per 1 000 invånare, rikssiffran för antal årsverken på folkbiblioteken per 1 000 invånare är 0,48.

Men en del av variationen i årsverken per invånare kan förklaras av bakomliggande faktorer. Till exempel så måste kommuner med färre invånarantal ha fler anställda per invånare än befolkningsrika kommuner för att kunna upprätthålla en viss standard på bibliotekets basfunktioner. Kommuner med hög andel av biblioteksfilialer som är integrerade med skolbibliotek har generellt sett också fler årsverken vid biblioteken än de kommuner som inte har några integrerade biblioteksenheter alls. Detta ger att det endast är lämpligt att jämföra kommuner med liknande storlek på befolkningen och ytan eller antal integrerade skolbibliotek med hjälp av detta mått.

De svarande stöter på svårigheter att beräkna personalen vid biblioteken, vanligen eftersom personalen på olika sätt delar på arbetsuppgifter med andra funktioner inom kommunen. Det kan till exempel vara så att bibliotekschefen också är kulturchef eller att folkbibliotekets personal också arbetar ut på kommunala skolbibliotek eller turistinformationen del av sin arbetstid.

Antal årsverken för barn och unga

2013	975
2012	937
2011	962
2010	885
2009	937
2008	975

En femtedel, 21 procent av samtliga årsverken som utfördes vid folkbiblioteken 2013 berörde barn- och ungdomsverksamhet. Vissa folkbibliotek uppger att de

har svårt att räkna ut andelen eftersom ingen personal arbetar särskilt med barn och unga, alla gör det.

Folkbibliotekens ekonomi

Driftskostnader

Under 2013 uppgick driftskostnaderna för folkbiblioteken för första gången till närmare 4 miljarder kronor. Den totala driftskostnaden per invånare i Sverige var 412 kronor och endast kostnaden per invånare för inköp av medier 45 kronor per invånare. För kostnaden av några luncher får således svenskarna tillgång till i stort sett hela världens litteratur. En tiondel av folkbibliotekens samlade kostnader går till inköp av nya medier.

Uppgifterna om driftskostnader enligt bokslut avser bruttokostnader för biblioteksverksamhet inklusive program och utställningar. I driftskostnaderna ingår:

– *mediekostnader*, som avser samtliga kostnader för böcker, tidningar, tidskrifter, AV-medier, databaslicenser, e-licenser med mera. Kostnaderna för biblioteksdatasystem inkluderas dock inte;

– *personalkostnader*, som avser samtliga kostnader för bibliotekarier och övrig personal, pensioner medräknas dock inte;

– *lokalkostnader*, som avser samtliga kostnader för hyra, städning och liknande.

Drygt hälften, 53 procent, av driftskostnaderna 2013 är personalkostnader, vilket är ungefär samma nivå som de senaste fem åren.

Fördelningen mellan olika kostnadsslag är i stort sett oförändrad under de senaste åren. I posten övriga utgifter ligger till exempel kostnader för biblioteks-systemen. En viss del av förändringarna mellan åren kan tillskrivas de svårigheter som vissa bibliotek har att ta fram exakta uppgifter.

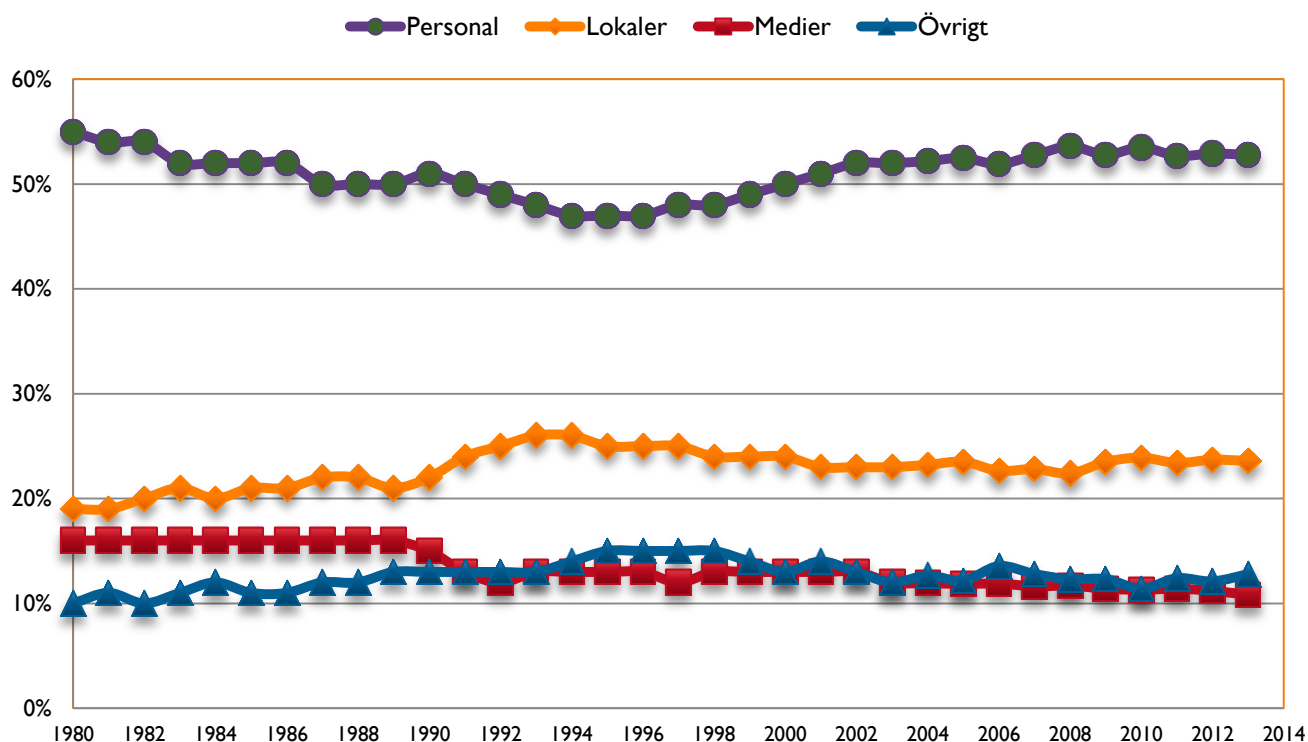
Tabell 10: Driftskostnader för folkbiblioteken, faktiska kostnader, åren 1995–2013. Tusental kronor.

Table 10: Working costs public libraries 1995–2013. Thousands SEK.

År	Driftskostnader totalt	Driftskostnader medier	Driftskostnader personal	Driftskostnader lokaler, något underskattat
1995	2 666 706	341 178	1 258 256	674 553
1996	2 761 491	342 210	1 311 707	693 759
1997	2 836 778	354 570	1 358 524	703 324
1998	2 896 147	370 709	1 394 225	693 407
1999	2 883 153	372 315	1 403 692	693 611
2000	2 917 560	383 841	1 459 033	698 954
2001	3 063 160	391 069	1 547 434	702 280
2002	3 178 357	402 549	1 644 769	717 630
2003	3 272 137	399 486	1 717 078	757 939
2004	3 308 000	395 000	1 727 000	768 000
2005	3 351 925	397 681	1 759 094	787 852
2006	3 501 415	416 237	1 817 420	792 886
2007	3 498 399	406 846	1 845 376	798 349
2008	3 575 007	418 090	1 914 907	801 010
2009	3 676 252	418 936	1 940 914	863 509
2010	3 623 035	409 367	1 936 634	864 893
2011	3 728 982	424 920	1 966 757	873 033
2012	3 827 093	430 145	2 023 891	908 904
2013	3 975 877	429 386	2 098 416	938 008

Diagram 3: Driftskostnader efter kostnadsslag 1980–2013. Procent av totala kostnader.

Figure 3: Operating costs by type of cost, 1980–2013. Percentage of total costs.

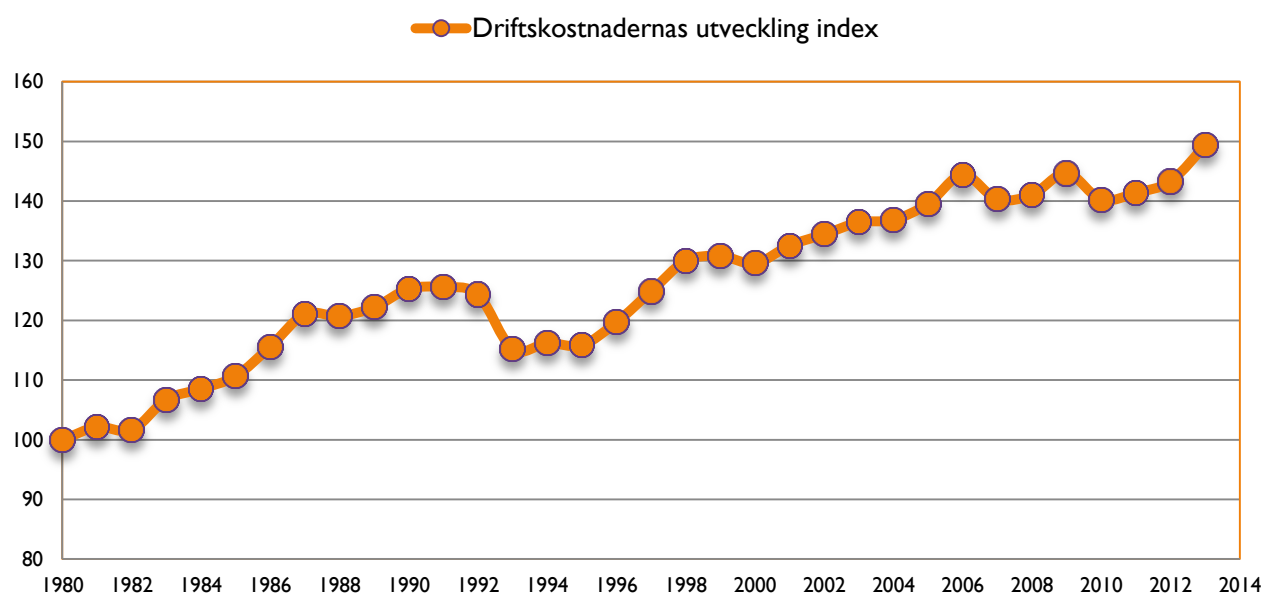

Detaljresultat presenteras i tabell F3 på www.kb.se.

Diagram 4: Driftskostnadernas utveckling i fasta priser 1980–2013.

Nettoprisindex 100 = 1980. Kortad skala.

Figure 4: Operating costs, change in fixed prices, 1980–2013. Index 100 = 1980.

Särskild beräkning återfinns inte i tabellmaterialet.

Investeringsutgifter

	Investeringsutgifter, miljoner kr
2013	82
2012	110
2011	90
2010	82
2009	104

Samtidigt som det totala antalet årsverken har minskat sedan 1980, har driftskostnaden för biblioteksverksamheten under samma period ökat med 49 procent, räknat i fasta priser.

Investeringsutgifterna uppgick 2013 till 82 miljoner kronor. Investeringsutgifterna varierar till exempel beroende på hur många som gör ombyggnationer eller nybyggnader.

De totala utgifterna för folkbibliotekens verksamhet i landet var således över 4 miljarder kronor 2013.

Intäkter

	Intäkter
2013	88
2012	94
2011	92
2010	97
2009	115
2008	124

De kommunala folkbibliotekens egna intäkter, exklusive anslag och bidrag har i genomsnitt minskat under de senaste åren. Intäkterna består bland annat av försenings- och reservationsavgifter, kopiering samt uthyrningsintäkter av till exempel filmer och lokaler. Skillnader i intäkter beror till exempel på att folkbiblioteken i vissa kommuner säljer så kallade profilprodukter på biblioteken samt att olika kommuner har olika policy för förseningsavgifter. Se flik F3 i tabellfilerna.

Folkbibliotekens bestånd

För att kunna fullgöra sitt uppdrag har folkbiblioteken ett mediebestånd av såväl böcker

som audiovisuella medier, AV-medier. Bokbeståndet består av vuxen- och barnböcker, både skön- och facklitteratur. I AV-medier ingår bland annat skivor, ljudböcker, talböcker och video/DVD. Dessutom har folkbiblioteken många tidningar och tidskrifter på svenska och andra språk.

Beräkning av antalet enheter baseras på den fysiska formen (förvaringsformen). Varje separat volym eller motsvarande räknas som en enhet.

Även inbundna kartor, avslutade tidskriftsårgångar i kapsel och häften sammanförda till en volym räknas som en enhet. E-medier räknas i antal titlar eller tillgång till antal databaser.

Allt fler folkbibliotek erbjuder olika e-medier, det vill säga e-böcker, ljudböcker, nedladdning av musik och elektroniska tidskrifter.

Framför allt tillgången till utländska e-tidskrifter har ökat, men denna tillgång mäts inte i antal titlar i den nuvarande statistiken utan ingår i uppgiften om antal databaser. Därför ser det ut som att antalet utländska titlar minskat totalt sett.

Till viss del är statistiken över beståndet av e-medier vid folkbiblioteken också missvisande. De flesta folkbibliotek har betalat för licenser och erbjuder e-böcker och ljudböcker via till exempel E-Lib, ett företag som har ett stort bestånd av olika e-titlar. Böckerna är i bibliotekets bestånd när någon betalat för att ladda ned den. Där betalar biblioteket vanligen 20 kronor per lån. Men att redovisa E-Lib:s bestånd gånger 290 kommuner är inte meningsfullt eftersom böckerna inte tillhör folkbiblioteket exklusivt. Därför efterfrågas endast de e-böcker som biblioteken har egna köpta licenser för, som de kan låna ut utan att betala en fast kostnad varje gång. Således har svenska folket tillgång till fler e-titlar via folkbiblioteken än vad som redovisas i beståndsstatistiken. I genomsnitt betalar folkbiblioteken för 9,7 e-licenser från olika leverantörer per kommun, varav en ofta är E-lib.

E-medierna utgörs inte bara av skriven text utan kan också utgöras av e-musik som biblioteken har tillgång till via till exempel Musikwebb och Naxos music library – nedladdning av klassisk musik – där över en miljon musiktitlar ingår, samt de tidskriftsartiklar som är

nedladdningsbara eller utskriftsbara via folkbiblioteken. Således är det bestånd som redovisas till allra största delen fysiska medier.

Beståndet av fysiska medier (mestadels tryckta böcker) minskar stadigt på folkbiblioteken och uppgick 2013 till 39 miljoner medier (exklusive tidningar och tidskrifter). Sedan 1988 är detta en minskning med 9,4 miljoner medier. En förklaring till minskningen är att det finns färre och färre bemannade servicesällen.

Bokbestånd

Folkbiblioteken hade 2013 totalt 35 miljoner tryckta böcker. Drygt hälften, 55 procent, av det fysiska bokbeståndet på folkbiblioteken är skönlitteratur, signum H, DDK 800-899.

Tabell 11: Mediebestånd 1988–2013. Tusental.

Table 11: Media stock 1988–2013, books and AV media. Thousands.

År	Medie- bestånd totalt	Bok- bestånd	AV- medie- bestånd
1988	47 277	45 471	1 806
1992	47 702	45 547	2 155
1996	46 051	43 711	2 340
2000	46 628	44 012	2 616
2004	45 220	42 248	2 972
2005	44 437	41 359	3 078
2006	43 754	40 634	3 119
2007	43 213	40 104	3 109
2008	42 668	39 520	3 148
2009	41 684	38 073	3 612
2010	39 900	36 407	3 493
2011	39 562	36 247	3 314
2012	39 376	35 990	3 386
2013	38 569	35 096	3 473

Några bibliotek hade svårigheter med att dela upp bokbeståndet i fack- och skönlitteratur och detta har påverkat några av de rapporterade beståndsuppgifterna för skönlitteratur positivt jämfört med facklitteraturen. Majoriteten, 58 procent, av vuxenlitteraturen är facklitteratur.

Barnböcker på folkbiblioteken

	Barnböcker per barn
2013	7,6
2012	7,8
2011	7,8
2010	7,9

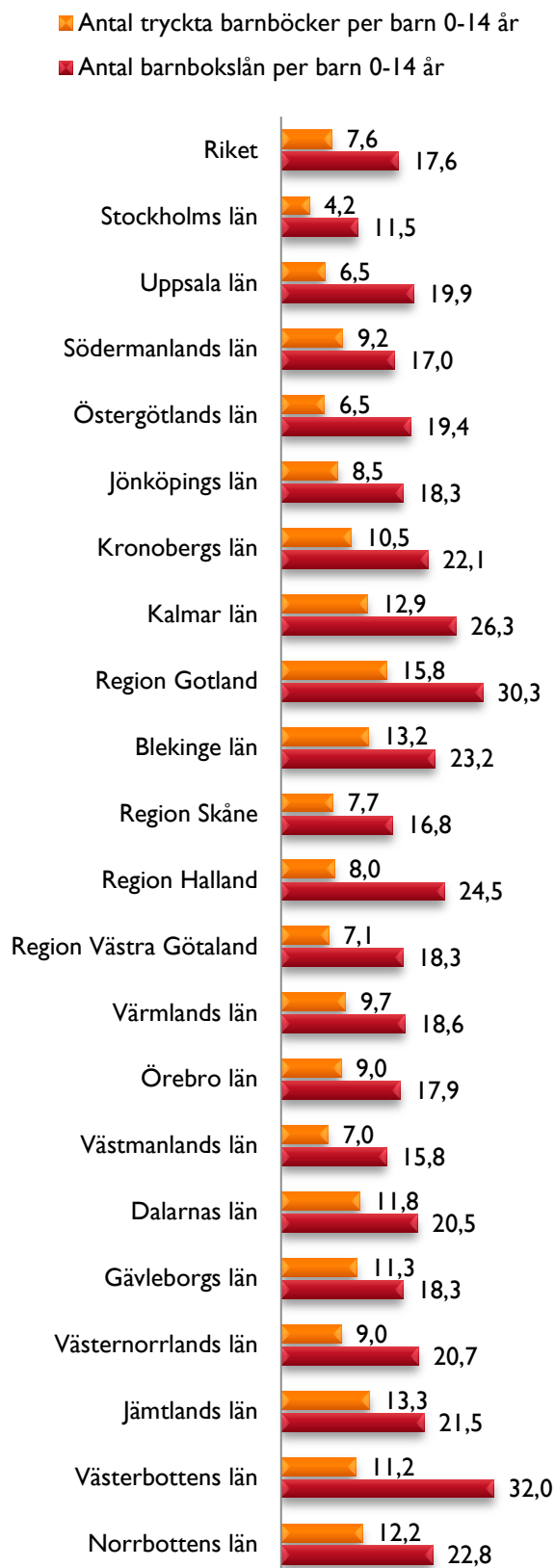
Det fanns 7,6 barnböcker per barn 0–14 år i befolkningen under 2013. Delförklaringar till variationen mellan olika län avseende barnlitteratur är hur stor andel av skolbiblioteken som är integrerade med folkbiblioteken samt skolornas olika användningssätt av folkbiblioteken.

Ett bibliotek måste införskaffa en viss mängd böcker om utbudet av titlar ska bli tillräckligt tillfredsställande och täcka grundbehovet. Detta medför att mindre kommuner måste köpa in fler böcker per invånare än större kommuner. Mindre kommuner tenderar därför att ha ett högre antal barnböcker per barn än vad folkrika kommuner har. Detta förhållande gäller inte enbart barnböcker utan även övriga medier i förhållande till kommunens befolkningsstorlek.

Foto: Elisabet Ahlqvist

Diagram 5: Andel tryckta barnböcker och barnbokslån per barn 2013.

Anpassade medier för personer med läsnedsättning

	Bestånd	Utlån
2013	1 292 118	2 100 663
2012	1 232 044	1 904 000
2011	1 363 103	2 072 554
2010	1 257 452	2 189 273

Sedan några år har KB särskilt mätt hur mycket av beståndet och utlåningen vid folkbiblioteken som är anpassade medier för personer med läsnedsättning. Definitionerna för variablerna utvecklades tillsammans med MTM (f.d. TPB).

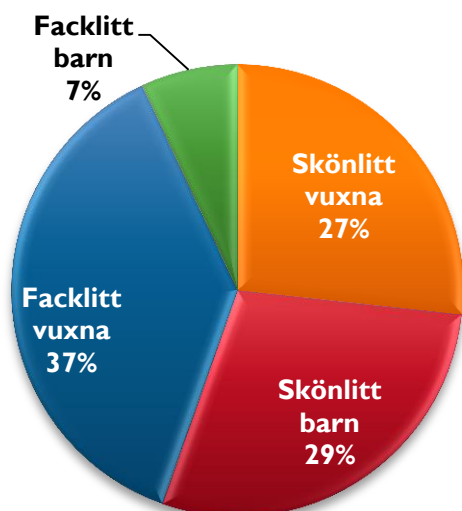
Enligt den nya biblioteklagen som trädde i kraft vid årsskiftet är personer med funktionsnedsättning en fortsatt prioriterad grupp för de offentligt finansierade bibliotekens verksamhet:

SFS 2013:801, 4 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

Det är värt att notera att de offentligt finansierade biblioteken nu också ska kunna erbjuda tekniska hjälpmedel för att ta del av anpassade medier.

Även om det nu är så att användare med läsnedsättning själva kan ladda ned anpassade medier från MTM är användningen av de anpassade medierna vid folkbiblioteken fortsatt högt i förhållande till beståndet. De så kallade egenladdningarna från MTM har ökat dramatiskt de senaste åren men folkbibliotekens personal bistår också användare med att göra nedladdningar från MTM på uppdrag. Men det finns också en hel del anpassade medier som inte kan förmedlas via internet. Folkbiblioteken i kommunerna erbjuder anpassade medier vid så kallade äppelhyllor, det kan till exempel vara frågan om taktila böcker, punktskriftsböcker, teckenspråksvideos, böcker med språken Bliss, Widgit och pictogram. Även böcker med Lättläst svenska (LL-böcker) räknas till de anpassade medierna om de inte uppenbart riktar sig till barn som ska börja lära sig läsa.

Diagram 6: Andel av bokbeståndet som är facklitteratur och skönlitteratur för barn och vuxna 2013.

Såväl de tryckta tidningarna som tryckta tidskrifterna utgörs främst av svenska titlar. Andelen utländska titlar av tryckta tidningar och tidskrifter är 8 procent.

Flera bibliotek uppger att de också har tillgång till exempelvis databasen Library Press Display med en mängd utländska titlar. Det är tänkbart att de elektroniska tidskrifterna till viss del kommit att ersätta de tryckta på folkbiblioteken, men den statistik som efterfrågas är för närvarande inte bra på att registrera nedladdning från och förekomst av tidskriftsdatabaser på folkbiblioteken. Förekomst av utländska e-tidskrifter framkommer endast via skrivna textsvar samt under tillgång till antal databaser. Det är dock känt att folkbiblioteken i medeltal prenumererar på 9,7 licenser till databaser där bland annat tidningar och tidskrifter kan ingå.

Tidnings- och tidskriftsbestånd

	Tidnings- prenumerationer	Tidskrifts- prenumerationer
2013	7 404	64 451
2012	7 472	67 271
2011	8 231	68 478
2010	8 355	73 934
2009	8 542	77 300

	Tidningstitlar på huvud- biblioteket	Tidskriftstitlar på huvud- biblioteket
2013	5 102	40 237
2012	5 221	41 715
2011	5 555	44 163
2010	5 533	44 806
2009	6 100	49 212

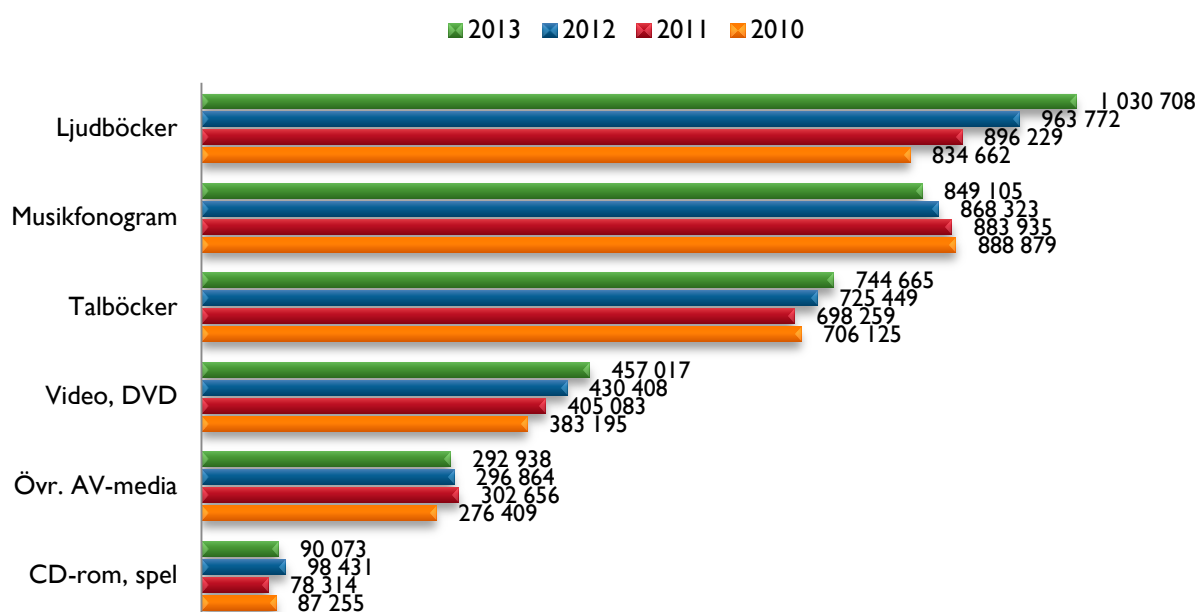
Utöver böcker och AV-medier ingår även tidskrifter och tidningar i bibliotekens bestånd. Som tidningar räknas de publikationer som utkommer minst två dagar i veckan och till tidskrifter räknas sådana periodiska publikationer som utkommer med minst fyra nummer per år. Antalet *titlar* i tidnings- och tidskriftsbeståndet räknas endast vid varje kommuns huvudbibliotek.

Mamma Mu besöker Sandviken, foto: Elisabet Ahlqvist

Diagram 7: Bestånd av vissa mediekategorier inom gruppen AV-medier 2010–2013.

Figure 7: Stock of audiovisual media 2010–2013.

Detaljresultat per kommun och län visas i tabell F5 på www.kb.se.

AV-mediebestånd

Bestånd AV-medier	
2013	3 472 706
2012	3 386 373
2011	3 314 380
2010	3 493 174

Nyförvärv

Nyförvärv tryckta böcker	
2013	1 991 399
2012	1 986 538
2011	2 016 929
2010	2 172 504

AV-medier (audiovisuella medier) är sådana medier som det krävs speciell teknisk utrustning till för att man ska kunna ta del av innehållet i mediet.

E-böckerna är det mest använda mediet som det behövs teknisk utrustning för att använda, men i statistiken noteras endast beståndet av e-böcker genom räkning av antal databaser med e-böcker som användarna har tillgång till. Det är få folkbibliotek som har egna licenser på e-böcker. Se vidare kapitlet om utlån.

På folkbiblioteken är det främst ljudböckerna som ökar mest i antal bland AV-medierna. Sammanlagt har folkbiblioteken tillgång till över en miljon ljudböcker.

Nyförvärv AV-medier

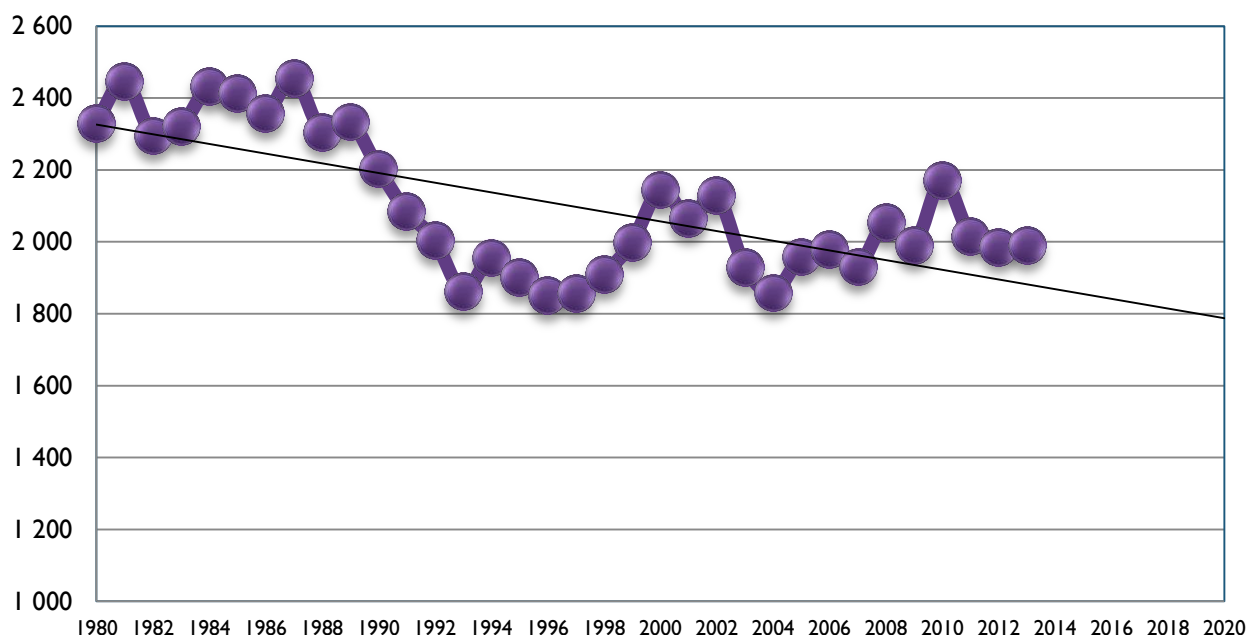
2013	346 946
2012	331 772
2011	350 869
2010	421 295

Antal nyförvärv av tryckta böcker var i stort sett oförändrat 2013 jämfört med 2012. Totalt sett köpte folkbiblioteken in 1 068 236 unika titlar, ibland i flera exemplar. Nyförvärven utgjorde 6 procent av det totala beståndet av tryckta böcker. En något högre andel av böckerna var skönlitteratur för barn.

Nyförvärven av AV-medier var 10 procent av beståndet. Då ingår inte e-böcker och e-musik.

Diagram 8: Antal nyförvärvade tryckta böcker 1980–2013. Tusental. Kortad skala, trendlinje.

Figure 8: Number of additions printed books 1980–2013. Thousands. Shorted scale, trend.

Detaljresultat per kommun och län visas i tabell F4 på www.kb.se.

Andelen nyförvärv belyser hur stor del av beståndet som tillkommit under året. Totalt sett var 49 procent av de nyförvärvade böckerna barnlitteratur.

En hög andel nyförvärv kan bero på flera olika faktorer. Vissa böcker, till exempel barnböcker, slits mer och behöver bytas ut oftare än andra. Däremot är slitaget på referenslitteratur mindre, vilket medför att en lägre andel nyförvärv behövs av sådana. Andra böcker behöver bytas ut för att litteraturen ska hållas så aktuell som möjligt, vilket till exempel gäller för facklitteratur. Andelen nyförvärv kan även vara hög som en följd av att medietypen är relativt ny och beståndet är under uppbyggnad, vilket är fallet med vissa AV-medier. Även bibliotekens prioriteringar, inköpsbudget och den lokala efterfrågan är naturligtvis av betydelse.

Nätjänster och datorer

	Datorer för sökning i katalog	Övriga datorer med eller utan internet
2013	1 399	5 030
2012	1 398	5 003
2011	1 407	5 015
2010	1 399	5 152

Folkbiblioteken hade år 2012 totalt 0,52 datorer med per 1000 invånare som inte endast var avsedda för sökning i folkbibliotekens kataloger. Två tusen invånare delar således på en dator vid folkbiblioteken.

I genomsnitt hade folkbiblioteken i varje kommun tillgång till 9,7 olika betaldata-baser. Det inkluderar tillgången till E-lib, där man kan ladda ned e-böcker och de databaser där man kan ladda ned musik. Till betaldata-baserna räknas också sådana baser som används för släktforskning eller vissa specialdatabaser som ligger lokalt på

	Antal betaldatabaser	varav med extern åtkomst
2013	2 817	1 242
2012	2 818	1 251
2011	2 876	1 148
2010	2 947	1 139

folkbibliotekets datorer och som man inte kan nå via internet.

Totalt sett hade 44 procent av de betaldatabaser som folkbiblioteken erbjuder extern åtkomst, det vill säga låntagarna behöver inte befinna sig på biblioteket för att nå dem. De folkrikaste kommunerna är de som främst har haft ekonomisk möjlighet att skaffa flest databaser med extern åtkomst till sina folkbibliotek.

Användningen av databaserna vid folkbiblioteken mäts endast avseende nedladdning av e-böcker och e-musik i statistiken men alla folkbibliotek har inte ens möjlighet att lämna dessa uppgifter.

Utlån

	Tryckta medier	AV-medier
2013	55 417 216	11 547 457
2012	55 688 240	12 216 536
2011	57 270 403	12 261 665
2010	57 432 179	11 884 737
1995	70 335 264	6 919 614

En absolut majoritet av utlåningen på folkbiblioteken är böcker i någon form, 92 procent av den registrerade utlåningen är tryckta böcker, ljudböcker, e-böcker eller talböcker. I stort sett håller utlåningen av litteratur sig på samma nivå som föregående år. Hälften, 52 procent av den tryckta bokutlåningen var barnböcker.

Totalt sett var 69 procent av alla utlån av tryckta böcker, tidningar och tidskrifter av skönlitterärt slag, både för barn och vuxna. Den inbördes fördelningen av utlån fördelat på skön- och facklitteratur har inte förändrats nämnvärt på flertalet år.

I antalet utlånade böcker räknas även tidningar och tidskrifter samt det som personal på biblioteket kopierar ur en bok eller tidskrift. Oavsett hur många sidor som kopieras ur en bok eller tidskrift räknas detta som ett utlån. I de bibliotek som är integrerade med skolbibliotek ingår både elevernas lån och allmänhetens lån.

Den noterade nedgången om närmare en miljon lån sedan 2012 beror till stor del av en minskning i lån av framför allt musik och video även om en viss nedgång även av tryckta medier kan noteras.

I stort sett har den registrerade utlåningen från folkbiblioteken minskat med tio miljoner lån under de senaste 20 åren. Nedgången är tydligast i de kommuner som lagt ned folkbiblioteksfilialer.

Minskningen av utlånen av tryckta medier består främst av skönlitteratur för vuxna där även vissa tidningar och tidskrifter ingår i utlåningskategorin. Det finns naturligtvis många anledningar till att den registrerade utlåningen sjunker. Den förklaring som ligger närmast till hands är att alla invånare har en begränsad mängd fritid och att den tid man har möjlighet att avsätta till bokläsning blir "lidande" på grund av andra aktiviteter såsom till exempel internetanvändande. Men i longitudinella [undersökningar](#) visas att bokläsningen inte sjunkit [dramatiskt](#) under den senaste tioårsperioden. I [vissa mätningar](#) har den till och med ökat om man räknar med användningen av ljudböcker och på senare tid även e-böcker. Om man läser lika mycket under samma tidsperiod som man gjorde för tio år sedan är dock oklart. Kanske är det lika vanligt att "man har en bok på gång" men att man lägger ned mindre tid på läsning vid varje lästillfälle och därför hinner med färre böcker under ett år.

Befolkningens [inköpsvanor](#) av böcker har förändrats under tioårsperioden. Nätbokhandeln har ökat kraftigt under de senaste åren samtidigt som det också blivit vanligare att kunna köpa bestsellerpockets i vanliga matvarubutiker. Invånarna köper skönlitteratur istället för att låna eftersom det många gånger är mer lättillgängligt när det blir längre till biblioteket då filialerna läggs ned.

Men det finns också mättekniska förklaringar till varför en lägre utlåning på folkbiblioteken noteras:

1. Samtidigt som antalet filialer minskar, ökar också de andra sätten på vilket medborgarna får tillgång till folkbibliotekens böcker. De obemannade serviceställena ökar i antal och det sker en ökad "oregistrerad" utlåning som det bara går att gissa omfattningen av. Kommuninnevånarna kan till och med låna på sådana ställen utan att ens ha registrerat sig som aktiva låntagare vid biblioteket. Andelen aktiva låntagare av befolkningen har också tenderat att minska under de senaste åren.

2. Låntagarna har tillgång till databaser med tidskriftsartiklar och annan typ av information via sina hemdatorer genom folkbibliotekets webbplats. Dessa "nedladdningar", vilket i praktiken är ett slags utlån, registreras inte i den befintliga statistiken. I genomsnitt har varje folkbibliotek tillgång till 9,7 licensierade databaser för vilka omfattningen på användningen är okänd på riksnivå i den officiella statistiken.

3. Antalet integrerade folk- och skolbibliotek minskar något samtidigt som folkbiblioteksfilialerna läggs ned. Den andel av utlåningen som elever gör tillfaller inte längre folkbibliotekens utlåningssiffror i och med detta.

Den ökning av lån som sker till verksamheter där övrig utlåning inte sker kompenserar till viss del den minskning i registrerade lån på bemannade serviceställena som noteras, men det finns ingen dokumentation på i vilken omfattning de medier som lämnas ut på detta sätt faktiskt läses:

Utlån till verksamheter där vidare låneregistrering inte sker	
2013	5 207 851*
2012	5 146 277*
2011	4 724 421*
2010	4 485 566*

*) Underskattat värde, bortfall av delsvar.

E-boklån

	E-boklån
2013	1 531 433
2012	1 073 581
2011	650 980
2010	466 277

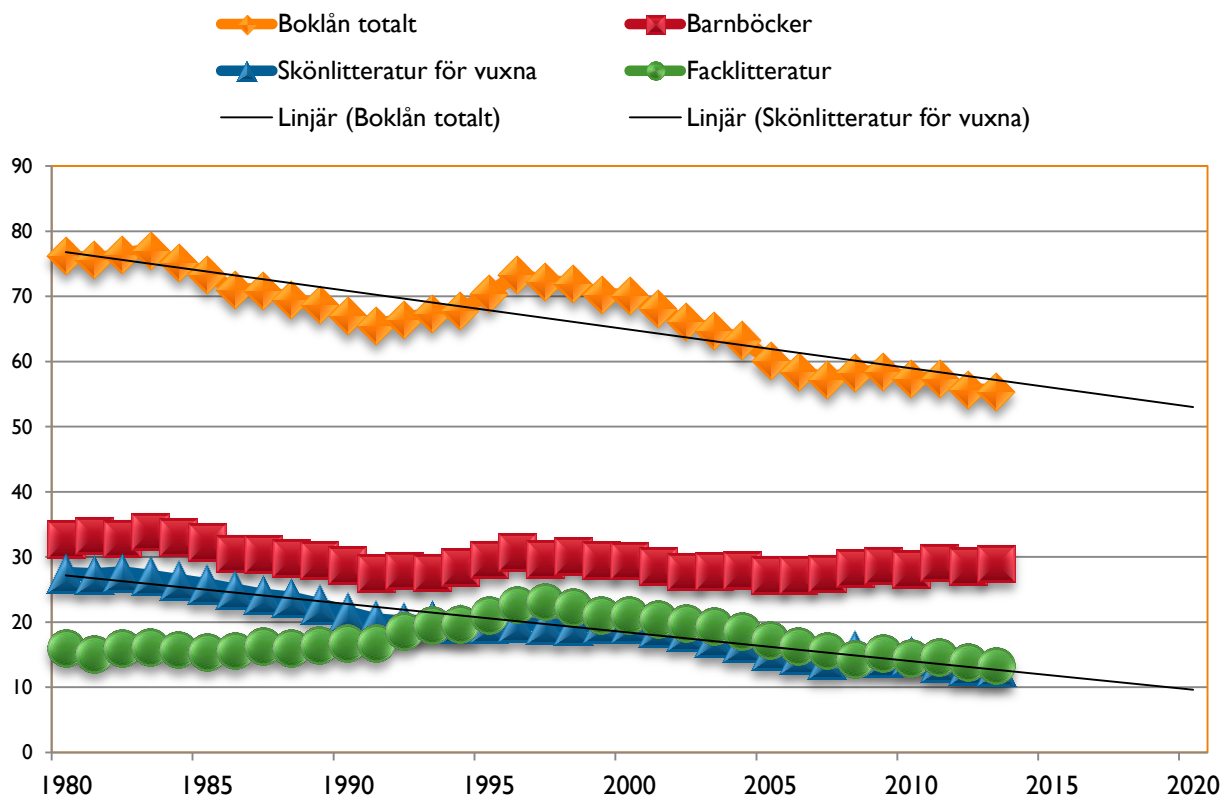
E-boklånen ökade med 43 procent jämfört med 2012. Men ökningen av e-boklånen förklarar dock bara en liten del av minskningen av utlån av tryckta böcker, tidningar och tidskrifter som pågått de senaste tio åren. Antalet e-bokutlån kanske kunde ha blivit fler under året om inte vissa kommuner tvingats begränsa antalet e-lån på grund av ekonomiska skäl. Varje e-boklån kostar ungefär 20 kronor för folkbiblioteken.

Gävle stadsbibliotek, foto: Elisabet Ahlqvist

Diagram 9: Antal utlånade tryckta böcker 1980–2013. Miljoner tryckta medier, böcker, tidningar och tidskrifter. Trend till 2020.

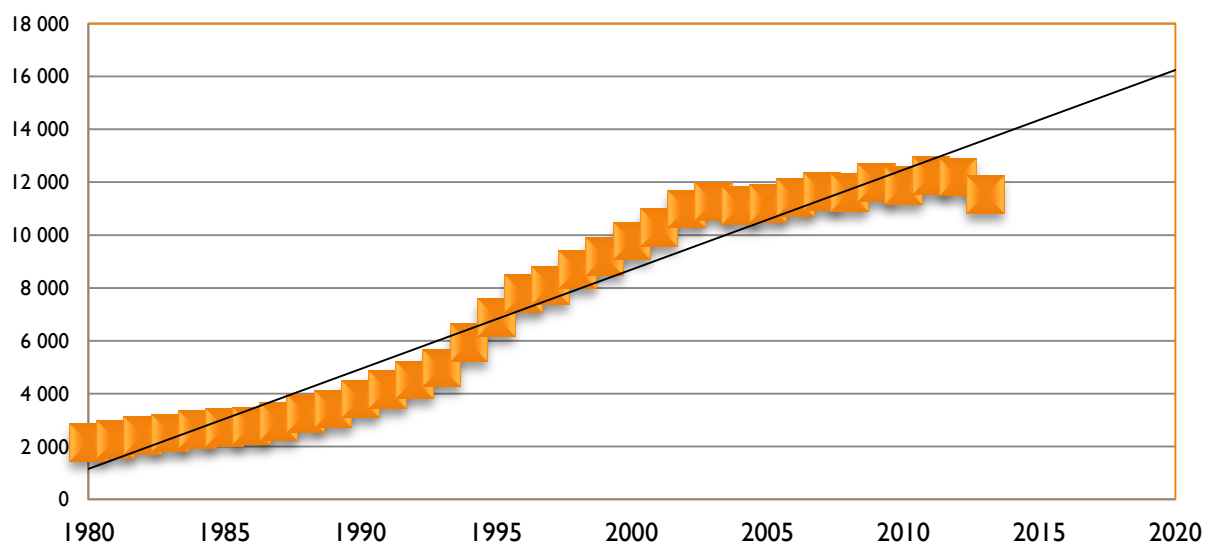
Figure 9: Number of printed book loans, 1980–2013 (millions of books).

Detaljresultat presenteras i tabell F8, F9, F16 på www.kb.se.

Diagram 10: Antal utlånade AV-medier 1980–2013. Tusental. Trendlinje.

Figure 10: Number of AV media item loans, 1980–2013. Thousands.

Fr.o.m. 2010 redovisas AV-medier inklusive e-musiklån. Detaljresultat presenteras i tabell F10 på www.kb.se.

Fjärrlån

	Inlån fjärrlån	Utlån fjärrlån
2013	299 182	254 126
2012	315 519	257 612
2011	345 550	298 000
2010	379 406	289 044

Fjärrlån är vanligen lån mellan två enskilda bibliotek med olika huvudman. Fjärrlån som görs mellan två folkbibliotek räknas som fjärrlån om lånet gått in eller ut ur kommunen.

Fjärrlånen har totalt sett minskat under de senaste åren. Det är troligt att detta beror på den ökade tillgången på medier via internet och förändrade inköpsrutiner. Det är vanligare att folkbiblioteken lånar in från andra bibliotek än att de lånar ut. Omlånen i fjärrlånesystemet räknas också in som nytt lån.

Det uppstår ett definitionsproblem i de län där folkbiblioteken delar bibliotekssystem mellan flera kommuner. Enligt definitionen för fjärrlån räknas det som ett fjärrlån så fort mediet lämnat kommungränsen, men inom dessa samarbeten räknas oftast fjärrlån som att de har lämnat gränsen för samarbetet och de samarbetande kommunerna emellan räknar vad som då blir ett fjärrlån som lokala lån. Denna definitionsproblematik kan också till viss del förklara minskningen av fjärrlånen totalt sett.

Aktiva låntagare

	Aktiva låntagare	Andel av befolkningen
2013	2 679 456	28 %
2012	2 688 695	28 %
2011	2 753 208	29 %
2010	2 795 413	30 %

Antalet aktiva låntagare minskar något. En aktiv låntagare är den som utfört minst en transaktion via sitt lånekort under året, dvs. lån, reservation eller åtelämning. Under 2013 var 28 procent av hela befolkningen aktiva låntagare vid ett eller flera folkbibliotek.

Antalet aktiva låntagare per antal bemannade serviceställen varierar kraftigt mellan olika kommuner. I viss mån kan detta förklaras av att personer skaffar sig lånekort i flera kommuner och denna dubbelräkning går inte att ta bort. Speciellt i kommuner med många fritidshus är andelen aktiva låntagare högre.

Det förekommer också att bibliotekssamarbeten mellan kommuner gör att redovisning av antal aktiva låntagare bara kan göras totalt för alla inom samarbetet, men inte uppdelat på kommun.

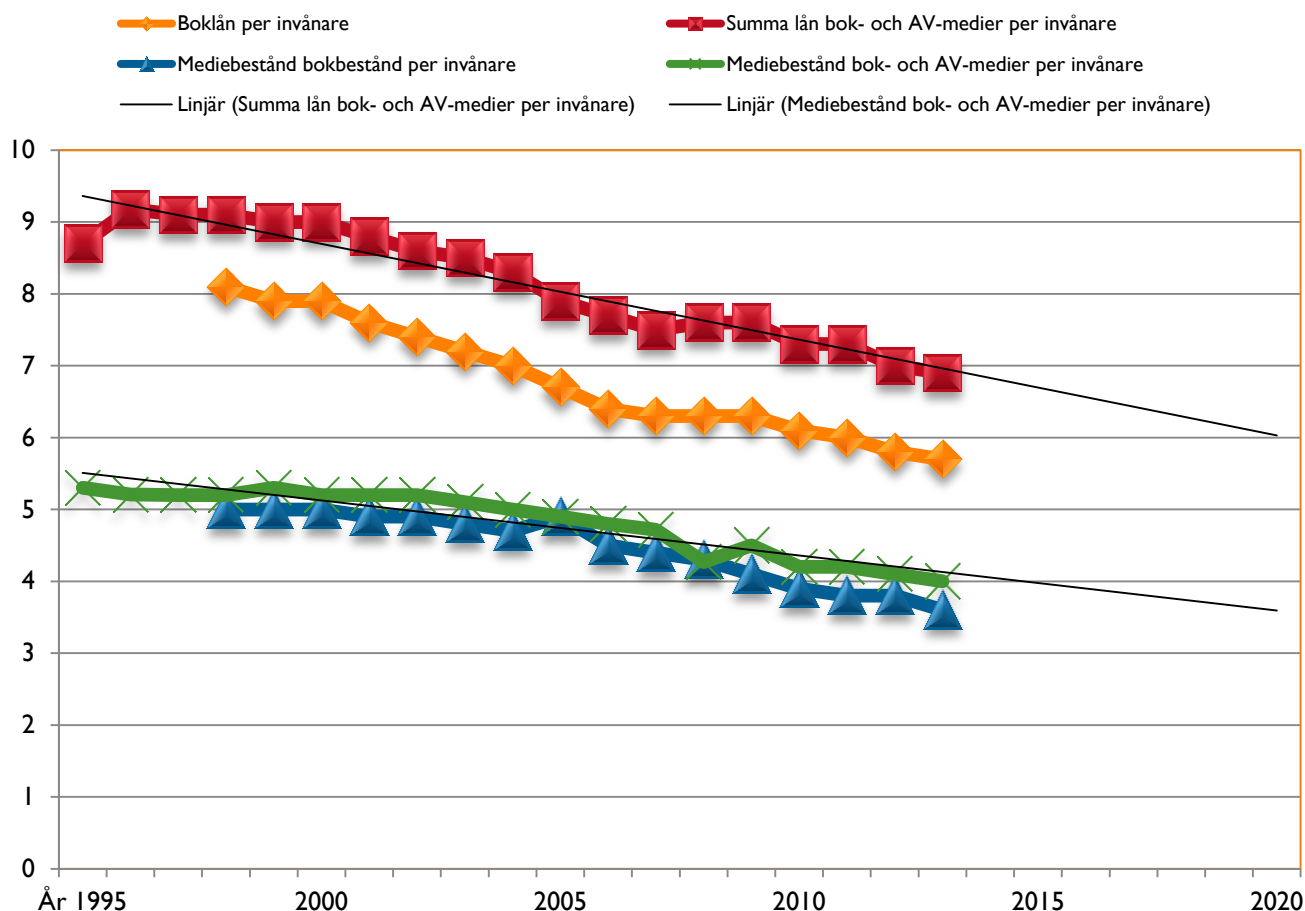
Hemsändning

	Låntagare som får hemsändning av medier
2013	15 724
2012	15 502
2011	15 805
2010	17 839

Det förekommer också att låntagare får sina medier hemsända för att de har svårigheter att själva besöka folkbiblioteket. Detta sker genom bokbilar, lantbrevbäringen etc.

Diagram 11: Nyckeltal per invånare för Sveriges folkbibliotek 1995–2013.

Figure 11: Key figures, loan and stock per citizen 1995–2013.

Detaljresultat presenteras i tabell F15 och F16 på www.kb.se.

Fysiska besök

	Fysiska besök vid bemannade servicesäten	Besök per invånare
2013	65 071 822	6,7
2012	65 961 061	6,9
2011	67 481 816	7,1
2010	67 333 060	7,2
2009	67 830 781	7,3

Antalet besök vid folkbiblioteken har minskat med drygt två miljoner besök under de senaste fem åren.

Mindre skillnader kan bero på att några bibliotek ingår med föregående års värde på grund av det bortfall av svar som uppkommit på grund av trasiga eller avstängda besöksräknare etc. Stor uppgång i antal besök hos enskilda kommuner beror vanligtvis

på att de gjort nybyggnationer eller ombyggnader, biblioteksrummets utformning och läge gör vanligen en skillnad för antalet besök.

Besöken vid de övriga utlåningsställen där vidare låneregistrering inte sker räknas inte i statistiken eftersom det skulle vara praktiskt omöjligt. Dessa ställen har ökat i antal under de senaste åren i takt med att filialer läggs ned, varför den totala bilden av hur mycket svenska folket kommer i kontakt med folkbibliotekens verksamhet saknas.

Webbesök

Samtidigt som de fysiska besöken vid folkbiblioteken tenderar att minska, får det tas i beaktande att tiotusentals användare numer väljer att besöka biblioteket via internet. År 2009 gjordes för första

gången ett försök att mäta hur många virtuella besök som gjordes vid biblioteket som en del av undersökningen. Ungefär hälften av folkbiblioteken saknade då möjlighet att lämna uppgifter om trafiken på sin webbsida och även om situationen ännu var liknande vid 2013 års mätning visar uppgifterna på att de virtuella besöken många gånger kommit att ersätta de fysiska. Totalt sett redovisades, underskattat, 20 miljoner virtuella besök på folkbibliotekens externa webbsidor och minst 10 miljoner sökningar i OPAC – Online Public Access Catalog gjordes via webben.

Uppgifterna som inhämtades om webbanvändningen är bristfälliga och bör därför egentligen endast betraktas per svarande kommun. Det förekommer även dubbelredovisning, då de kommuner som samverkar med varandra kan ha redovisat sina uppgifter både enskilt och tillsammans i samverkansgruppen.

Dessutom beror besökssiffror över fysiska besök på hur biblioteket är placerat. Det är känt att det blir olika höga fysiska besökssiffror om biblioteket ligger i ett centrum eller i en kulturbyggnad där många människor ändå passerar dagligen av andra anledningar, om det har förbindelse med andra institutioner där barn springer in och ut eller om biblioteket ligger på en enskild adress.

Detaljresultat presenteras i tabell F12, F16 och F17 på www.kb.se.

Öppethållande

När öppethållandet ska beräknas används summan öppethållande under en genomsnittsvecka vintertid. Om olika delar av biblioteket har olika långt öppethållande räknas det öppethållande som vuxenavdelningen har. Folkbibliotek som är integrerade med skolbibliotek räknar öppethållandet den tid då biblioteket är öppet för andra än

eleverna. Meröppettid räknas inte enligt definitionerna i den nuvarande statistiken. Generösa öppettider påverkar besöks- och utlåningssiffror i positiv riktning.

Huvudbiblioteken hade i medeltal oförändrade öppettider jämfört med de fyra senaste åren. Huvudbiblioteken hade i medeltal öppet 44 timmar i veckan under 2013, varav fyra timmar var förlagda till efter klockan 18.00 och fyra timmar på söndagar.

I medeltal har de 886 filialer som finns oförändrat öppet 17 timmar i veckan. De bokbussar som finns hade i medeltal öppet 19 timmar i veckan.

Biblioteken i 55 kommuner uppger att huvudbiblioteket regelbundet söndagsöppet under 2013. 235 stycken kommuner saknade således söndagsöppna huvudbibliotek vilket naturligtvis påverkar användarnas möjligheter att besöka biblioteket när flest av dem är lediga från arbetet eller skolan.

Detaljresultat presenteras i tabell F11 på www.kb.se.

Det är inte alltid lätt att räkna öppettider, foto: Elisabet Ahlqvist

Tabell 12: Antal besök vid filialer och huvudbibliotek 2007–2013 uppdelat på län. Tusental.

Table 12: Number of visits to branch libraries and main libraries in 2007–2013 per county (thousands).

Antal fysiska besök	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Riket	68 145	67 691	67 831	67 333	67 481	65 961	65 072
Stockholm	13 561	13 813	14 569	14 704	14 777	14 555	14 130
Uppsala	2 229	2 230	2 372	2 388	2 306	2 177	2 129
Södermanland	2 124	2 114	2 023	1 879	1 926	1 972	2 051
Östergötland	3 235	3 071	2 874	2 955	2 856	2 798	3 018
Jönköping	2 302	2 235	2 223	2 238	2 228	2 270	2 303
Kronoberg	1 680	1 501	1 221	1 457	1 384	1 248	1 262
Kalmar	1 764	1 764	1 785	1 849	1 724	1 573	1 526
Gotland	365	484	504	487	473	398	432
Blekinge	876	918	951	921	1 016	873	893
Skåne	8 868	8 929	9 154	8 830	8 941	8 835	8 775
Halland	2 375	2 398	2 471	2 258	2 216	2 251	2 261
Västra Götaland	11 423	11 687	11 705	11 554	11 643	11 035	10 539
Värmland	1 699	1 685	1 589	1 613	1 689	1 733	1 785
Örebro	2 038	1 888	1 857	1 871	1 925	1 886	1 785
Västmanland	1 627	1 505	1 488	1 476	1 453	1 424	1 465
Dalarna	1 876	1 853	1 711	1 816	1 947	2 019	1 859
Gävleborg	2 191	2 065	2 061	1 959	2 023	2 094	1 976
Västernorrland	1 742	1 644	1 687	1 510	1 551	1 655	1 673
Jämtland	1 312	1 345	1 199	1 205	1 216	1 182	1 254
Västerbotten	2 898	2 777	2 701	2 664	2 591	2 488	2 500
Norrbotten	1 961	1 784	1 687	1 699	1 595	1 495	1 455

Detaljresultat presenteras i tabell F12 på www.kb.se.

Publika aktiviteter på folkbiblioteken

	Publika aktivitetstillfällen	Andel för barn
2013	112 810	62 %
2012	108 247	63 %
2011	102 223	64 %
2010	96 596	68 %

Det förekommer en mängd aktiviteter vid landets folkbibliotek som inte nödvändigtvis har en direkt koppling till in- och utlån av olika medier.

Folkbiblioteken är också på andra sätt viktiga kultur- och utbildnings- och aktivitetscentra. De har även hand om samhällsinformation, råd och stöd.

Under 2013 förekom 112 810 olika publika aktivitetstillfällen inom ramen för folkbibliotekens verksamhet. Av dessa aktivitetstillfällen riktade sig 62 procent primärt till barn och ungdomar.

Syftet med att tillfråga folkbiblioteken om vilka publika aktiviteter som de anordnar är att visa på den bredd som folkbiblioteken erbjuder användarna och den tyngd som folkbiblioteksverksamheten har i kommunerna. De första regelrätta mätåren 2008–2010 förekom bortfall av svar och det kan förklara att det ser ut som att det skett en kraftig ökning av publika aktiviteter jämfört med tidigare år.

Aktiviteter som kan förekomma i bibliotekens lokaler, men som helt och hållet anordnas av andra aktörer än biblioteken själva, till exempel av

Tabell 13: Antal aktivitetstillfällen där olika publika aktiviteter anordnades på folkbiblioteken 2007–2013.

Table 13: Number of occasions in which various public activities were arranged at public libraries in 2007–2013.

Publika aktiviteter på folkbiblioteken	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Riket	66 205	85 820	98 667	96 596	102 223	108 247	112 810
Bokprat – boksamtal	17 989	19 881	22 846	21 798	20 904	21 378	22 001
Biblioteksinformation/-visning för grupper/elever/studerande	12 033	13 891	15 809	13 761	11 607	13 677	13 874
Berättar- eller sagostunder	9 908	11 494	12 338	12 344	12 894	12 564	13 471
Utställning	5 082	5 889	6 400	6 327	6 343	6 564	5 788
Data/-internetkurs – handledning, seniorsurf (öppen eller sluten visning)	2 983	3 872	5 599	5 166	7 374	8 553	8 318
Föreläsning, föredrag, debatt eller föreningsarrangemang	2 828	3 448	3 894	3 953	4 272	4 582	4 681
Bok- eller läsecirkel – sluten sammankomst med litterär anknytning	1 868	3 120	3 968	4 289	5 400	5 989	6 497
Teater- eller trolleriföreställning	2 039	2 373	2 779	2 494	2 892	2 914	2 824
Författarbesök	1 507	1 996	2 252	2 093	2 505	2 429	2 569
Aktiviteter i samarbete med BVC	1 680	1 870	2 816	2 696	2 648	2 787	2 673
Sångstund, rytmik, rim & ramsor	1 284	1 861	2 597	2 736	3 117	3 174	3 129
Bild-, tecknings-, målnings, pyssel-, hantverks-, experimentverkstad/-kurs	1 174	1 836	1 850	2 348	3 188	3 315	4 810
Musik, -underhållning, -arrangemang, -café	951	1 517	1 688	1 858	2 137	2 053	2 302
Bok-, läs- eller korsordscafé - öppen sammankomst med litterär anknytning	1 028	1 358	2 019	2 113	2 463	2 604	3 471
Filmvisning – filmprat	548	883	1 602	1 775	1 950	2 270	2 274
Skrivarkurser/-läger, litteraturläger	173	371	511	414	720	629	835
Annan programaktivitet	3 130	10 160	9 699	10 431	11 809	12 765	13 293
Varav antal tillfällen primärt för barn och ungdom 70 451 stycken, 62 procent							

Detaljresultat presenteras i tabell F13 och F14 på www.kb.se.

studieförbund, ingår inte i redovisningen. År 2013 lämnade totalt 288 folkbibliotek av 290, uppgifter om hur många publika aktiviteter som de genomfört under året.

Majoriteten av de publika aktiviteterna har naturligtvis någon lässtimulerande uppgift men biblioteken gör också mycket andra saker för sina användare. Aktiviteter som involverar film, musik, bild och form är vanliga. Många folkbibliotek ordnar också temadagar och temaveckor.

Folkbiblioteken har många gånger också fått den viktiga uppgiften att förmedla samhällsinformation på olika sätt och det är vanligt att folkbiblioteken ordnar med gratis juridisk hjälp för användarna och information om val.

Författarbesök är ett vanligt inslag i de aktiviteter som ordnas, nästan hälften av författarbesöken är för barn- och unga.

Det är lika vanligt att folkbiblioteken anordnar filmvisning och musikunderhållningar, trolleri- eller teaterföreställningar.

På nästa sida redovisas några av alla de övriga aktiviteter som ingår i gruppen ”annan programaktivitet” i tabellen ovan.

Exempel på publika aktiviteter
inom kategorin "annan
programaktivitet"

Läxhjälp

Släktforskning

Senegalesisk afton

Julmarknad

Skräckvandring i magasin

Låna i mörkret

Advokatjour

Kärlekskväll

för vuxna personer

med funktionsnedsättning

Seniormingel

Kulturnatt

Barnboksdagen

Energi- och klimatrådgivning

Ansiktsmålning

Mediyoga

Italiensk bingo

Bygga **insektshotell**

Konsumentrådgivning

Skuldrådgivning

Drakbyggeri

Engelsk konversation

Babytecken

Orientalisk dans

Seniorsurfdag

LL-program

Stafettläsning

Novelltävling

Kortfilmfestival

Schacklördag

Lösa gåtor i Krimlabb

Gummibandsträning

Gosedjursövernattning

Getonlineweek

Klädbytardag

Rap-skola

Naturlyrik

Pärlvirkning

Broddutdelning

Lunchlyrik

Umeå universitetsbibliotek, foto: Elisabet Ahlqvist

Forskningsbibliotek

Inledning

I detta kapitel redovisas huvudresultaten av den enkät som forskningsbiblioteken besvarade. Forskningsbiblioteksstatistikens syfte är att:

- redovisa forskningsbibliotekens verksamhet ur ett samlat nationellt perspektiv.
- ge en översiktlig bild av det enskilda bibliotekets verksamhet.
- utgöra underlag för planering, budgetering och anslagsäskande.
- tjänstgöra som instrument för jämförelser mellan bibliotek.

Forskningsbiblioteksstatistiken omfattar forskningsbibliotek som är helt eller delvis finansierade med statliga medel och som är tillgängliga för allmänheten.

Biblioteken delas upp i tre kategorier: nationalbibliotek (1), högskolebibliotek (2) och specialbibliotek (3). Kategorin högskolebibliotek inkluderar både universitets- och högskolebibliotek.

Till gruppen specialbibliotek hör bland annat bibliotek vid vissa forskningsinstitut, myndigheter och museer.

Nytt för året är den fyraårsrapport per bibliotek, i excelformat, som presenteras i tabellfilerna på www.kb.se.

Om forskningsbiblioteksstatistiken

Statistiken framställs en gång per år och omfattar bland annat uppgifter om tillgänglighet, bestånd och förvärv, användning, personal och ekonomi.

Statistiken reviderades 2002 efter en ny internationell standard för biblioteksstatistik (ISO 2789: 2003 Information and documentation – International library statistics). Inga EU-krav om statistikens utformning finns ännu.

Vissa frågor som rör personal, fjärrlån, bestånd, datorer och anpassade medier har lagts till och eller i viss mån förändrats i och med 2010 års statistik. Syftet med förändringarna var att göra statistiken mer jämförbar med övriga bibliotekstyper.

I förra årets enkät tillkom ett svarsfält för de bibliotek som har svårigheter att särskilja sina webbesök i olika kategorier eftersom de skaffat en så kallad discoveryplattform.

Så görs forskningsbiblioteksstatistiken

Statistik över universitetsbibliotekens och vissa andra forskningsbiblioteks verksamhet har publicerats i Statistisk årsbok sedan 1954. Den första redovisningen avsåg uppgiftsåret 1953, alternativt 1952/53. Insamlandet och bearbetningen av uppgifterna sköttes först av KB därefter av Forskningsrådet och sedan av Delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning (DFI) i samarbete med Statistiska centralbyrån (SCB).

När DFI lades ner 1988, överfördes ansvaret för statistiken till KB och BIBSAM, avdelningen för nationell samordning och utveckling. Från och med den 1 februari 2007 fick KB ansvaret.

Forskningsbiblioteksstatistiken har sedan uppgiftsåret 1980, alternativt 1979/80, redovisats av SCB i Statistiska meddelanden, Serie Ku. Åren 2001–2002 ingick statistiken inte i Sveriges officiella statistik (SOS). Från uppgiftsåret 2003 ingår forskningsbiblioteksstatistiken åter i SOS men rapporteras fristående från Statistiska meddelanden. Statistiken för 2010–2013 har samlats in via KB:s webbenkätverktyg och sammanställts av en person på KB. Resultaten för 2010–2013 presenteras i tabell

FBI-FB9 och resultaten för år 2002–2013 i tabell NHSI-NHS8 på www.kb.se.

För att möjliggöra jämförelser med föregående verksamhetsår har de specialbibliotek som inte besvarat undersökningen avseende verksamhetsår 2013 ersatts med 2012 års värde i tabellerna i den mån som de lämnade uppgifter då. Bibliotek som svarat, men inte svarat på alla frågor, har ersatts med föregående års värde på vissa av de centrala variablerna.

Organisation forskningsbibliotek

År	Antal servicesställen
2013	182
2012	192
2011	199
2010	201

Antalet forskningsbibliotek har minskat under de senaste åren, dels antalet specialbibliotek men också antal servicesställen på universitets- och högskolebiblioteken. Det är främst specialbibliotek kopplat till myndigheter, så kallade myndighetsbibliotek som får minskade resurser. Flera myndighetsbibliotek har gått från att ha öppet för allmänheten ("walk-in-use") till att endast vara tillgängliga vid förfrågan. Hjälpmedelsinstitutets bibliotek som ingår i årets undersökning håller till exempel på att avvecklas helt under 2014.

Det är känt att samtliga offentligt finansierade forskningsbibliotek inte ingår i basen för undersökningen. Dessa ska läggas till urvalet under 2014.

Biblioteken vid universitet och högskolor har i första hand till uppgift att stödja det egna lärosätets utbildning och forskning. I andra hand ska de även vara en resurs i ett bredare sammanhang och vara tillgängliga för alla som vill använda sig av bibliotekets tjänster. Utifrån denna gemensamma bas finns stora skillnader i bibliotekens uppdrag och gränserna för vad som ingår i begreppet biblioteksservice har successivt flyttats i takt med förändringar i

informationsförsörjningens struktur. På många håll ingår det numera i bibliotekens uppdrag att sköta det egna lärosätets publicering och att vara en pedagogisk resurs i utbildningen.

Till universitets- och högskolebibliotekens målgrupper räknas primärt studenter, lärare och forskare som är knutna till lärosätet. Läsåret 2009/2010 var första gången som antalet helårsstudenter översteg 300 000, totalt 316 386 studenter och år 2013 var antalet helårsstudenter 301 000. Uppgifter om antal studenter och personal på svenska universitet och högskolor publiceras av [Universitetskanslerämbetet](#) och SCB.

Vid sidan av universitets- och högskolebiblioteken finns ett antal specialbibliotek, som verkar i institutioner där forskning och utveckling bedrivs. Specialbibliotekens primära målgrupp är i regel den egna moderorganisationens personal, men biblioteken är också viktiga för studenter och för externa forskare.

[Nationalbiblioteket](#), KB, är en myndighet som arbetar på uppdrag av regeringen och har en nationell samordningsroll för offentligt finansierade bibliotek i Sverige. Inom det uppdraget ryms arbete med övergång till Dewey, samordning kring open access, den nationella katalogen Libris, Sveriges officiella biblioteksstatistik, kvalitetsutveckling, utbildning och gemensamma upphandlingar för e-licenser.

Nationalbiblioteket samlar, beskriver, bevarar och tillgängliggör också allt svenskt tryck. Även audiovisuellt material samlas in och bevaras. Det kan vara frågan om TV- och radioprogram, svensk musik och vad som publiceras på vissa domäner under .se på webben. Det är även ett humanistiskt forskningsbibliotek som är öppet för alla.

Personal forskningsbibliotek

	Personer	Årsverken
2013	2 465	2 153
2012	2 453	2 193
2011	2 423	2 203
2010	2 340	2 137

Antalet anställda personer vid forskningsbiblioteken är i stort sett oförändrat jämfört med föregående mätning 2013 samtidigt som antalet årsverken minskar något.

Personalkategorin biblioteksassistenter minskar till förmån för fackutbildade specialister och bibliotekarier. Andelen anställda män var totalt sett 35 procent vilket är samma nivå som de senaste fyra åren.

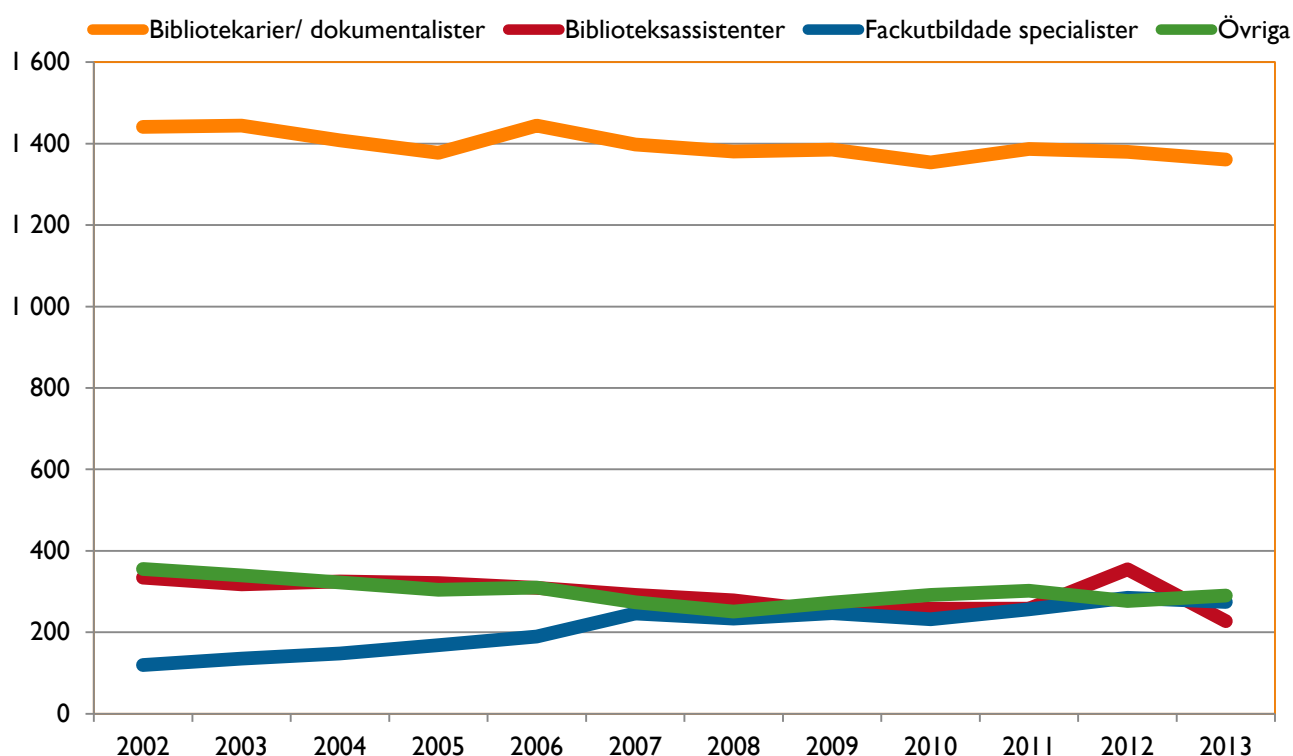
Könsfördelningen skiljer mellan olika typer av personal. Andelen män bland bibliotekarier och dokumentalister är 30 procent och 52 procent bland de fackutbildade specialisterna som arbetar på forskningsbiblioteken under 2013.

Personalstyrkans fördelning på olika befattningar är i stort sett oförändrad jämfört med föregående år. Under 2013 var 60 procent av personalen bibliotekarier eller dokumentalister, 11 procent biblioteksassistenter och 13 procent fackutbildade specialister (till exempel pedagoger, systemvetare) och 16 procent övriga anställda. 77 procent av forskningsbibliotekens personal arbetar på ett bibliotek som är kopplat till ett universitet eller högskola.

Det är känt att några bibliotek valt att rapportera sina timanställda, även kallat studentvakter, på olika sätt, vilket påverkar vid årsjämförelser.

Diagram 12: Utveckling 2002–2013 av antalet helårsanställda/årsverken vid forskningsbiblioteken, uppdelat på olika personalkategorier.

Figure 12: Development 2002–2013 number of FTEs at research libraries, different staff categories.

Detaljresultat presenteras i tabell NHS6 och tabell FB4 på www.kb.se.

Ekonomi

Frågorna om ekonomi ändrades något från och med 2009 års mätning. Det som tidigare var "förvärv tryckt material" formulerades "inköp fysiska media och AV-material" och det tidigare "elektroniska resurser" utgjordes nu av kategorin "inköp virtuella e-baserade media och databaslicenser".

Förändringen kan ha gjort att kostnader för vissa media har bytt redovisningskategori. Vissa andra värden, framför allt lokalkostnader och personalkostnader, får ses som närmvärden eftersom det förekommer ett visst internbortfall.

Forskningsbibliotekens sammanlagda driftskostnader (exklusive hyra, underhåll och drift av bibliotekslokaler) uppgår nästan till 2 miljarder. Utgifterna för forskningsbiblioteken samlat, inklusive lokalkostnader, uppgår skattat till drygt 2,6 miljarder kronor. Universitets- och högskolebiblioteken utgör 79 procent av de samlade driftskostnaderna.

Mediekostnader

De elektroniska mediernas andel av utgifterna för media har återigen ökat och är nu 83 procent av mediekostnaderna.

År	Elektroniska mediernas andel av mediekostnaderna
2013	83 %
2012	81 %
2011	80 %
2010	78 %
2009	75 %
2008	72 %
2007	69 %
2006	65 %
2005	58 %
2004	53 %

Lokalkostnader

Det är brukligt att exkludera lokalkostnader när utgifterna för biblioteken redovisas eftersom kostnaderna är avhängiga bibliotekets geografiska placering. Många bibliotek har också svårt att specificera exakta lokalkostnader eftersom biblioteket och dess lokaler ofta ingår i en större byggnad med den övriga organisationen och det är inte alltid som biblioteket betalar lokalkostnaderna ur sin egen budget. Många gånger har också biblioteken personal som arbetar både i biblioteket och i den övriga organisationen och frågan är då vilka arbetsytor som ska räknas in i bibliotekets lokalkostnader.

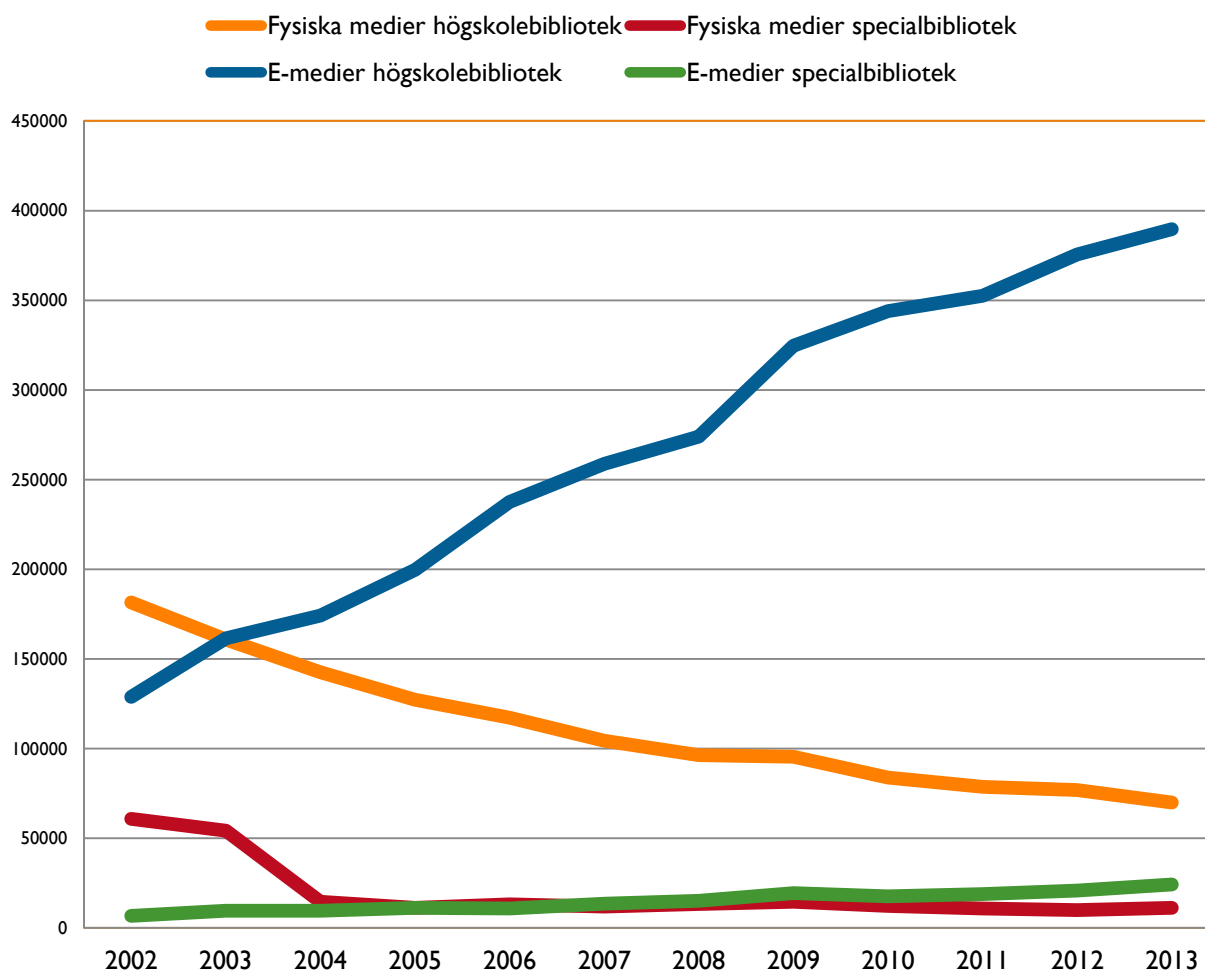
Det är särskilt specialbiblioteken som har svårigheter att beräkna sina lokalkostnader, men det förekommer också att högskolebiblioteken inte kan lämna uppgift om detta. Därför ska de sammanlagda lokalkostnaderna om 64 miljoner kronor som biblioteken uppgivit i årets undersökning ses som en grov underskattning. Totalt sett uppgav endast två tredjedelar av de svarande kostnaderna för bibliotekens lokaler.

Utgifter exklusive lokalkostnader

År	Driftskostnader, kr
2013	1 986 615 275
2012	1 970 010 335
2011	1 897 493 448
2010	1 821 202 193

Diagram 13: Utgifter, tkr, för e-medier och fysiska medier åren 2002–2013.

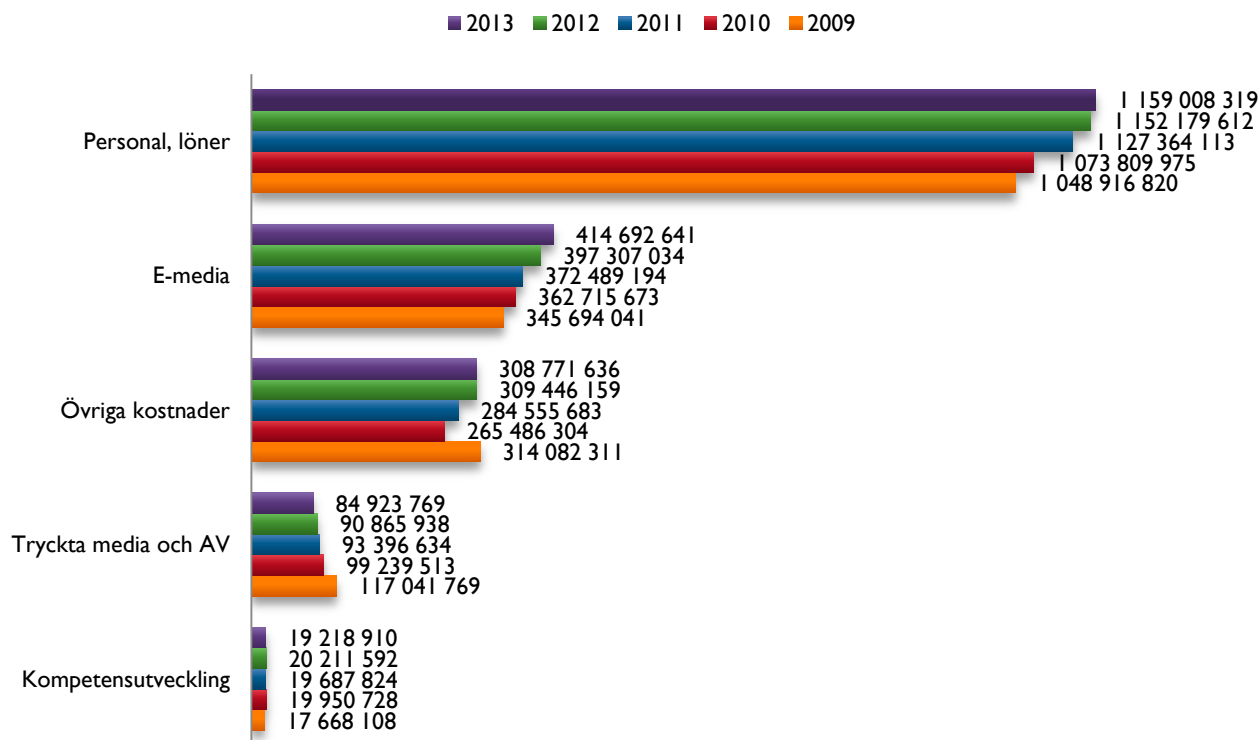
Figure 13: Expenditures for virtual media versus printed books and AV-media. Research libraries 2002–2013.

Detaljresultat presenteras i tabell NHS7 och tabell FB5 på www.kb.se.

Diagram 14: Forskningsbibliotekens driftskostnader år 2009–2013, utan lokalkostnader.

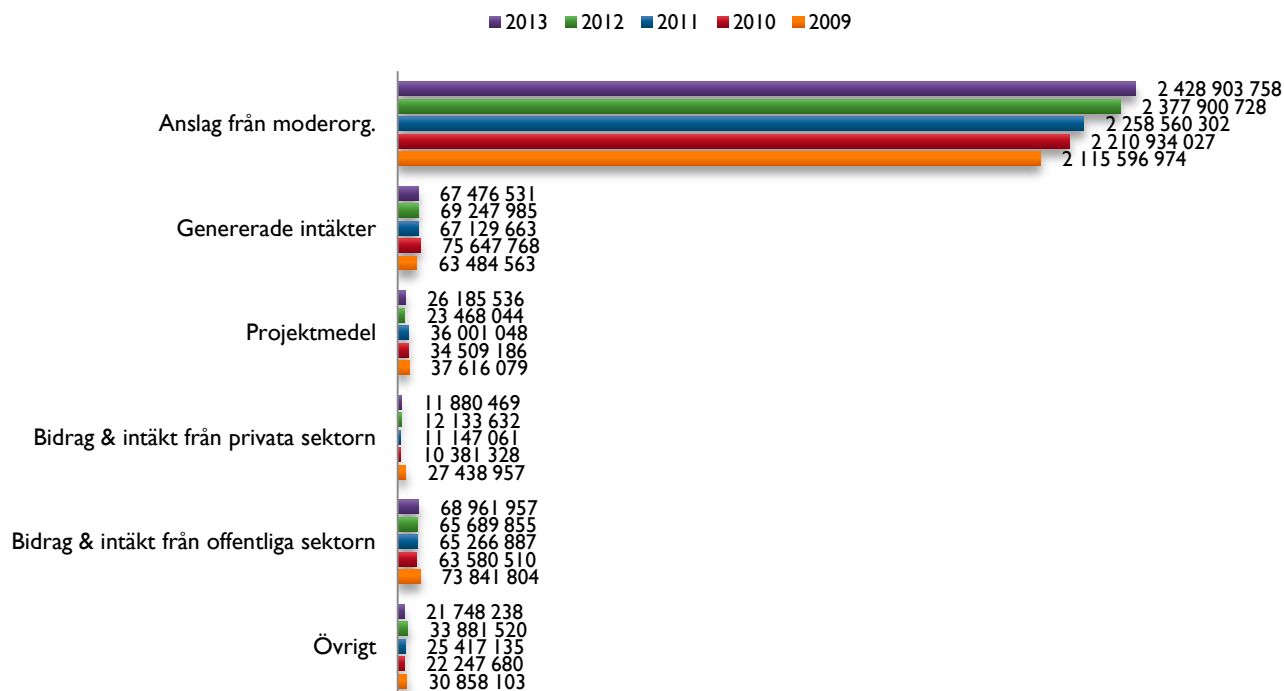
Figure 14: Total cost in SEK, expenditures for staff, virtual media, books and AV-media. Research libraries 2009–2013.

Detaljresultat presenteras i tabell NHS7 och tabell FB5 på www.kb.se.

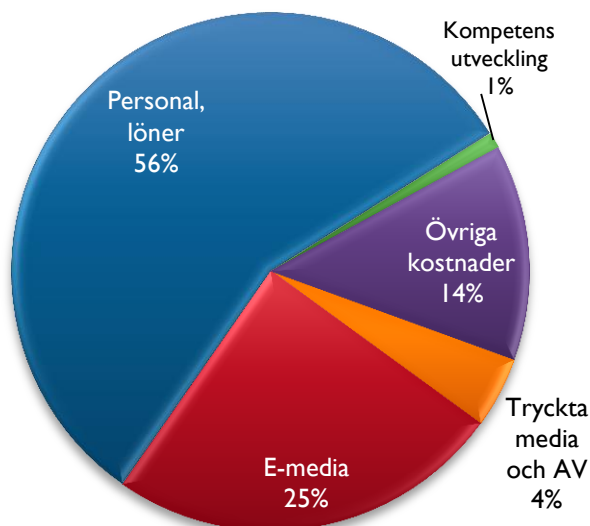
Diagram 15: Forskningsbibliotekens intäkter 2009–2013.

Figure 15: Total revenues in SEK. Research libraries 2009–2013.

Detaljresultat presenteras i tabell NHS8 och tabell FB6 på www.kb.se.

Diagram 16: Procentuell fördelning av utgifterna för universitets- och högskolebiblioteken 2013 exklusive lokalkostnader.

Personalkostnaderna är den dominerande utgiften för universitets- och högskolebiblioteken.

Intäkter forskningsbiblioteken

År	Intäkter, kr
2013	2 625 156 489
2012	2 582 331 764
2011	2 463 522 096
2010	2 417 300 499
2009	2 348 836 480

Omkring 93 procent av forskningsbibliotekens intäkter var anslag från moderorganisationen.

Alla universitets- och högskolebiblioteken lämnade i år uppgifter om sina intäkter. De hade totalt sett 2 117 miljoner kronor i intäkter varav 92 procent var bidrag från moderorganisationerna.

Intäkterna som redovisas får i vissa fall ses som närmevärden. Biblioteken har ofta gemensamma åtaganden gentemot den övriga organisationen och det kan vara svårt att särskilja just bibliotekens

utgifter och intäkter. Flera bibliotek har också lämnat avrundade intäktsuppgifter.

Bestånd

År	Fysiskt bestånd, exkl. tidningar och periodika
2013	55 miljoner exemplar
2012	51 miljoner exemplar
2011	52 miljoner exemplar
2010	50 miljoner exemplar

Uppgifterna om mediebeståndet är inte alltid exakta. Olika bibliotek har olika förutsättningar att ta fram uppgifter om sitt bestånd. Detta framkommer på olika sätt i de kommentarer som biblioteken ger i samband med sina svar. Uppgifterna om bestånd är underskattade. Det finns forskningsbibliotek som endast kan räkna vissa delar av sitt bestånd i hundratals hyllmeter och det gör att det exakta beståndet inte kan beräknas.

Tryckta periodika och tidningar mäts inte i antal exemplar, utan antalet titlar noteras. I år registrerades tillgång till närmare 61 tusen titlar på landets forskningsbibliotek, vilket är en liten nedgång från 66 tusen året innan. Det har gjorts digitaliseringar och gallringar. Tillgången till digitala titlar ökar ständigt på forskningsbiblioteken:

År	Digitala titlar, exklusive PRV
2013	6,2 miljoner
2012	5,7 miljoner
2011	4,7 miljoner
2010	2,8 miljoner

Patent- och registreringsverket rapporterar dessutom ensamt om tillgång till ytterligare närmare 53 miljoner digitala dokument varav de flesta är patenthandlingar.

Dessutom har universitets- och högskolebiblioteken tillgång till enheter via webben som annars inte är öppna för allmänheten. Till exempel har många

forskningsbibliotek tillgång till de närmare 16 000 titlarna i UR access, men dessa räknas endast som tillgång till en databas.

Trots att beståndsuppgifterna inte alltid är exakta är de ändå så distinkta att utvecklingen kan följas. Ett exempel på detta är att de tryckta medierna minskar i andel av det totala beståndet till förmån för e-medierna.

Oredovisade objekt och dokument

Även detta år tillfrågades forskningsbiblioteken om de har någon annan typ av objekt eller dokument i samlingen som de inte kan redovisa i någon av de efterfrågade kategorierna under rubriken Bestånd. Det visade sig att det är relativt vanligt att biblioteken har föremål och medier som de inte redovisar i statistiken, här är några exempel:

KB har 17 petabyte digitalt lagrad information, vilket utskrivet är 17 000 000 000 000 000. Mycket av informationen är TV och radio och det mäts i antal timmar och inte i antal titlar varför det inte kan påföras den officiella statistiken.

Många bibliotek lånar också ut föremål av olika slag: översättningspennor, läspennor, DAISY-spelare, diktafoner, hörlurar, nycklar, bärbara datorer, instrument, instrumenttillbehör, miniräknare och USB-minnen, materialprover, datormöss, MP3-spelare, bankdosor, varukataloger, priskuranter.

På Naturhistoriska riksmuseets forskningsenheter finns ett stort antal särtryck, många äldre manuskript, mer än 100 000 fotografier, kartor och andra arkivalier som inte kan räknas var och en för sig.

Många bibliotek lägger in olika medier som är fritt tillgängliga via internet i sina kataloger men de räknas inte till beståndet.

Böcker och seriella publikationer i tryckt form

Bestånd tryckta böcker och seriella publikationer, skattning	
2013	30,6 miljoner
2012	28,0 miljoner
2011	28,6 miljoner
2010	29,0 miljoner

Beroende på att många av forskningsbiblioteken har delbestånd av okatalogiserat tryckt material i sina samlingar är det i det närmaste omöjligt att få fram exakta uppgifter om det tryckta beståndet.

Vissa bibliotek har endast lämnat uppgift om antal hyllmeter och då har en omräkning gjorts med faktor 40, det vill säga en hyllmeter räknas som 40 medier. Men, det blir naturligtvis inte alltid rättvisande när periodika, fotografier eller manuskript räknas på detta sätt. Universitets- och högskolebiblioteken har tillsammans 77 procent av forskningsbibliotekens bestånd av tryckta böcker och seriella publikationer. KB har ensamt 10 procent av denna typ av bestånd.

I samband med kontrollberäkningen kompletterades också beståndsuppgifterna med uppgift om antal hyllmeter i de fall som de svarande endast hade uppgett antingen antal fysiska tryckta medier eller antal hyllmeter av sådana. Den kompletterade uppgiften om hyllmeter visar att det vid årets slut fanns minst 794 tusen hyllmeter tryckta böcker och seriella publikationer. Trenden att beståndet av tryckta böcker och seriella publikationer minskat de senaste åren, har därmed avstannat. En viss del av förändringen i bestånd kan förklaras av att några bibliotek slagits samman eller stängt under de senaste åren. 22 procent av det tryckta beståndet står i de öppna samlingarna

Bestånd tryckta böcker och seriella publikationer hyllmeter, skattning	
2013	793 788
2012	810 875
2011	810 714
2010	830 628

Kursböcker

Bestånd tryckta kursböcker	
2013	299 095
2012	303 255
2011	333 825
2010	311 031

Första gången som bestånd av kursböcker efterfrågades i statistiken var 2009. Eftersom det var en ny variabel förekom det att ett flertal bibliotek hade svårigheter att skilja ut kursböcker i biblioteksdatasystemen. Även 2013 kunde inte en fjärdedel av högskolebiblioteken lämna uppgift om kursboksbeståndet, varken antal fysiska enheter eller antal hyllmeter.

Det går dock att konstatera att antalet tryckta kursböcker missgynnas till förmån för kursböcker på elektroniska medier även om ett visst svarsbortfall förekommer:

Kursböcker titlar elektronisk form	
2013	4 653
2012	4 204
2011	3 273
2010	2 268

Manuskript

Ett manuskript är oftast ett hand- eller maskinskrivet originaldokument. I en manuskriptsamling ingår ofta privatarkiv som även kan innehålla bilder, ljudband eller liknande. I den mån som arkivet hålls samlat som ett privatarkiv kan även dessa medier räknas som manuskript.

Det fanns *minst* 393 098 fysiska manuskript vid de svenska forskningsbiblioteken under 2013. Det förekommer vissa internbortfall i rapporteringen varför jämförelser mellan år är vanskligt att göra. Vissa forskningsbibliotek redovisar hyllmeter och vissa fysiska exemplar. Eftersom det rör manuskript

kan inte den vanliga omräkningsfaktorn om 40 medier per hyllmeter användas för att räkna upp resultatet. En minoritet av forskningsbiblioteken har manuskript i sina bestånd.

Grafiska och kartografiska dokument

Bestånd grafiska dokument	
2013	5 697 951
2012	5 730 432
2011	5 727 375
2010	3 034 280

Kartografiska dokument är återgivningar i reducerad skala av konkreta och abstrakta fenomen som kan lokaliseras i tid och rum, vanligen kartor. Grafiska dokument är dokument där bilder är det mest framträdande draget.

Det är framför allt KB (2 252 275) och Uppsala universitetsbibliotek (3 126 357) som har denna typ av dokument i sina samlingar.

Mikrografiska dokument

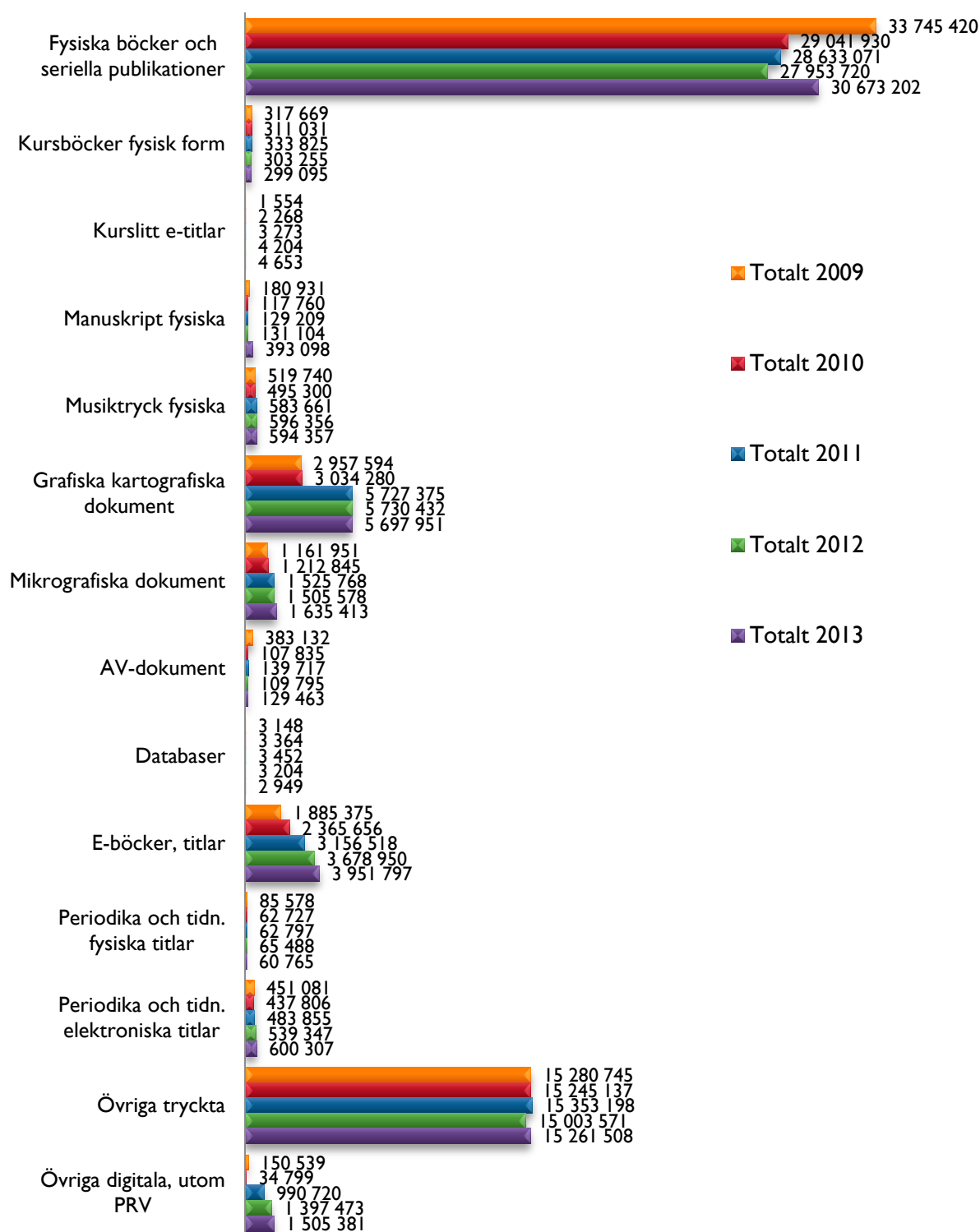
Bestånd mikrografiska dokument	
2013	1 635 413
2012	1 505 578
2011	1 525 768
2010	1 212 845

Till mikrografiska dokument räknas både mikrofil och mikrofiche. KB har ensamt 24 procent av det totala beståndet.

Beståndet av mikrografiska dokument ökar inte nämnvärt längre. Det finns nu helt andra tekniska möjligheter att bevara dokument för eftervärlden. Den ökade summan av antal i beståndet kan delvis förklaras av rapporteringstekniska orsaker.

Exempel på kommentarer till lämnade beståndsuppgifter:	
Anna Lindh - biblioteket	Den lägre beståndssiffran för 2013 härrör från en tidigare felräkning.
Högskolan Dalarna. Biblioteket	Vi gör inte en ny beräkning varje år för "Böcker och seriella publikationer i tryckt form - antal fysiska enheter". Denna är en beräkning baserad på exemplar i bibliotekskatalogen, samt en hyllmeterräkning av övrigt bestånd.
Högskolan i Skövde. Biblioteket	Ökningen av böcker mm i tryckt form jämfört med få beror på att i år har en noggrannare beräkning skett.
Karolinska Institutet Universitetsbiblioteket	Antagligen kan man se tillväxten om man jämför bestånd 30.12.2013 med föregående inrapportering. Ingen uppgift verkar redovisas för gallring. Den stora minskningen i vårt bestånd beror på att den tryckta tidskriftssamlingen 1930-2001 numera är placerad i Statens biblioteksdepå och ägs av Uppsala universitetsbibliotek (Sigel Utid i LIBRIS). Tillgängliga medier för personer med läsnedsättning, laddas ned av personen själv direkt från MTM (tidigare TPB).
Lunds universitets bibliotek	Flera av våra bibliotek, inklusive Universitetsbiblioteket, gjorde och gör stora omflyttningar och omräkningar av sina fysiska samlingar, varför uppgifterna kan avvika från tidigare räkningar. Fysiska periodika redovisas som antal löpande prenumerationer eller motsvarande. Titeldubblingar kan alltså förekomma. Elektronisk periodika bör enligt definitionerna särskiljas från fulltextdatabaser. De e-tidskifter som ingår i fulltextdatabaser är alltså inte inräknade i årets uppgift, vilket gör att antalet är lägre jämfört med föregående år. Inom LUB mäter vi nyförvärv som nettotillväxt eller nettominus. Pga nämnda omflyttningar har detta varit svårt för 2013.
Stockholms universitetsbibliotek	Vi separerar inte kursböcker.
Södertörns högskolebibliotek	E-böcker antal titlar: Vi sade upp ebrary Academic complete och har övergått till PDA där vi tillgängliggör ytterligare 538812 titlar vilka inte räknas med här. Databaser antal: vi sade upp det stora CSA-paketet
Hjälpmedelsinstitutets bibliotek	Eftersom biblioteket är under avveckling, började vi gallra under 2013.
Konstbiblioteket/ Nationalmuseum & Moderna Museet.	Den totala samlingen efter sammanslagningen av Konstbiblioteket och Fotografibiblioteket har redovisats i rutorna gällande bestånd. Fotografibibliotekets samling har alltså bara adderats på Konstbibliotekets samling, men har inte räknats som nyförvärv.
Riksarkivets bibliotek, inklusive Krigsarkivets bibliotek	Biblioteket Marieberg-Arninge har mätt samlingarna under början av 2013, vilket har givit ett nytt underlag för uppgiften om det totala beståndet och hur stor del av beståndet som finns i öppen samling.
Musik- och teaterbiblioteket	Punkt 10 Manuskript. Uppgiften är antalet arkiv (inte enskilda dokument) och antal hyllmeter arkiv. Punkt 10 Övriga digitala dokument. Där redovisas digitala musiktryck.
Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI. Biblioteket	De flesta av "våra" böcker står ute hos forskarna, därför blir det orimligt att svara på beståndet i biblioteket

Diagram 17: Bestånd redovisat i antal olika medietyper vid forskningsbiblioteken 2009–2013.
Figure 17: Media stock by different media types, research libraries 2009–2013.

Detaljresultat presenteras i tabell FB4 och NHS2 på www.kb.se.

Audiovisuella dokument, AV-medier

Bestånd fysiska AV-medier	
2013	129 463
2012	109 795
2011	139 717
2010	107 835

AV är sådana medier som till övervägande del återger ljud och/eller bild och för att kunna ta del av dem krävs särskild teknisk utrustning. Exempel på dessa är medier i formatet CD, LP, MP3, CD-ROM, Xbox, PSI-3, VHS, DVD, Blu-ray, OH, diabilder och ljudband samt filmrullar och kassetter av olika slag.

KB har det största beståndet av AV-medier, men de redovisas inte i den officiella statistiken därför att det mäts i timmar och inte i antal titlar. KB har drygt 8 miljoner timmar AV-material på fysiska bärare, som video- och ljudband, CD, DVD mm där ca 2/3 är ljud och resten video. Dessutom tillkommer det digitala arkivet där det redan 2012 fanns över 4 miljoner timmar varav det egendigitaliserade var en bit över 1,8 miljoner timmar.

Databaser

Tillgång till databaser	
2013	2 949
2012	3 204
2011	3 452
2010	3 364

Databaser är samlingar av elektroniskt lagrad data eller poster som kan återvinnas via mjukvara. De databaser som finns fritt tillgängliga på internet räknas inte, inte heller bibliotekets egen katalog. Oftast krävs en betald licens för att databaserna ska kunna användas.

E-böcker

Bestånd e-bokstitlar	
2013	3 951 797
2012	3 678 950
2011	3 156 518
2010	2 365 656

Eftersom många personer oftast kan läsa en och samma e-bok samtidigt efterfrågas antalet e-bokstitlar istället enheter. Den sammanlagda tillgången till e-bokstitlar ökade med 7 procent mellan 2012 och 2013. Högskolebiblioteken har nästan hela beståndet av forskningsbibliotekens e-böcker.

Övriga dokument, inklusive patent och småtryck

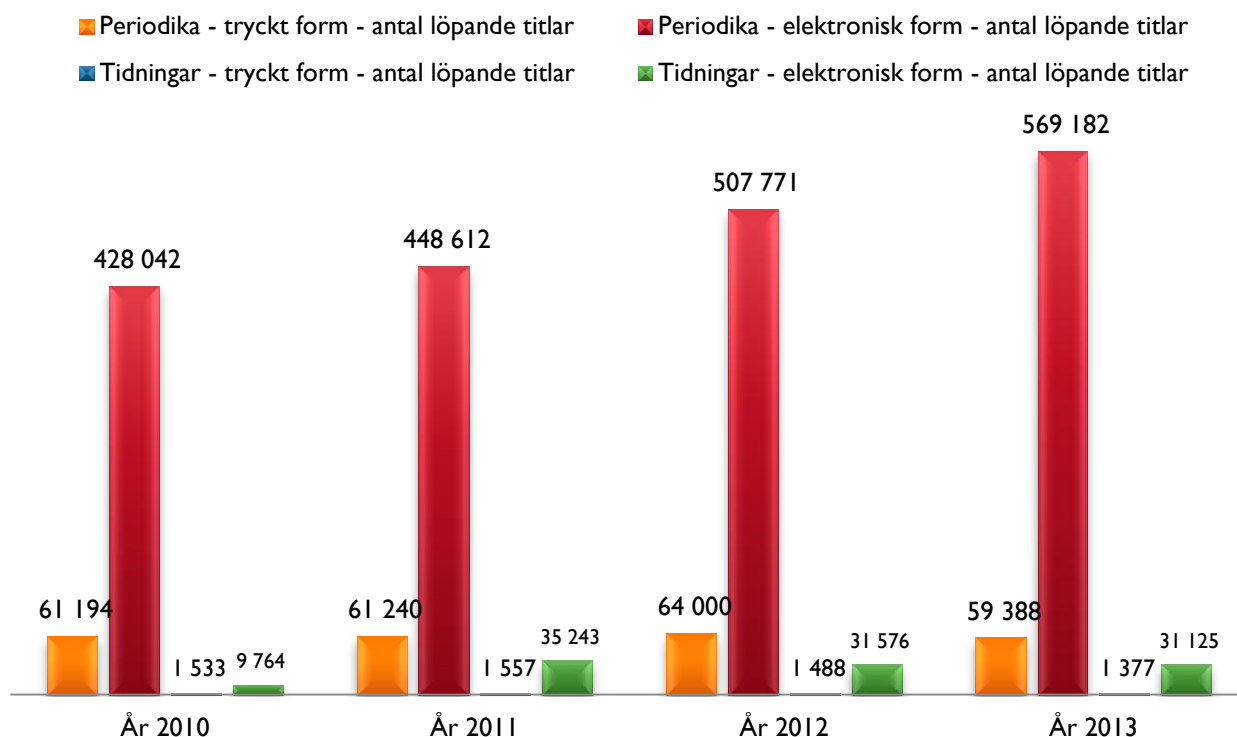
	Övriga tryckta, miljoner	Övriga digitala, miljoner
2013	15,3	1,5
2012	15,0	1,4
2011	15,4	1,0
2010	15,2	0,3

Forskningsbiblioteken uppger att de har totalt 15 miljoner övriga *tryckta* dokument som de inte fyllt i på annat ställe i statistiken. KB har majoriteten av dessa dokument.

Övriga *digitala* dokument ingår inte i diagrammen eftersom de är så många och nära nog alla titlarna i denna kategori redovisas av Patent- och registreringsverkets bibliotek och Uppsala universitetsbibliotek. Som tidigare nämnts så har troligen KB de flesta titlarna i denna kategori, men redovisar inte dessa här då de mäts i timmar.

Diagram 18: Utvecklingen av periodika, tillgång till antal titlar av tidskrifter och tidningar på forskningsbiblioteken 2010–2013.

Figure 18: Number of newspapers and periodicals titles, research libraries 2010–2013. Elektronisk and printed format.

Detaljresultat presenteras i tabell FB4 på www.kb.se.

Periodika, tidskrifter, tidningar

Periodika, tidskrift, är en seriell publikation som utkommer mer sällan än en gång i veckan och en tidning är en seriell publikation av nyhetskaraktär som utkommer minst en gång i veckan.

Det sammanlagda antalet titlar av periodika vid forskningsbiblioteken, fysiska och elektroniska, har mer än dubblat under de senaste tio åren från 259 280 till 661 072. Antalet titlar avser dock inte unika titlar utan ökningen förklaras av att fler forskningsbibliotek har fått möjlighet att erbjuda ett bredare utbud genom att allt fler tidskrifter finns på e-medier.

En absolut majoritet, 95 procent, av de seriella publikationerna som forskningsbiblioteken har är periodika och endast 5 procent är tidningstitlar.

Titlar av periodika och tidningar i tryckt form tenderar att minska till förmån för titlar av periodika i elektronisk form på de allra flesta biblioteken. Lunds universitetsbibliotek har det i särklass största beståndet av löpande periodika.

Elektronisk publicering i fulltext

Tillgång till elektroniska fulltextdokument	
2013	272 804
2012	206 144
2011	183 756
2010	145 434

De allra flesta högskolebibliotek och vissa specialbibliotek redovisar att de har ett omfattande bestånd av elektroniska fulltextdokument (ofta PDF-

filer). Det kan vara frågan om avhandlingar, uppsatser, artiklar, rapporter, konferenshandlingar.

Sex av tio, 61 procent, av dessa elektroniska dokument är studentuppsatser. Totalt sett publicerades 13 procent av beståndet under 2013.

Elektronisk publicering av studentuppsatser på högskolebiblioteken	
2013	35 573
2012	37 736
2011	27 858
2010	28 001

Nyförvärv

Nyförvärv av fysiska enheter	
2013	(411 554)*
2012	450 818
2011	573 613
2010	516 160

Andelen fysiskt nyförvärv* minskade återigen om det faktum att Uppsala universitetsbibliotek införlivade medierna från biblioteket som hör till Högskolan på Gotland räknas bort från årets summering av fysiskt nyförvärv.

Samtidigt ökade antalet nyförvärv av titlar av e-medier. Det förekommer visst internbortfall på frågorna om nyförvärv av e-medier varför skillnaden mellan år inte redovisas.

Beräkning av nyförvärven av e-medier försvåras av att biblioteken köper så kallade PDA-licenser (Patron-driven acquisition), där en titel inte kan sägas vara förvärvad förrän någon brukare valt att ladda ner den.

Delresultat av utvecklingen av nyförvärv visas i tabell FB5 på www.kb.se.

Användning av samlingarna – lån

Lokal utlåning totalt	
2013	8 175 126
2012	8 923 860
2011	9 031 458
2010	9 596 882

Den lokala fysiska utlåningen på forskningsbiblioteken minskar stadigt. Mellan åren 2012 och 2013 innebar detta en minskning med 8 procent.

Minskningen i lokala lån kompenseras av att användningen av forskningsbibliotekens e-resurser ständigt ökar, varför den sammanlagda användningen av forskningsbiblioteken generellt sett kan sägas öka.

Eftersom e-medier vanligen inte går att fjärrlåna minskar fjärrlånen i takt med att användningen av resurser som finns på e-medier ökar.

Lånen som görs vid specialbiblioteken utgör endast en mycket liten andel av den totala utlåningen vid forskningsbiblioteken samlat. Universitets- och högskolebiblioteken står för 97 procent av forskningsbibliotekens lokala utlåning.

Andelen omlån av den lokala utlåningen vid forskningsbiblioteken är 68 procent av alla sorts lån samlat. Sedan det blivit enklare för användarna att förnya sina lån via Internet så har andelen omlån ökat.

Lokala lån

Jämförelser mellan enskilda bibliotek avseende lokala lån bör göras med försiktighet eftersom omlånen utgör en så stor andel av hemlånen och antalet omlån påverkas av hur lång initial lånetid som biblioteken använder sig av. Bibliotek med lång lånetid har generellt sett totalt färre omlån än bibliotek med kort lånetid.

I kategorin kopior istället för lån ingår alla former av kopiering av dokument till papper eller CD-skiva i syfte att ersätta ett lån av ett originaldokument. Det kan också vara frågan om till exempel fotokopiering, kopiering av mikrofilm och utskrifter av elektroniska dokument om de utförs av bibliotekspersonal.

Fjärrlån

Totalt antal fjärrinlån	
2013	102 669
2012	111 178
2011	117 531
2010	152 646

Totalt antal fjärrutlån	
2013	402 868
2012	457 666
2011	462 459
2010	470 199

Forskningsbiblioteken gör fyra gånger så många fjärrutlån som fjärrinlån. Med fjärrlån menas lån mellan biblioteksorganisationer. Fjärrlånen är oftast i något fysiskt format och i andra hand elektroniskt format eller papperskopior av dokument. Det är mindre vanligt att lånen består av något annat format, till exempel CD.

Den största delen av fjärrlånehanteringen sker inom landet, 5 procent av fjärrutlånen går till utländska bibliotek.

Högskolebiblioteken står för majoriteten av alla fjärrlån som forskningsbiblioteken gör. Uppsala universitetsbibliotek står ensamt för 24 procent av forskningsbibliotekens totala fjärrutlåning.

Användning av den elektroniska samlingen

	Framtagna dokument från elektronisk samling	Sökningar i bibliografiska databaser
2013	72 863 989**	23 653 944
2012	44 509 224 *	21 872 658
2011	37 696 292	23 558 684
2010	31 395 598	15 370 960

*) Underskattat värde pga. svarsbortfall. **) Otroligt värde rapporterat av en leverantör.

Det är framför allt högskolebiblioteken som har, och använder sig av, elektroniska samlingar av dokument. Denna hantering ersätter allt mer den fysiska utlåningen. Information om användningen av den elektroniska samlingen erhålls i regel från databasleverantören. Beroende på vilken

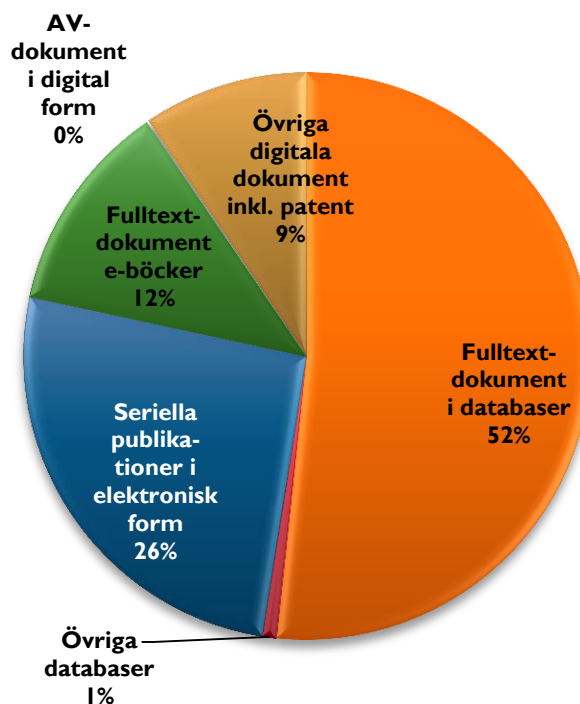
leverantören är, räknas användningen på olika sätt. Många bibliotek har kommenterat sina värden som de har om den elektroniska användningen. Läsaren av tabellerna bör vara noga med att inte jämföra enskilda bibliotek sinsemellan eftersom skillnaden i redovisade värden kan skilja på tusentals nedladdningar beroende på rapporteringssätt. En enda leverantör står för 15 miljoner av sökningarna vid en högskola, ökningen är felsökt.

Den totala användningen av de elektroniska samlingarna inkluderar framtagna dokument från:

- Fulltextdokument i databaser
- Övriga databaser
- Seriella publikationer i elektronisk form
- Fulltextdokument e-böcker
- AV-dokument i digital form
- Övriga digitala dokument inkl. patent
- Sökningar i bibliografiska databaser

Den totala användningen av de elektroniska samlingarna som efterfrågats i statistiken har dubblats sedan 2010.

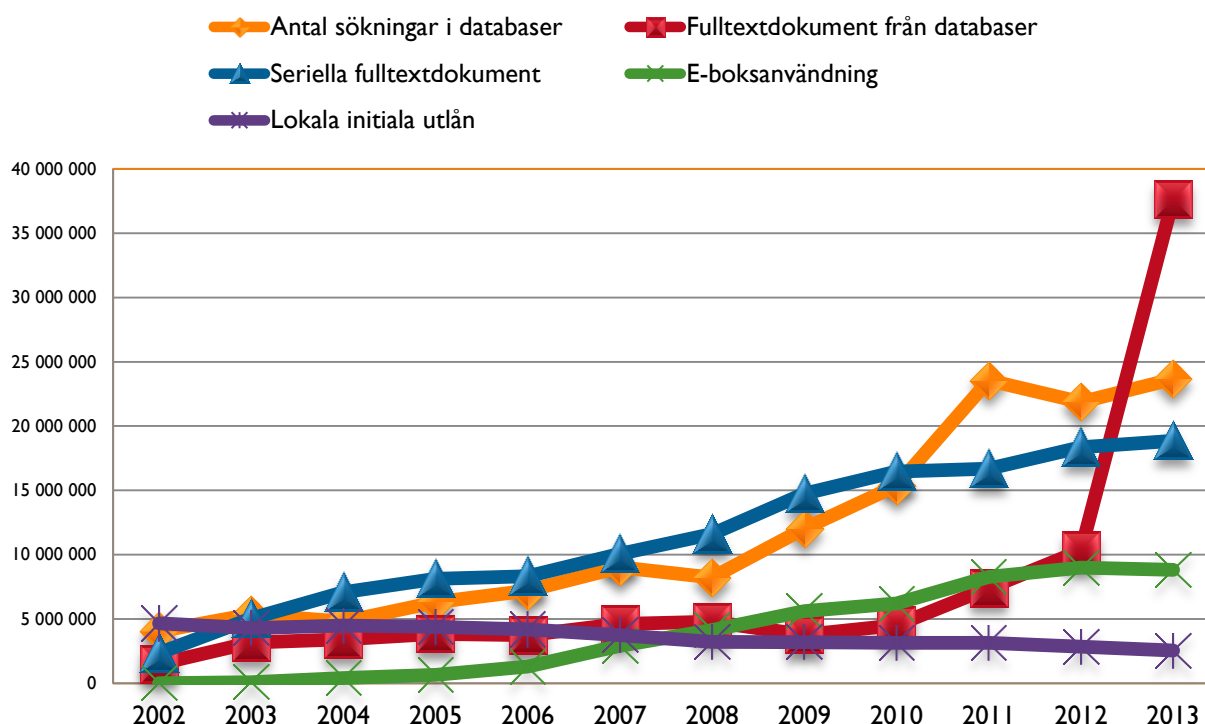
Diagram 19: Fördelning av användningen av olika delar av de elektroniska samlingarna på forskningsbiblioteken 2013.

Detaljresultat presenteras i tabell NHS5 och FB6 på www.kb.se.

Diagram 20: Högskolebibliotekens användning av den elektroniska samlingen i relation till andelen lokala initiala utlån 2002–2013.

Figure 20: Research libraries usage of e-documents in relation to physical initial loans 2002–2013

Detaljresultat presenteras i tabell NHS5 och NHS3 på www.kb.se. Röd stapel innehåller ett extremvärde om 15 miljoner nedladdningar, felsökt.

	2010	2011	2012	2013
Fysiska besök	17 784 985	17 150 068	16 508 395*	15 343 462*
IP-besök	19 727 197*	20 867 597*	20 704 175*	20 504 798*
OPAC sökningar	25 738 860*	24 037 015*	33 642 419**	34 559 917**

*) Underskattat värde pga. svarsbortfall. **) Inklusivt sökningar i Discoveryssystem. Detaljresultat presenteras i tabell NHS1 och FB8 på www.kb.se.

Besök

En absolut majoritet av besöken som forskningsbiblioteken sammanlagt får görs på högskolebiblioteken, oavsett om de är fysiska eller virtuella.

De virtuella besöken är grovt underskattade eftersom det förekommer ett stort bortfall av svarande bibliotek på dessa variabler. Även de fysiska besöken är i viss mån skattade, men inte lika underrepresenterade i statistiken som de virtuella.

Ökad användning av de elektroniska samlingarna gör också att användningen av bibliotekens lokala

biblioteksdatasystem ökar, även om det förekommer stora svarsbortfall på den variabeln.

Även om biblioteken kan lämna uppgifter om antal IP-besök och sökningar i OPAC, så förekommer olika mätmetoder i olika datasystem. Detta gör att uppgifterna inte är riktigt jämförbara biblioteken emellan. Vissa bibliotek kunde inte lämna några uppgifter alls för 2013.

Fysiska besök

Antalet fysiska besök räknas antingen per år enligt räkneverk eller uppskattas med hjälp av stickprov och anges i fysiska besök per dag.

Görs en sammanräkning av besöken vid de bibliotek som använt stickprovsmetoden multiplicerat med antalet öppettid dagar, överensstämmer antalet besökare med rimlig avrundning till det antal som besöksräknarna noterat. De flesta bibliotek besvarade besöksfrågan antingen i form av stickprov eller totalt antal besökare per år.

Totalt sett har 15 bibliotek inte kunnat lämna någon uppgift alls. Flera av dem är stora högskolebibliotek med många biblioteksbesökare, varför antalet fysiska besök som noterats totalt är en klar underskattning av det sanna värdet. Det går heller inte att säga med säkerhet att antalet besök gått ned sedan 2011 även om det kan konstateras att många av de bibliotek som gett värden vid båda mätningarna noterat en minskning i antal fysiska besök 2013 jämfört med 2012.

IP-besök

Ett IP-besök är en serie av anrop efter datafiler, med ett uppehåll mindre än 30 sekunder mellan två konsekutiva anrop, från bibliotekets webbplats till samma IP-besökare. Upphållet får aldrig vara större än 30 minuter för att det ska räknas som en del av samma virtuella besök. En IP-besökare är en identifierad IP-adress, använd av en fysisk person, som hämtat sidor från bibliotekets webbplats under året. Även bibliotekspersonalens besök räknas.

Olika bibliotek har olika möjligheter att ta fram värden som följer definitionen på det som man avser att mäta. Under 2013 hade forskningsbiblioteken åtminstone 20,5 miljoner (2012: 20,7, 2011: 20,9, 2010: 19,7 miljoner) IP-besök på sina webbplatser. Endast två tredjedelar av forskningsbiblioteken besvarade frågan, varför värdet är en grov underskattning.

Sökningar i OPAC och Discoverysystem

Endast hälften av biblioteken redovisar antalet sökningar i deras OPAC – Online Public Access Catalog, det vill säga bibliotekens kataloger som kan nås via Internet. De lämnade uppgifterna varierar

vanligen mycket mellan åren, varför en skattning utifrån tidigare års värden inte kan göras.

Allt fler högskolebibliotek skaffar så kallade Discoverysystem och detta medför att de får svårigheter att besvara de traditionella frågorna om IP-besök och sökningar i OPAC. Användningen av Discoverysystemen tillkom som en ny delfråga i och med 2012 års mätning. I Discoverysystemen går det inte att urskilja till exempel vad som är ett besök i OPAC eller någon annan typ av besök på bibliotekens webb. Discoverysystemets sökningar inbegriper såväl sökningar i abonnerade databaser som i andra fria databaser, vårt eget och andras elektroniska arkiv, samt sökningar i bibliotekskatalogen. De olika uppgifterna redovisas i tabell FB8 på www.kb.se.

Vad som dock kan konstateras är att trenden är att de som använder forskningsbibliotekens resurser gör det alltmer via Internet.

Fysiska serviceresurser

Serviceställen

Antal serviceställen som är öppna för besök	
2013	182
2012	192
2011	199
2010	201

Forskningsbiblioteken som redovisar statistik var i år totalt sett 72 till antalet men många av dem har filialer på olika adresser. Totalt sett noterades 182 under 2013. Flera specialbibliotek har fått ändrade förhållanden, flera har stängts för besök och några har slagits ihop. Trenden är att antalet adresser med forskningsbibliotek i landet stadigt minskar. Det är också vanligt att specialbibliotek som tidigare varit öppna för allmänheten nu bara har öppettid för de som är verksamma vid den myndighet som de tillhör.

Publika datorer

Publika datorer	
2013	4 560
2012	4 699
2011	4 788
2010	4 955

För fjärde året i rad rapporterades att antal publika datorer totalt sett minskat i antal vid forskningsbiblioteken. Kanske är detta början på en trend med färre publika datorer eftersom många studenter nu har möjlighet att införskaffa egna bärbara datorer eller mobiltelefoner med internetuppkoppling och med hjälp av dessa kan logga in i bibliotekssystemen.

Studieplatser

Studieplatser vid skriv-/läsytta	
2013	24 119
2012	24 126
2011	24 825
2010	24 928

Samtidigt som antalet servicesäten minskar, minskar också antalet studieplatser vid forskningsbiblioteken.

Undervisning & pedagogiska resurser

	Timmar lärarledd undervisning	Deltagare vid formella lärarledda undervisningstillfällen
2013	18 741	164 159
2012	20 091	159 903
2011	19 926	159 567
2010	20 843	154 661

Med handledning i informationssökning avses en i förväg bokad tid med en bibliotekarie för enskild hjälp med informationssökning. Antal deltagare vid undervisningstillfällen som leds av en personal som är anställd på biblioteket tenderar att öka. År 2013 hade 592 personer vid forskningsbiblioteken undervisningstillfällen.

	Digitala pedagogiska resurser	IP-besökare på digitala pedagogiska resurser
2013	1 613	1 312 548*
2012	676	970 522*
2011	624	561 606*
2010	356	996 173*

*) Underskattat värde pga. svarsbortfall.

Biblioteken har också digitala pedagogiska resurser, oftast i form av nätkurser som lär ut informations-sökning. Drygt en miljon besök rapporteras av ungefär hälften av de forskningsbibliotek som har tillgång till digitala pedagogiska resurser. Detta är en klar ökning av antalet studenter som använder digitala pedagogiska resurser, trots att det förekommer ett stort bortfall av svar.

Referensfrågor

Ställda referensfrågor enligt stickprov	
2013	274 936
2012	309 203
2011	354 079
2010	373 221

Samtidigt som allt fler studenter deltar i undervisning i informationssökning på olika sätt och antalet pedagogiska resurser vid biblioteken ökar, minskar också antalet referensfrågor som ställs till bibliotekens personal.

En referensfråga är när en användare och bibliotekets personal har ett informationsutbyte. Kontakten involverar personalens kunskap och användning av en eller flera informationskällor (till exempel tryckta källor, databaser eller bibliotekskataloger). Instruktioner eller rekommendationer om hur man använder informationskällor räknas också hit.

För att få fram det totala antalet referensfrågor under ett år används stickprov enligt anvisningar. Under två separata normalveckor räknas antalet referensfrågor, vartefter siffrorna extrapoleras för att gälla 12 månader.

Frågor som kommer på elektronisk väg, exempelvis e-post, via bibliotekets webbplats, IRC och ICQ,

räknas in i det totala antalet referensfrågor, men redovisas också separat.

Andel referensfrågor som kommer elektroniskt	
2013	22 %
2012	19 %
2011	19 %
2010	15 %

Andelen referensfrågor som kommer till biblioteken på elektronisk väg tenderar att öka. Totalt sett behandlades 81 procent av forskningsbibliotekens referensfrågor av högskolebiblioteken.

Indexeringar

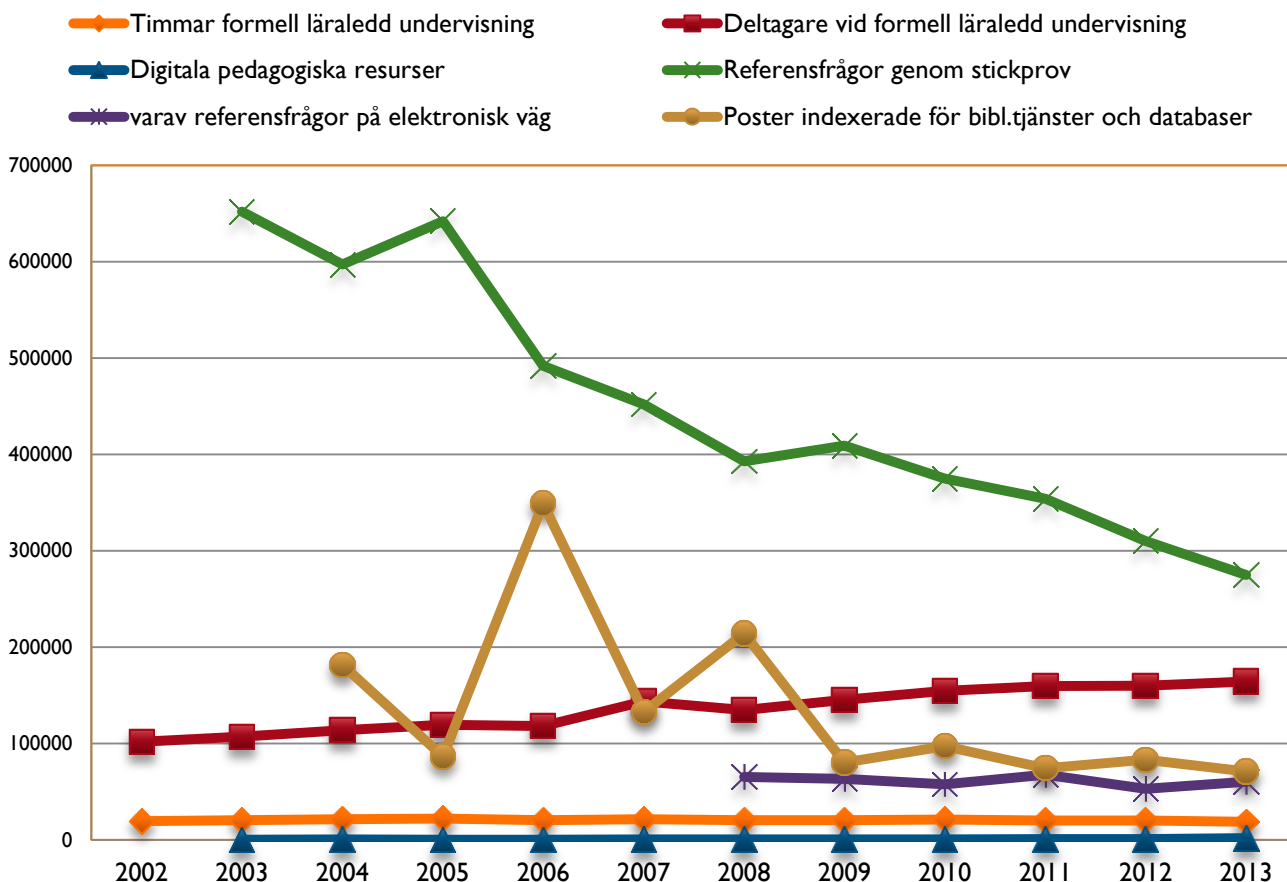
Frågan om indexeringar mäter antal poster som indexerats av bibliotekets personal i databaser och andra informationstjänster.

Totalt sett lämnar endast 20 av högskolebiblioteken och 14 specialbibliotek uppgift om hur många indexeringar de gjort under året. Tillsammans lämnar dessa bibliotek uppgifter om att de gjort 70 805 stycken (2012: 83 113, 2011: 74 154, 2010: 97 177) indexeringar för databaser och bibliografiska tjänster. Värdena är således grovt underskattade för riket samlat. Vad som dock kan konstateras är att forskningsbiblioteken genomför ett omfattande indexeringsarbete.

På förfrågan från några högskolebibliotek klargjordes definitionen på frågan till att inte gälla sådana indexeringar som studenterna själva gör i Digitala Vetenskapliga Arkivet, DiVA. Arbetet ska ha gjorts av bibliotekets personal. Uppgifterna för de svarande biblioteken visas i tabell FB_9 på www.kb.se.

Diagram 21: Forskningsbibliotekspersonalens arbete med utbildning i förhållande till antal referensfrågor åren 2002–2013.

Figure 21: Formal tutoring by staff at research libraries versus usage of reference questions 2002–2013.

Detaljresultat presenteras i tabell NHS4 på www.kb.se.

Öppethållande

En hög servicegrad innebär ofta att biblioteket har långa öppettider. Huvudsaken är att biblioteket är öppet när den målgrupp som använder sig av det, behöver det. Det är vanligt att specialbiblioteken i enkäten uppger de öppettider de har för allmänheten, medan de anställda på institutionen/ myndigheten/museet som biblioteket tillhör oftast har mer eller mindre obegränsad tillgång till biblioteket och kanske är det också de som har mest nytta av samlingarna.

Bibliotek vid universitet och högskolor har i regel möjlighet till generösare öppettider än specialbiblioteken. I genomsnitt hade högskolebiblioteken öppet 61 timmar per vecka och specialbiblioteken 31 timmar.

Några bibliotek beskriver att de har flera filialer och att dessa har olika öppettider, därför redovisas oftast öppettiden vid "huvudbiblioteket".

Det förekommer att vissa bibliotek håller stängt under en period på till exempel sommaren. I lämnad statistik ser det då ut som att de sällan har öppet. Andra bibliotek kan ha haft stängt för ombyggnad under en period och antalet öppettdagar per år ser då ut att vara ovanligt få.

Vissa bibliotek har öppet nästan jämt, men ofta med reducerad service, det vill säga, det finns inte kvalificerad personal på plats (istället studentvakter) eller biblioteket är endast öppet för vissa som har egen nyckel eller arbetar inom organisationen. Andra har öppet mer sällan, men när de väl har det finns alltid kvalificerad personal på plats.

Tabell 14: Forskningsbibliotekens öppettider antal dagar per år, antal timmar per vecka, samt varav medelantal med reducerad service 2013.

Table 14: Open days/year and hours/week of which average number reduced service, research libraries 2013.

<i>Medelantal av bibliotek som angett värde större än 0</i>				
	Öppet dagar/år	Dagar med reducerad service/år	Öppet timmar/vecka	Timmar/vecka med reducerad service
Nationalbibliotek	315	0	53	0
Högskolebibliotek	271	68	61	21
Specialbibliotek	186	24	31	33

Detaljresultat presenteras i tabell FB8 och NHSI på www.kb.se.

Helsingborgs sjukhusbibliotek, foto: Sanja Matonićkin

Sjukhusbibliotek

Inledning

I detta kapitel redovisas huvudresultaten av den enkät som sjukhusbiblioteken besvarade. Sedan 2009 har sjukhusbiblioteken redovisat sina uppgifter i en ny typ av enkät där både den allmänna och den medicinska delen av verksamheten ingår för de sjukhusbibliotek som har båda delar. Tidigare år omfattade undersökningen 36 sjukhusbibliotek men i och med omläggningen utökades urvalet till alla offentligt finansierade sjukhusbibliotek och urvalet dubblerades därigenom. Undersökningen går därför inte att jämföra med resultat från tidigare år än 2009.

Urvalet innehåller de sjukhusbibliotek som är offentligt finansierade av landstingskommunala medel och som inte endast är en filial till folkbiblioteket i kommunen.

Enkätens frågor har utformats tillsammans med företrädare för sjukhusbibliotek i Sverige.

Organisation

Sjukhusbiblioteken har olika organisationsform på olika orter och i olika län. Sjukhusbiblioteken kan bestå av en allmänhet för patienter och personal eller medicinsk del för personal och studenter eller både och. Ibland är den allmänna delen skött av den kommunala folkbiblioteksverksamheten, antingen på entreprenad eller som en regelrätt folkbiblioteksfilial. De renodlade folkbiblioteksfilialerna ingår i folkbibliotekens statistikuppgifter. Ibland sköts även den allmänna delen i bibliotek av landstingets personal. De medicinska delarna av sjukhusbiblioteken har alltid landstinget som huvudman, förutom i de fall där sjukhusbiblioteket är kopplat till en högskola. De medicinska bibliotek som är kopplade till högskolor lämnar uppgifter till forskningsbiblioteksstatistiken istället. Det finns exempel på bibliotek som både är folkbibliotek, högskolebibliotek och sjukhusbibliotek samtidigt.

Sjukhusbiblioteken är inte en homogen grupp. I vissa län finns ett sjukhusbibliotek som har verksamhet på flera orter. I andra fall kan ett bibliotek på en och samma adress bestå av två olika enheter som har två olika huvudmän.

Svarsbortfall

Sjukhusbiblioteksstatistiken har både interna och externa bortfall av svar. Det kan därför vara svårt att studera utvecklingen över tid på vissa av de efterfrågade variablerna. Jämförelser underlättas inte heller på riksnivå av att flera sjukhusbibliotek lagts ned under de senaste åren och därmed utgått ur statistiken.

I årets undersökning var det fem organisationer av de förväntade som inte besvarade undersökningen. Dessa ingår i årets sammanräkning med föregående års värde på centrala variabler för att en summering på riksnivå ändå ska vara möjlig att göra.

På frågan om hur många sjukhusbibliotek det finns varierar svaret beroende på om man avser en bemannad verksamhet på en enskild adress, ett bibliotekssystem eller en organisationsenhet med en chef. Eller om man räknar sjukhusbibliotekens allmänna- eller medicinska delar. År 2013 fanns någon form av sjukhusbiblioteksverksamhet på 66 olika adresser. Det är en minskning med ett av tio sjukhusbibliotek på bara några år.

De svarande sjukhusbiblioteken har omväxlande valt att besvara undersökningen per biblioteksadress, per bibliotekssystem eller samlat för hela länet. Detta gör att resultaten inte alltid kan redovisas på institutionsnivå men väl på länsnivå.

Det förekommer ett visst internbortfall av svar på enskilda frågor. Till exempel så räknar inte alla sjukhusbibliotek hur många besökare de har eller så har de svårigheter att urskilja olika medietyper i sina biblioteksdatasystem, alternativt att biblioteken inte hade tillgång till de statistikmoduler som behövdes för att ta ut informationen.

Undersökningen tillfrågar också två bibliotek som ingår i gruppen "övriga bibliotek", Myndigheten för tillgängliga medier, MTM (f.d. TPB) och

Sjömansbiblioteket vars huvudman är Sjöfartsverket. Uppgifterna för dessa två bibliotek är inte inkluderade i de redovisade siffrorna för sjukhusbibliotek i riket. Detaljresultat presenteras i tabell S1 på www.kb.se.

Personal

Många sjukhusbibliotek har kommenterat sina uppgifter om personalresurser på biblioteken. Ett av problemen som uppstår då flera av frågorna i enkäten ska besvaras, är att personalen på sjukhusbiblioteket ofta delas av att de har olika arbetsgivare, landstinget eller kommunen. I en och samma lokal kan det arbeta bibliotekarier sida vid sida som har olika arbetsgivare.

Antal anställda och årsverken

	Anställda	Årsverken
2013	239	202
2012	215	215
2011	222	222

Antalet årsverken beräknas utifrån en årsarbetstid om 1 700–1 800 timmar, borträknat ledigheter och helgdagar. En full årsarbetstid, inklusive ledigheter uppgår till 2 080 timmar vilket motsvarar 40-timmars arbetsvecka.

Ibland ingår allmändelen av sjukhusbiblioteken helt och hållet i det kommunala folkbiblioteket, ibland köper sjukhusbiblioteket tjänster från folkbibliotek och ibland är den allmänna delen helt och hållet sjukhusets egen. Behovet av årsarbetskraft på sjukhusbiblioteken är naturligtvis beroende på sjukhusets storlek avseende patientunderlag, förekomst av studenter och antal anställda.

Antalet utförda årsverken har minskat under de senare åren. Till viss del kan detta förklaras av att nedläggningar av sjukhusbiblioteksverksamhet på vissa orter men det händer också att neddragningar görs i verksamhet som är tänkt att fortsätta som vanligt.

Totalt sett utförs 82 procent av årsverkerna av kvinnor. De flesta anställda är bibliotekarier eller

dokumentalister, 73 procent av alla årsverken utförs av dessa personalgrupper.

I övrigt finns personal med annan utbildning inom IT eller biblioteksassistenter.

Årsverken för barn- och ungdomsverksamhet

Utav alla årsverken är det 11 stycken som är avsatta särskilt för barn och unga, vilket motsvara ungefär 5 procent. Det är särskilt på de större barnsjukhusen som det avsätts särskild bemanning för detta ändamål. Totalt sett lämnade 13 sjukhusbibliotek uppgift om att de har avsatt tid för barn och unga i sin verksamhet.

Ekonomi

Alla sjukhusbibliotek har inte haft tillgång till uppgifter om alla kostnadstyper eftersom de på olika sätt ingår i sjukhusen, landstingens eller universitetens ekonomi. Ibland också på olika sätt i den kommunala folkbiblioteksverksamheten. Vissa värden, framför allt lokalkostnader och personal-kostnader, får därför ses som närmevärden.

Det förekommer både externa och interna svarsbortfall i de lämnade uppgifterna om sjukhusbibliotekens utgifter för verksamheterna. De sjukhusbibliotek som besvarat delfrågorna om

ekonomi uppger sammanlagt att deras inkomster under 2013 var minst 160 miljoner kronor med viss korrigering för bortfall av svar, varför utgifterna torde ligga inom samma nivå. Totalt sett rapporterade sjukhusbiblioteken utgifter om totalt 150 miljoner kronor. Totalt sett utgjordes 88 procent av inkomsterna bidrag från moderorganisationerna.

Sjukhusbibliotekens samlade utgifter är en försvinnande liten del av landstingens totala utgifter som uppgår till mer än 250 miljarder kronor. Men det är sjukhusbiblioteken som försörjer vårderna med den information som de behöver.

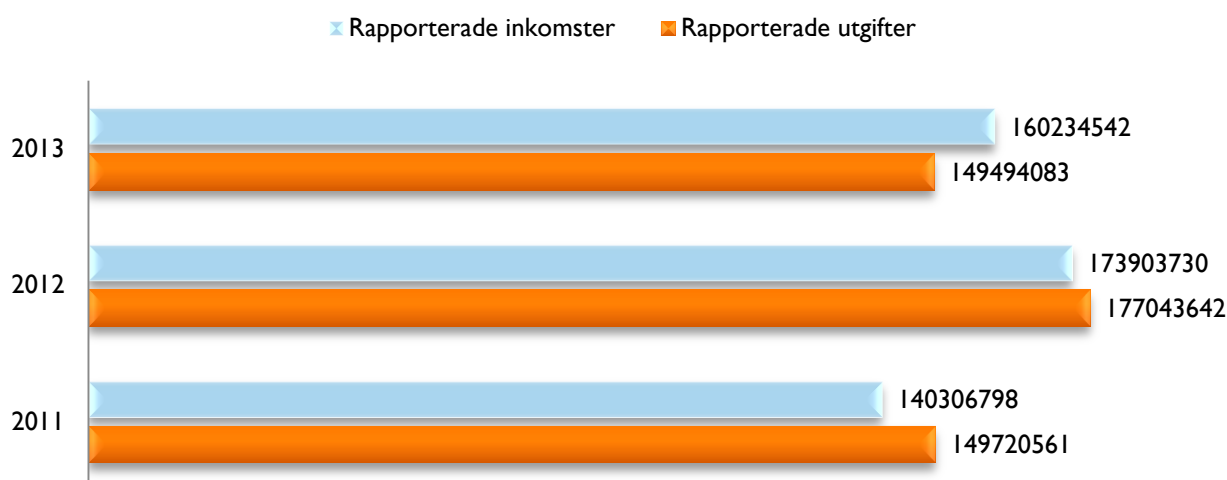
Lönekostnaderna dominerar sjukhusbibliotekens utgifter. Totalt sett utgörs 63 procent av de rapporterade utgifterna av lönekostnader och endast en procent går till personalens kompetensutveckling.

Det är kostnader för de virtuella e-baserade medierna och databaslicenserna som utgör den största delen av mediekostnaderna för sjukhusbiblioteken. Det gäller speciellt de sjukhusbibliotek som är medicinska bibliotek.

Detaljresultat presenteras i tabell S2 på www.kb.se

Diagram 22: Sjukhusbibliotekens utgifter och inkomster 2011–2013. Bortfall av delsvar olika år gör att exakt ekonomirapportering saknas på riksnivå.

Figure 22: Hospital libraries 2011–2013, expenditures and income. Missing answers make the data incomplete.

Detaljresultat presenteras i tabell S3 på www.kb.se.

Bestånd

Beståndsuppgifterna som olika sjukhusbibliotek varierar i kvalitet mellan de olika uppgiftsåren. Det kan ändå konstateras att det fysiska beståndet minskat något under de senaste åren, troligen beroende på att sjukhusbibliotek lagts ned och alla tryckta medier har inte överförts till andra sjukhusbibliotek. Detaljresultat för enskilda bibliotek presenteras i tabell S4 på www.kb.se.

Uppgifterna om totalt bestånd på riksnivå bör även detta år därför betraktas som närmevärden.

Tryckta böcker

Majoriteten av de tryckta böcker som sjukhusbiblioteken har är medicinsk litteratur. Totalt sett utgörs 56 procent av beståndet av tryckta böcker av fack- och referenslitteratur. Sex procent av beståndet av den tryckta facklitteraturen utgjordes av nyförvärv som gjordes under 2013.

Andelen skönlitteratur för barn är troligen något underskattad eftersom några sjukhusbibliotek nämner att de inte har möjlighet att särskilja skönlitteratur för vuxna från barnlitteratur i sina bibliotekskatalogsystem. Totalt sett fanns 583 tusen tryckta böcker på sjukhusbiblioteken vilket i medeltal motsvarar ungefär 9 tusen tryckta böcker per sjukhusbibliotek.

Ljudböcker

Sjukhusbiblioteken har en förhållandevis stor andel ljudböcker, CD-böcker och kassetböcker. De rapporterade biblioteken räknar samman ett bestånd om drygt 31 tusen, 8 procent av beståndet i slutet av året var nyförvärv.

Tidningar

Flera bibliotek nämner att de inte räknar antal tryckta tidningar eller att dessa inte ingår i katalogsystemet. Det förekommer också att tidningarna rent organisatoriskt tillhör olika kliniker, men att de administreras av biblioteket. Beståndsuppgifterna är därför osäkra. De svarande

sjukhusbiblioteken rapporterar sammanlagt att de prenumererar på 1 248 olika tidningstitlar.

Tidskrifter

Majoriteten av de tidskrifter som sjukhusbiblioteken har av tidskrifter, periodika, seriella publikationer är e-baserade. Dessa utgör en viktig källa för det informationsbehov som medicinsk personal och studenter har.

Sjukhusbiblioteken prenumererar på medicinska tidskrifter från Eira som är ett bibliotekskonsortium som köper upp ett stort antal medicinska e-tidskrifter där vårdpersonal får tillgång till internationella forskningsresultat. Alla landsting är med i konsortiet. Totalt sett innehåller Eira ca 1 200 titlar tidskrifter. Landstingen kan också köpa vissa tilläggs paketet inom konsortiet.

Musik

De flesta sjukhusbibliotek har ett utbud av musik som kan lånas på fysiskt medium. Inget sjukhusbibliotek rapporterar att de har tillgång till e-musik. Totalt sett räknades drygt 17 tusen fysiska bärare av musik. Troligen är musikbeståndet i huvudsak avsett för den allmänna delen av biblioteken som används av patienterna.

Mikrografiska och grafiska dokument

Sjukhusbiblioteken har gallrat sitt bestånd av mikrografiska och grafiska dokument. Endast 24 grafiska dokument rapporterades under 2013.

Rapporter och avhandlingar

Sjukhusbiblioteken rapporterar ett bestånd av 5 245 fysiskt tryck av manuskript, artiklar, avhandlingar, patent, noter, festskrifter, rapporter.

Antal anpassade medier för personer med läsnedsättning

	Bestånd	Utlån
2013	9 541*	4 338*
2012	9 833*	8 803*
2011	9 000*	12 782*

* Bortfall av delsvär, underskattat värde.

Lån

Vissa sjukhusbibliotek rapporterar att de inte registrerar omlån, varför deras sammanlagda utlåning är underskattningar. Samtliga lån efterfrågas som summan av initialt lån och omlån.

Årets användningsstatistik har kompletterats med uppgifter direkt från Eira-konsortiet avseende användningen av de 1 200 e-tidskrifter som erbjuds. Därigenom skiljer sig utlåningsuppgifterna dramatiskt i tabellerna avseende användning av e-tidskrifter jämfört med tidigare år.

Central komplettering av uppgifterna har dock lett till att rapporterade deluppgifter kommit upp till en nivå som är mer rimlig än den faktiskt rapporterade under tidigare år.

Efter komplettering av uppgifter om användningen från Eira visas att drygt hälften av lånen på sjukhusbiblioteken är e-tidskrifter.

Men exakta värden på antal lån vid sjukhusbiblioteken kan inte sammanställas. Vissa bibliotek för inte någon lånestatistik alls över vissa medietyper, eftersom dessa står i publika lokaler och det har bedömts att detta inte är nödvändigt. Vissa bibliotek har inte eller lånar heller inte ut alla typer av medier.

Vad som ändå kan konstateras är att sjukhusbiblioteken är flitigt använda av både den medicinska personalen och patienterna. Under 2013 rapporteras sammanlagt drygt 1,7 miljoner lån även om det är känt att det är ett underskattat värde.

Vissa större sjukhusbibliotek har en lika stor omfattning på sin utlåning som hela folkbiblioteket har i mindre kommuner i Sverige.

Fjärrlån

Uppgifterna om antal fjärrutlån och fjärrinlån bör endast betraktas per de enskilda sjukhusbibliotek som lämnat kompletta uppgifter för 2013. Beroende på partiella bortfall är inte uppgifterna rättvisande sammanställt på riksnivå och det går heller inte att jämföra emellan åren för att någon utveckling ska kunna konstateras.

Totalt sett rapporterade de sjukhusbibliotek som lämna uppgifter om fjärrlån att de lånat in betydligt fler än vad de lånat ut till andra bibliotek. Antalet rapporterade fjärrinlån var 25 749 och antalet rapporterade inlån var 1 735.

Besök

Fysiska besök

Det förekom en omfattande verksamhet vid sjukhusbiblioteken under 2013. Det totala antalet besök är dock okänt eftersom det förekommer att sjukhusbiblioteken i flera län inte besvarat frågan. Som mest något år rapporterade sjukhusbiblioteken drygt 800 tusen besök och årets riksvärde var 662 tusen. Antalet besök på enskilda bibliotek kan studeras i tabellerna på www.kb.se, se flik S8.

Även det år som sjukhusbiblioteken rapporterade flest besök är det känt att även detta var en underskattning eftersom vissa sjukhusbibliotek rapporterar att de inte registrerar besök och att personalen kan utnyttja biblioteket dygnet runt med hjälp av passerkort utan att besöket registreras.

Virtuella besök

En stor del av sjukhusbiblioteken kunde inte lämna uppgifter om hur många virtuella besök de haft. En majoritet av de som besöker sjukhusbiblioteket via webb är personal som kommer via interna länkar på sjukhusens webbplatser. Dessa sökvägar är inte öppna för allmänheten. Efter en studie av bortfallet för 2013 års värden kan det konstateras att även om det inte går att sammanställa totaluppgifter på riksnivå så ger enskilda delsvår vid handen att

sjukhusbiblioteken generellt sett har fler besök via webb än fysiska besök.

OPAC

Alla sjukhusbibliotek kunde inte lämna uppgift om hur många besökare de haft i sin OPAC. Totalt sett rapporterades 773 tusen OPAC-sökningar vilket är en grov underskattning av det totala antalet sökningar som gjorts.

Aktiva låntagare

En majoritet av sjukhusbiblioteken har också svårigheter att räkna hur många aktiva låntagare de har. Vanligen beror detta på att lånen inte registreras på patienternas namn, utan på avdelning. Inskrivna patienter lånar anonymt. Dessutom har de lån som utförs av personal och studenter med passerkort inte alltid förts upp på respektive individ.

Den rapportering av antal aktiva låntagare som ändå gjorts visar över 40 tusen aktiva låntagare.

Några sjukhusbibliotek nämner att de har ett datorsystem som inte sparar uppgift om aktiva låntagare efter årsskiftet och andra har problem att sårredovisa uppgifter eftersom de ingår i datorsystem som är gemensamt för flera bibliotek inom landstinget.

Bokvagnsronder

	Bokvagnsronder
2013	6 349
2012	5 710
2011	5 917
2010	5 378

Antalet bokvagnsronder på sjukhusen som utförs av sjukhusbibliotekets personal ökar, även om det kan konstateras att de rapporterade siffrorna för olika år innehåller ett visst bortfall av delsvär.

Bokvagnsronderna är ett sätt som sjukhusbiblioteken använder för att distribuera medier till sängliggande patienter. Se vidare tabell S8 på www.kb.se.

Öppethållande

Många sjukhusbibliotek har så att säga öppet dygnet runt eftersom sjukhuspersonalen alltid kan gå in med passerkort. Sett till de tider och dagar som biblioteken även har öppet för andra grupper och med full eller viss bemanning så har sjukhusbiblioteken i medeltal öppet mellan 169 och 252 dagar per år. För utförligare resultat om öppethållande per svarande bibliotek, se tabell S9 på www.kb.se.

Datorer

Sjukhusbiblioteken rapporterar att det finns 392 publika datorer på de enheter som besvarat enkäten – varav 136 endast är avsedda endast för sökning i bibliotekens katalog. Antalet datorer på sjukhusbiblioteken har ökat något sedan en rad år.

Programaktiviteter

	Program-aktiviteter	Deltagare
2013	8 967	25 509
2012	5 054	26 996
2011	5 564	23 628

Personalen på sjukhusbiblioteken anordnade programaktiviteter vid en stor mängd tillfällen och fick många deltagare under 2013.

De efterfrågade programaktiviteterna i sjukhusbibliotekens statistik är författarbesök, lärarledd undervisning, sökningar på uppdrag och ”boka en bibliotekarie”.

Totalt sett förekom 41 olika författarbesök på landets sjukhusbibliotek.

Övriga bibliotek

Två bibliotek som tillfrågas via enkäten som sänds till sjukhusbiblioteken är inte sjukhusbibliotek, de tillhör gruppen övriga bibliotek, MTM och Sjömansinstitutet. Dessa två bibliotek ingår inte i beräkningarna för riket bland sjukhusbiblioteken.

Myndigheten för tillgängliga medier

MTM redovisade vissa av de efterfrågade uppgifterna, de som var relevanta för deras verksamhet 2013. Resultaten av detta presenteras på sista raden i sjukhusbibliotekens tabeller på www.kb.se.

MTM är en statlig myndighet som är ett bibliotek men även fungerar som producent och distributör av talböcker, som förlag och IT-utvecklare. MTM har inget bestånd av talböcker på hylla och inga bibliotekslokaler som är öppna för besökare. Eftersom MTM inte är ett traditionellt bibliotek och det kan vara svårt att särskilja biblioteksfunktionen från övrig verksamhet, fungerar inte alltid frågeformuläret optimalt för MTM:s verksamhet.

Distributionen av talböcker sker främst genom att bibliotek och enskilda användare laddar ner talböcker från MTM:s katalog. MTM lånar dock ut talböcker/DAISY till de bibliotek som inte har talbokstillstånd. Utöver detta lånar MTM även ut punktskriftsböcker direkt till bibliotek och slutanvändare.

Totalt gjordes 545 204 utlån och nedladdningar av talböcker/DAISY, punktskrift och e-text under 2013 (2012: 466 090, 2011: 400 892). Sedan 2012 laddar enskilda låntagare ner fler talböcker än biblioteken. Antal nedladdningar ökar stadigt, medan utlåningen av fysiska volymer minskar.

De 2 866 aktiva låntagare som redovisas är det antal enskilda användare som lånat fysiska exemplar direkt från MTM samt bibliotek med konton hos MTM. Tidigare år har MTM enbart redovisat enskilda låntagare (2012: 1 422; 2011: 1 066). Antalet enskilda användare som registreras av biblioteken och som själva kan ladda ner talböcker redovisas inte.

Totalt sett gjordes 1 023 480 besök i MTM:s katalog (2012: 795 43, 2011: 447 826). Sedan maj 2013 har MTM en webbplats med en integrerad OPAC. Siffrorna anger det totala antalet besökare för webbplats och OPAC.

Sjömansbiblioteket

Sjömansbiblioteket har en unik uppgift genom att de endast distribuerar böcker och ljudböcker av olika slag till fartyg inom den svenska handelsflottan och till utlandsflaggade fartyg med serviceavtal. Sjömansbiblioteket är ett globalt vandringsbibliotek vars huvudman är Sjöfartsverket.

Distributionen av medier sker genom att det finns bokväskor i ett 20-tal hamnar i fyra världsdelar. Böcker kan vara ute i flera år på bibliotekets filialer eller vara runt på olika båtar. Hur många gånger boken lånats om inom eller mellan fartygen är omöjligt att veta. Enkätens konstruktion är inte alltid optimal för att redovisa Sjömansbibliotekets verksamhet eftersom den är så speciell.

Sjömansbibliotekets totala bestånd beräknas till 123 tusen fysiska medier och 6000 e-titlar. Totalt 1,3 årsarbetare arbetar med verksamheten i Göteborg.

Under 2013 gjordes 12 397 lån från Sjömansbiblioteket till personer som arbetar inom sjöfarten på svenska fartyg världen runt.

Glossary

Swedish	English	Swedish	English
andel	fraction, share	kvinnor	women
annan	other	lokaler	premises
antal	number	lokalkostnader	costs of premises
AV-utlån	(lending)	lån	loan(s)
AV-media	audio-visual media	lånecentral	inter-lending centre
AV-mediebestånd	audio-visual media stock	låntagare (aktiv)	active borrower
barn	children	länsbibliotek	county / regional library
barnböcker	children's books	mediekostnader	media costs
besökare	visitor(s)	miljon	million
betaldatabas	database license	män	men
bibliotek	library (-ies)	nyförvärv	new acquisitions
bibliotekarier	librarians	nyckeltal	key figure(s)
biblioteksanslag	library grant	nättjänster	internet service / free internet resources
bibliotekspersonal	library staff	per invånare	per capita
biblioteksplan	library plan	personal	staff
bibliotekssystem	library system	personalkostnader	staff budget (for library activities)
bibliotekstjänst	library service	prenumerationer	subscriptions
bok	book	procent	percentage(s)
bokbestånd	book stock	referenslitteratur	reference literature
bokbuss	bookmobile	samtliga	all
bokinköp	book acquisitions	sjukhus	hospital
bokslut	annual accounts	skolbibliotek	school library
bokutlåning	book circulation (lending)	skönlitteratur	fiction
bortfall	non-response	summa	sum, total
datorer	computers	svenska	Swedish
diabildserier/bildband/film	slide series/film strips/films	sökning	search, inquiry
driftskostnader	operating costs	talböcker	audio books
egna	own	tidningsprenumerationer	newspaper subscriptions
enheter	units	tidskriftsprenumerationer	periodical subscriptions
exklusive	excluding	tillgänglighet	accessibility; availability
facklitteratur	non-fiction	timmar	hours
filialbibliotek	branch library	tusen	thousand
fjärrlån	inter-urban media circulation	under	during
fonogram	phonogram, gramophone record	uppslagsböcker	reference books
folkbibliotek	municipal public library	utlåningsställen	external service points
fördelning	distribution	utländska	foreign (language)
helårsverken	person-years	vecka(or)	week(s)
hemlån	home loan	videogram	video tape recording
huvudbibliotek	main library; central library	volym	volumes
ingen uppgift	no data	vuxna	adults
intäkt	income	årsprenumeration	annual subscription
investeringskostnad	investment cost	öppethållande	hours open
kommun(er)	municipality (-ies)	övriga	others
kommunala folkbibliotek	municipal libraries		
kostnader	expenditure, costs		